

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

***Nuoširdžiai dėkojame
buvusiam partizanui ponui Vytautui SVILIUI
iš Vokietijos,
šio numerio rėmėjui***

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGA
ISTORIJS SEKCIJA

LAISVĖS

KOVŲ ARCHYVAS

3 - 4

Kaunas, 1992

R e d a k c i n ė k o l e g i j a :

Balys GAJAUSKAS, Irena JANAVIČIENĖ, Česlovas KIŠONAS,
Algis KAŠĖTA, Antanas KLIUNKA, Antanas LUKŠA,
Gintaras ŠIDLAUSKAS, Gintaras VAIČIŪNAS, Vidas GREGORAITIS

Viršelį apipavidalino Alvydas LADYGA

Reprodukcijos Regimanto ŽILIO

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

Šiame numeryje baigiamas publikuoti „Tauro“ apygardos kompleksinis archyvas. Sudarytojai specialiai netyrinėjo šių dokumentų, jų nekomentavo, neaiškino. Šiuo atveju, mūsų manymu, pakanka įvykių liudininkų, dalyvių atsiminimų.

Peržvelgus dokumentus, galima pastebėti tam tikrą subjektyvumą. Ne todėl, kad būtų skelbiami netikri ar pagražinti faktai, o todėl, kad juose atsispindi dokumentus rengusiųjų pažiūros, įvykių vertinimas, jų veikla ir siekiai. Be to, perrašytas mašinėle protokolas gali skirtis nuo ranka rašyto originalo, kuriame gali likti istorikui įdomių ir reikšmingų smulkmenų /žr. dok. Nr. 5/. Nekyla abejonių, kad pateikti faktai atitinka tikrovę — tai patvirtina dokumentai /žr. Vytauto rinktinės vado raportą apie Marijampolės komunistinio ir NKGB aktyvo likvidavimo operaciją, dok. Nr. 19/. Netikslūs gali atrodyti kai kurie skaičiai, bet ne todėl, kad dokumentų autoriai nežinojo tikrosios padėties. Atskiri struktūriniai vienetai ir padaliniai susisiekdavo per tarpininkus-ryšininkus. Todėl, pavyzdžiui, rinktinių vadai negalėjo tiksliai žinoti, kiek jie turi kovotojų ne vien konspiracijos sumetimais, bet ir dėl to, kad situacija labai greitai kito. Galbūt tuo metu, kai rinktinės vadas raportavo apygardos vadui apie savo dalinio būklę, jo vienas būrys ar atskiras kovotojas žuvo ar buvo suimtas, o žinia apie tai pasiekė vadą tik po kelių dienų ar net savaitių.

Negalima sakyti, kad partizanų vadai nekontroliavo padėties. Iš skelbiamų dokumentų matyti, kaip greitai buvo atkuriami išardyti štabai, kaip dalinio veikimo rajone operatyviai buvo reaguojama į bet kokius įvykius. Vykdyti valdžios funkcijas ir užtikrinti vadinamąją viešąją tvarką, nelegaliomis sąlygo-

mis kovojant su priešu, praktiškai neįmanoma. To nesugeba padaryti ir legali valdžia, nuolat kovojanti su nusikaltėlių pasauliu. Partizanų garbei reikia pasakyti, kad jie stengėsi veikti kaip valdžios struktūros, operatyviai ir greitai reagavo į visus neleistinus, nusikalstamus veiksmus. Taip rinktinės vadas Žiedas kalba apie banditų grupės sunaikinimą, apygardos vadas liepia išsiaiškinti su kažkokio Simano grupe, įspėja kuopos vadą Apynį, kad nepažeistų tvarkos ir gyventojams neužtrauktų NKVD siautėjimų (dok. Nr. 9). Taip pat matyti, kad partizanai pirmenybę teikė moralinio poveikio priemonėms, bausmių imdavosi tik po daugkartinių perspėjimų, tad jau šie, pirmieji to laikotarpio dokumentai griauja daugybę sovietinių mitų.

Spausdinami dokumentai nėra lygiaverčiai — vieni ypač vertingi (pvz., partizanų vadų susitikimų su užsienio atstovais protokolai), kiti turi daugiau pažintinę, negu informacinę reikšmę, tačiau visi jie padeda geriau suprasti nelengvą kasdieninį partizanų gyvenimą. Labai įdomus dokumentas Nr. 7. Jame užfiksuotas partizanų vadų susitikimas, kuriame dalyvavo garsusis NKGB infiltratas J. Markulis-Erelis. Nežinant Erelio vaidmens, kurį atskleidė J. Lukša, šį dokumentą galima laikyti įprastu partizanų susitikimo aprašymu, kokių buvo šimtai. Tačiau žinant, kad ką daugiau apie šį asmenį, darosi aišku, kad J. Markulio iškelti klausimai nėra jau tokie „nekalti“. Remdamiesi jais, KGB tyrė padėtį Pasipriešinimo judėjime. Ką jie išsiaiškino tą 1946 m. gegužės 29 d.? Visų pirma, kad kol kas dar nėra vieningo centro ir galima būtų jį kurti infiltravus savo žmones. Be to, jie daug ką sužinojo apie „Tauro“ partizanų apygardą ir jos santykius su kaimynine Dainavos apygarda,

susipažino su keletu vadų. „Nekaltu“ pasiūlymu taikyti dvigubus slaptažodžius, Erelis, nesukeldamas įtarimo, išprovokavo vieną „Tauro“ apygardos vadą „išduoti“ svarbią karinę paslaptį — būtent, kad „Tauro“ apygardoje jie jau vartojami. Taigi suimti ryšininkai jau nebegalėjo išgelbėti nei pačių ryšininkų, nei partizanų, pasakydami tik vieną slaptažodį. Dokumentas parodo, kaip veikė infiltruoti žmonės ir kokią jie grėsmę kėlė partizanams.

Atskirai reiktų paminėti atsisaukimus. Juose iš dalies atsispindi politinė partizanų programa ir sąjūdžio

siekiai. Beje, šis klausimas nėra nagrinėtas net Vakaruose, o skelbiami dokumentai liudija, kad partizanai buvo numatę krašto politinės sistemos atkūrimą, atsižvelgiant į istorijos pamokas.

Tokio pobūdžio dokumentai, kaip „Tauro“ apygardos partizanų archyvas, yra skelbiami pirmą kartą Lietuvos istorijoje, tad detalūs tyrinėjimai dar prieš akis, nors jau ir dabar, remiantis originaliais šaltiniais, galima išaiškinti vieną ar kitą hipotezę, neaiškumą ar problemą.

Redakcinė kolegija

Suvalkijos partizanų antspaudas

Nr. 25

Brangūs Kovos Draugai,

Siunčiu jums viską, ką ketinau. Paruošiau truputį vėlokai, bet žinot užtrukom iki sulaksčiau. Tas tekstas, kurį čia įdedu nėra toks kaip, kad anksčiau buvo surašęs p. Gediminas, nes nuorašo neliko, o aš gerai neatmenu kas ten buvo parašyti. Taigi sukombinavom ir surašėm maždaug panašiai kaip aną kartą. Dainos kai kurios labai griozdiškos, yra net nepartizaniškų iš kažkur nurašytų, bet kadangi laiko maža visų jų netaisau. Išmečiau kelias nekam tikusias, nepartizaniškas, dadėjau naujų, kurių rinkinyje nebuvo, ištaisiau kai kurias klaidas ir tiek. Trūkumų dar daug yra, bet manau ten bus kam ir ištaisyti.

Šiaip pas mane viskas gerai. Gyvenam karališkai visi keturi daikte. Tarp kitko pranešiu naujieną — Piršlys užsinorėjo būti banditu.

Jums laimingos kelionės — daug linkėjimų Vampyrui ir jo širšynui.

/parašas/

Nr. 26

Bolševikiško gyvenimo nuotrūpos

Neseniai bolševikiškoji spauda išpleškino: Vilainių Valstybinį ūkį ėmėsi šefuoti komjaunuoliai. Iš tiesų, tai įvykis. Tai daug didesnis įvykis negu, sakysim, kad kokių Kėdainių viešose išvietėse būtų įsteigtas raudonasis kampelis. Ar negalima pasidžiaugti?

Bet ar nebūtų dar geriau, kad tie bizūnai būtų suvaryti į NKVD, tribukų ir kitų niekadėjų ūkius usnių ir pienių naikinti. Juk jose nuskendo ir tie ūkiai ir jų derlius. O kiek užteršė kaimyninių plotų!.. Spauda šiuo metu turi akių uždegimą ir per savo raudonus akinius tos žalos nemato. O gal tai ir ne žala, kad dešimtys tūkstančių hektarų kultivuoja usnis ir pienes? Juk rodant jas kokiam „rojumi“ susidomėjusiam užsienių didmiesčių profanui galima sakyti: — Štai ko mes jau pasiekėme! Štai koks čia derlius! O pernai vien cukriniai runkeliai čia augo.

— Tūkstantinė raudonoji gurguolė veža duoną valstybei!.. — Džiaugiasi spauda. Tai turbūt tribukai jau vakar bus nusigabenę tuos rikiese sudygusius rugius ir kviečius, kurių lig šiam laikui nei pats nesivežė nuo lauko, nei žmonėms jų susivežti neleido. Tik nežinia, ar iš tokių rugių duona išeina. Tribukai sako, kad „samagonas“ iš jų bėga gerai. Jeigu taip, tai Valstybė viso priklausančio jai kiekio tikrai negaus...

Dar vienas džiaugsmas.— Grūdai upėmis teka į valstybinius sandėlius.—

Tai turbūt iš tų pafrončių ūkių, kur jie nesėti su usnimis užaugo, o kur tribukai ir įvairūs piliavų inspektoriai daužo ir grūdą į bunkerius žmones.

Toliau pranešu štai ką. Dar neseniai pas mus buvo atvykęs Vėtra su savo vyrais ir buvo atsivedęs du naujai įstojusius partizanus Arą ir Dainių ir, pas mus atvykęs, pradėjo pasakoti ant tų naujų štai ką. Būk tai jie yra ankavedės agentai. Tada mes pravedėm tardymą ir tardymo metu

teko ir man dalyvauti, tai aš pareiškiau, kad man jie atrodė iškart labai įtartini ir, kad ir liko jų vienas nesusaudytas, bet reikia jį būtinai sekti. Dabar aprašau tardymo eigą. Pirminis buvo apklaustas Aras, bet kadan- gi nieko nepasakė, tai šaukėm jo draugą Dainių. Kai šitam buvo pasa- kyta, kad viską prisipažintų, tai bus dovanota gyvybė, tada jis pasakė štai ką. Būk tai jį jo draugas Aras kalbinęs į partizanus ir sakęs taip: jei užpuls ankavedė, tai jis galėsiąs ginklus kur nors įkišti, o pasinau- doti pasu ir jis minėjo būk tai jo draugas priklauso į kažikokią ankavedė ratelį, kurių pavardės yra pas Karijotą.

Dabar kaip vienas jų pabėgo. Mes juos varėm sušaudyti į mišką tai įvyko štai kas. Ašėjau pats pirmas, nes žinojau geriausiai kelią. Paskui mane už trijų metrų Saulius varė kal. Dainių, paskui Saulių Karijotas varė kal. Arą.

Saulius ir Dainius kažką kalbėjosi eidami ir tuo momentu Dainius darydamas ratą pro mane pradėjo bėgti. Tada aš mečiau rankoje neša- mą kastuvą ir griebiausi automato, bet tuo momentu pasipynė man po kojomis numestas kastuvas ir aš suklupau. Kai atsikėliau tai Dainius bu- vo maždaug už 20 metrų. Tada aš pradėjau vyti ir vydamas šoviau į jį 15 šūvių serija, bet naktis buvo tamsi, tai šūvis liko netikslus. O Saulius, kuriam buvo pavesta bėglys saugoti, nė karto nešovė, net nenoromis vijosi, bet atsilikęs toli už manęs. Toliau stovi kas.

Vėtra labai nepatenkintas, kad jį pašalinot nuo pareigų, bet Vėtra yra netinkamas vadovauti, nes jo būry baidė betvarkė ir visi vyrai rėkia, kad duokit kitą viršininką. Kiek teko sužinoti iš vyrų, tai Vėtra ten pri- dirbęs tiek blestvų, kad sunku visas ir aprašyti. Kiek teko patirti, ten toks vokiektukas yra iš jų visų geriausias karys. Jei ne jis, tai per tą puo- limą tikrai visi būtų žuvę. O jei jūs norėtumėt tą vyrą iššaukti, kuris dirba Marijampolės ankavade, tai kreipkitės į Joną Žvingilį. O tuos daiktus, kuriuos Karijotas paėmė iš to piliečio, tai daugiausiai išdalino į užeinamas vietas. Dabar Karijotas pasiliko tik mane vieną prie savęs kaip patikimiausią, tad prašau laikyti viską paslaptį. Ir kalbant, kalbė- kit atsargiai, nes Karijotas gali iš kalbos ką nors suprasti. Žinias teiksiu ir toliau.

Žaltys

Nr. 27

TAUTIEČIAI

Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas š. m. spalio 7 d. atsišaukime dėl bol- ševikų ruošiamos revoliucijos šventės tos šventės datą pažymėjo — spa- lio mėn. 17 dieną. Komitetas kreipia jūsų dėmesį, kad toji data yra senojo (rusų) kalendoriaus data ir kad ji atitinka naujojo, tai yra ir mūsų ka- lendoriaus lapkričio mėn. 7 dieną, kada faktiškai toji šventė ir bus šven- čiamą. Be to pastebima, kad šventinės iškilmės bus tęsiamos ir lapkri- čio mėn. 8 d.

Primenama, kad minėtame atsišaukime jums duoti nurodymai yra šioms abiems dienoms privalomi.

Lietuvis neturi sudaryti tos aklos minios, kurios skaitlingu dalyvavi- mu iškilmių aikštėse, bolševikai galėtų pasigirti.

Darykite viską, kas reikštų ne jūsų džiaugsmą, bet įspūdingą protestą.

1945.X.17 d.

L. I. K.

Nr. 28

APYGARDOS VADO ATSIŠAUKIMAS Į VISUS SUVALKIJOS PARTIZANUS

Broliai lietuviai, Lietuvos laisvės kūrėjai. Kultūringo pasaulio yra pripažinta duoti laisvės ir nepriklausomybės visoms tautoms, kurios turėjo suverenitetą 1939 m. t. y., prieš karą. Rudasis okupantas jau galą gavo. Dabar mus sunkiai prispaudęs dar biauresnis raudonasis okupantas. Jis nenori tautoms laisvės, jis turi jas paveręs, besąlyginiai jas išnaudoja, siekia imperialistinių tikslų, prisidengęs gražiu, neva darbininkų ir valstiečių užtarymo obalsiu. Raudonoji klika, žiaurūs Maskvos satrapai, eina prie galo, nes savo uždavinių — sunaikinti fašistus, atliko ir turi dabar patys dingti nuo žemės paviršiaus, nes XX a. tokiai santvarkai viso pasaulio gėdai nėra vietos.

Mes, visi lietuviai, labiausiai trokštame atstatyti Nepriklausomą savo tėvynę Lietuvą, nusikratant visokio plauko okupantus. Tad organizuokimės kariškais pagrindais į partizanus vienos vadovybės vadovaujami, kad lengviau ir greičiau galėtume savo idealus atsiekti.

Nelengva duona to, kuris stato pavojun savo brangiausią turtą: gyvybę, tačiau tai garbingas išipareigojimas. Aš kviečiu visus suprasti rimtą reikalą organizuotis į rimtus partizanų būrius vienos vadovybės priklausomybėn, nes gali įvykiai mus užklupti nepasiruošusius ir mūsų vargas iškentėtas ir kantrybė praleista nueitų veltui.

Tad sveikinu kiekvieną, kuris nuoširdžiai suprato, rimto reikalo svarbą. Neorganizuotoms grupėms, kurios bendrai vadovybei, bus pašalinta kova.

Aš uždėtu pareigą nešiu taip, kaip saugos mane ir padės visuos žygiuos Viešpats Dievas.

1945.VIII.24 d.

„Tauro“ APYGARDOS
VADAS

Nr. 29.

LIETUVA — LIETUVIAMS

Mūsų Tėvynė pergyvena žiauriausio kruvino teroro priespaudos laikus. Šią žiaurią priespaudą kenčia visi lietuviai, visa Lietuva skęsta kraujo ir ašarų jūrose. Bet ypatingai ši kruvinojo teroro našta palietė mūsų brolius, kurie palikę savo tėviškes, tėvus ir atsižadėję visų laisvo piliečio teisių, kovoja su ginklu rankoje prieš mūsų kraštui daromą visokią piktą šalies pavergėjų ir jų bernų parsidavėlių, Tėvynės pardaviku. Jie paliesti skaudžiausiai, nes jie ne tik, kad neturi tėvų, namų ar bent kiek padoresnės pastogės, kenčia šaltį ir kitus kasdieninius nedateklus, bet jiems atimta ir reikalingiausias kenčiančiojo žmogaus sielai sustiprinti maistas bažnyčia. Nėra dvasios vadų, kurie sustiprintų juos religine praktika ir paruoštų juos amžinojo kelionėn mirštant. Ir dėl to nereikia stebėtis, kad šiandien vienoje ar kitoje vietoje kovotojų tarpe yra nesutarimų, per didelio girtavimo ar kitokių neleistinių Laisvės Kovotojams įsišokimų, ir kartais pasitaiko net nusikalstamo pobūdžio veiksmai.

Bet mes turime dėkoti Aukščiausiąjam Dievui, kad gyvendami šiose nepavydėtinoje sąlygoje, mūsų kovojančių brolių tarpe, kuriems tėviškes, namus ir bažnyčią pavaduoja žalieji Lietuvos miškai, kunigą — Dva-

sios vadą vienos ar kitos grupės vadas ar šiaip sau kovotojas susipratęs katalikas. Mūsų Kovotojų tarpe tikėjimas neužgeso, pamaldumas nesumažėjo ir kad netikinčiųjų ir silpnos valios katalikų yra labai mažas skaičius.

Malonu širdžiai darosi prisiminus kaip tie žiaurių kovų, šalčio ir kitokių nedecklių išvarginti broliai sekmadieniais ar kitų švenčių metų su didžiausia ištverme visi vieningai didesniais ar mažesniais būriais kalba bendrą maldą prašydami Aukščiausiojo Kūrėjo, kad jis globotų pavergtą mūsų Tėvynę ir laimintų mūsų teisų darbą, kovas už mūsų Tėvynės Laisvę ir Nepriklausomybę.

Šiandien mes ypatingai jaučiamės laimingi, kad mūsų apygardoje atsirado ir kunigas — didvyris, kuris mielai eina apaštalo kapeliono pareigas. Didžiausia spraga, kuri buvo iki šio laiko jaučiams, trūkumas dvasios stiprintojų, dvasios kėlėjų, nors nevysiškai, bet dalinai jau pašalintas. Atsižvelgiant į kovojančių skaičių ir dalinių užimamos teritorijos plotus, vienam kunigui nors ir tiek turint gerų norų ir energijos kaip mūsų kapelionas neįmanoma apeiti ir patenkinti visus Kovotojų dvasinius reikalus. Vien tik mūsų apygardoje reikalinga dar trijų kunigų kapelionų. O kiek jų reikalinga visoje Lietuvoje?

Mes nereikalaujame ir negalime reikalauti, kad gyvenantieji oficialų gyvenimą ir dirbdami savo luomo pareigose kunigai mestų tiesiogines savo pareigas ir eitų pas mus dirbti, bet mes kviečiame kiekvieną kunigą lietuvi, kuriam grėsia pavojus būti kraugerių suimtam. Ateikite pas mus ir gydykite sužeistas mūsų sielas, stiprinkite pavargusią mūsų dvasią.

Visa Lietuvos dvasiškija remkite mūsų teisingą kovą maldomis pas Aukščiausiąjį, kad jis laimintų mūsų žygius. Kada ir kur galėdami remkite Kovotojus geru žodžiu ir materialinėmis gėrybėmis, nes mes visko esame reikalingi, o už suteiktą nors ir už menkiausią auką mes būsimė jums labai dėkingi.

Šiuo momentu ypatingai svarbu ir labai skubiai reikalinga Jūsų parama tai: Apygardos kapelionui kilnojamos bažnyčios altoriui įrengti, atliekant Šventų mišių auką būtiniausieji dalykai, kurių nuoširdžiai prašome mums neatsakyti. K a m ž a, K i e l i k a s /mažas su pilnu aprengimu/, K r y ž e l i s pastatomas altoriui, ž v a k i d ė s dvi nedidelės, M i š i o 1 ė 1 i s mažas B. M. V. /išleistas vokiečių okupacijos Lietuvoje laikais/.

Be to, Kovotojams aprūpinti ypatingai šiuo laiku jaučiamas didelis trūkumas ražančių. Todėl labai prašome kuo didesnę skaičių ražančių ir bent 4—6 komplektus gyvojo ražančiaus paslaptukų.

Padėkite mums, kad pradėtas sėkmingas apaštalavimo darbas Kovotojų tarpe pasiektų aukščiausio laipsnio, ir kad mūsų tarpe neliktų nei vieno netikinčio ir nesugrąžinto, į tikėjimą, brolio.

Pavergtoji LIETUVA

1946 m. Gegužės mėn. 1 d.

L. L. K. „TAURO“ APYGARDOS
ŠTABO ADJUTANTAS

Nr. 30

Broliai ir Sesės LIETUVIAI

SAN-FRANCISKO konferencijoje nuspręsta Pabaltijo tautų likimas mums palankia prasme. 51 balsas iš 55 balsų pasisakė už tai, kad Pabaltijyje turi būti prarastas plebiscitas /balsavimas, kuris pasakys prie ko

tautos nori likti, ar prie Sovietų Sąjungos ir vergauti amžinai, ar gyventi laisvai ir nepriklausomai.

Šiuo metu visoje Lietuvoje renkami parašai po tekstu neva kaip padėka Stalinui už suteiktą „amžiną laimę“ būnant Sovietų Sąjungoje ir prašant toliau pasilikti toje „laimingoje šalyje“.

Tautiečiai, Jūs dėdami parašus nė nejaučiate, kad čia glūdi pasaulyje negirdėta klasta. Tai patvirtinimas prieš kultūringąjį pasaulį, kad norim amžinai vergauti.

Tad perspėjame: pilietai būk drąsus ir atsargus, nepamiršk, kad esi lietuvis ir nesiduok apgaunamas.

Vietoje parašo parašų rinkėjui duok šluotų...

1945. VII.7.

LAISVOS DEMOKRATINĖS LIETUVOS KŪRĖJAI

Nr. 31

L I E T U V I A I !

Keturis metus kentėję vokiškosios okupacijos laikotarpį, dabar vėl pergyvenate dar skaudesnę bolševikinę terorą. Bolševikai, taip lygiai kaip ir vokiečiai visokiais būdais terorizuoja ir provokuoja mus. Partizanus, reiškia mus, traktuoja kaip lietuviškai vokiškuosius nacionalistus, jums jūsų akyse parodo kaip lietuvių tautos išgamas.

Bolševikai, siekdami pavergti mūsų mažą kraštą, stengiasi įpiršti jums blankus, kuriuose jūs pasirašytumėt dėkodami Stalinui už amžinos vergovės pančius, terorizuoja mūsų kraštą ir gyventojus. Be jokios kaltės juos šaudo ir kankina.

Broliai ir sesės lietuviai, būkite atsparūs ir nepasiduokit svetimtaučių įtakai. Jeigu kuriems grėsia pavojus glauskitės prie mūsų partizanų. Stenkitės sabotuoti: nepilkite pyliavų, neikite į mitingus, nesirašykite į parašų blankus, neteikite žinių ir t. t.

Darykite atsimindami, kad visa tai darote dėl savo ir TĖVYNĖS gerovės. Ką padarysite gera sau padarysite.

PARTIZANAI KŪRĖJAI

1945. VII.7.

Už skelbimo nuplėšimą busi baudžiamas...

Nr. 32

LIETUVOS RESPUBLIKA

„TAURO" APYGARDA

MOKOMOSIOS KUOPOS I-os LAIDOS BAIGIMO

P A Ž Y M Ė J I M A S Nr. 00011

Pažymima, kad „Tauro“ apygardos Vytauto Rinktinės kovotojas Šalmas— Lazauskas Albinas s. Jono baigė Mokomosios kuopos I-ąją Laidą ir išlaikė baigiamuosius egzaminus pažymiu 9 (gerai).

1947 m. rugpjūčio mėn. 18 d.
Pavergtoji Lietuva.

Egzaminų Komisija:
Pirmininkas: /parašas/
Nariai: /parašai/

Præguus korus Præguaj

ginnōm juus arisig ka ketinaan Paru-
erom tuppunt mēlōkai, het arst utru-
kai iki sulakōdai ~~ka~~ telstos, ka-
ai oia idida uere tols kaip, kaid
ōulōdai luwo sūvōes j. Sidiimmas,
uere uorōsō uelto, o ar gerai uotme-
uē kaiz tui luwo parōsyt. Tōngi m-
kōmbūmōm is luraōm mārdang-
panōsiai kaip ang kartz. Dainas,
kai kuris laha gūvōdōkōs, grq
uēt upartizōmōkai is kaid kur u-
rōsyt, het kōdang laha mārd-
arō j. utairiai. Pmēdai kelias
uēkai kuras, upartizōmōkai, de-
olōmōmōis, kuris rēkōngis, uēkai
kōsiai kai kuris kōsiai is tui
tūkūmōm dā dāng tui grq, het mārd-
tūkūmōm kōm is kaidyt.

Grq par mārd arōkai gerai. Egn-
uēkai kōkōkōkai arō kōtū dāktē. Tūp-
kōtū pūmōm uēkōngis - Pōlō arōmōis
kōtū kōkōkōkai.

Juus kōmōmōis kōkōkai - dāng kō-
kōmōis kōmōmōis is j. sōsōmōis.

Præguus

Mūsų Tėvynę pergyvena žiauriausio kruvino teroro priešpau-
dės laikas. Šis žiauriausias priešpaukdis visi lietuviai, visa
Lietuva skęsta kraujo ir asaro jūrose. Bet ypatingai ši kruvi-
nojo teroro našta paliete mūsų brolius kurie palikę savo te-
vinkes, tėvus ir aušindąjį visų laisvų piliečių teisių, kovoją
su ginklu rankoje prieš mūsų kraštui daromą visokią piktą ka-
lią pavergimą ir jų tėvų parūdavimą, Tėvynės pardevimą.
Jie paliesti skaudžiausiai, nes jie matė, kad nebūti tėvų, namų
ar bent kiek padorėsiančio pastogės, kentinio šaltio ir kitus kaudie-
ninius nedatkelius, bet jiems stūta ir reikalingiausias ken-
diniojo žmogaus sielai sustiprinti maistas užmitycia. Tėra dvie-
sios vady, kurie sustiprintų juos religinės praktikos ar paruoš-
tų juos amžinajon kelionen maršant. Ir dėl to nereikia stebė-
tis, kad žiandien vienoje ar kitoje vietoje kovotojų tarpe yra
asuturimų, per d delio girtavimo ar kitokių nusiėvintų lais-
vės kovotojams įeidokiam, ir kartais pasitaiko net nusiėkalsta-
mo pobūdžio veiksmų.

Bet mes turime dėkoti Aukščiausiąjam Dievui, kad gyvenan-
mi šiose nepavydėtinoje sąlygoje, mūsų kovojančių brolių tar-
pe, kuriems teviškes, namus ir bažnyčią pavasuoja žaizdų iš-
tuvos mįskai, kuniga. - Vasiuos vadų vienos ar kitos grupės va-
das ar šalinis mūsų kovotojas susipratęs katalikas. Mūsų Kovotojų
tarpe tikojimas neužges, pamidūmas nesumažėjo ir kad netikin-
čiųjų ir eilpūs valios katalikų yra labai mažas skaičius.

Kalonu širdžiai darosi prisilaimas kaip tie žiaurių kovų šal-
čio ir kitokių nedateklių išvarginti broliai sekmadieniais ar
kitų švenčių metu su didžiausia ištverme visi vieningai dices-
niais ar mažesniais būrisis kalba bendra malda prašydami Aukš-
čiausio Kūrejo, kad jis glohotų pavergtą mūsų Tėvynę ir laimintų
mūsų teisių darbą, kovas už mūsų Tėvynės laisvę ir nepriklausomy-
bę.

Žiandien mes ypatingai jaučiame laimingi, kad mūsų apygar-
doje atstairado ir kunigas - didvyris kuris sielai eina apas-
to kapeliono pareigas. Didžiausia spraga, kuri buvo iki šio lai-
ko jaučiame, trūkumas dvasios stiprintojų, dvasios kėlėjų, nere-
nevičikų, bet dalinai jau pašalintas. Ateisvelgiantį kovojančių
skaičių ir dalinių užimtos teritorijos plotus, vienas
kunigui nors ir tiek turint gerų norų ir energijos kaip mūsų
kapelionas neįmanoma apėiti ir patenkinti visus kovotojų dvasi-
nius reikšius. Vien tik mūsų apygardoje būtinai reikalinga dar
trijų kunigų kapelionų. O kiek jų reikalinga visoje Lietuvoje?

Mes nereikalaujame ir negalime reikalausti, kad gyvenantieji
oficialų gyvenimą ir dirbdami savo luomo pareigose kunigai mes-
tų tiesiogines savo pareigas ir eitų pas mus dirbti, bet mes
kviečiame kiekvieną kunigą lietuvi, kuriam gresia pavojus būti
kraugarių suimtam. Ateikite pas mus ir gydykite sužeistas mū-
sų sielas, stiprinkite pavargusių mūsų dvasių.

Via Lietuvos dvasiškija remkite mūsų teisių kovą maldo-
mis pas Aukščiausiąjį, kad jis laimintų mūsų žygius. Kada ir kur
galėdami remkite Kovotojus geru žodžiu ir materialinėmis ge-
rybėmis, nes mes visko esame reikalingi, o už suteiktą nors ir
už menkiausią auką mes busime jums labai dėkingi.

/verati/

LIETUVIS

REPUBLIKA

TAURO APYGARDA

ROMONISČIO KUOPOS I-JO LAIDŲ BAIGIMAS

Pažymėjimas nr. 0011

Pažymėjimas, kad "Tauro" apygardos

ir kitas korotojas

.....

baigė Romonios Kuopos I-ją laidą ir išlaikė baigiamuo

sius egzaminus pažymiu

Egzaminų Komisijai

Pirmininkas:

.....

Nariai:

.....

.....

1947 m. rugpjūčio mėn. 13 d.
Kavergėji Lietuva.

.....

TAURO" APYGARDOS ISTORIJS APŽVALGA

„Tauro“ apygarda buvo įkurta 1945 m. vasarą Marijampolės apskrityje, Skardupių parapijos klebonijoje. Apygardą įkūrė Skardupių parapijos kunigas klebonas Antanas Ylius, Kauno prekybos mokyklos mokinys, besislapstantis nuo kariuomenės savo tėviškėje Ožkasvilių kaime, Vytautas Gavėnas, vokiečių okupacijos metais buvęs Marijampolės policijos viršininko pavaduotojas, besislapstantis pas kunigą A. Ylių klebonijoje, Jonas Pileckis ir Marijampolės apskrities ir valsčiaus Žydronių kaimo mažąžemio ūkininko sūnus Albinas Ratkelis.

Kunigo A. Yliaus iniciatyva buvo nustatyta, pas ką lankosi besislapstantys V. Gavėnas, A. Ratkelis, K. Matulevičius ir kiti. Imtasi žygių su jais susitikti. Pirmąkart kun. A. Ylius susitiko su A. Ratkeliu ir K. Matulevičiumi pas Skardupių kaimo gyventoją Grigaitį 1945 metų birželio mėnesio pradžioje. Per kitą susitikimą antroje birželio pusėje pas tą patį Grigaitį kun. A. Ylius pakvietė A. Ratkėlį į savo namus susitikti su J. Pileckiu, kuris nuo gegužės mėnesio slapstėsi klebonijoje. A. Ratkelis sutiko. Per šį susitikimą išaiškėjo, kad A. Ratkelis priklauso partizanų gru-

Tauro apygardos įkūrėjai ir pirmieji vadai. 1945 m. Iš kairės: J. Pileckis-Brokas-Šarūnas, L. Taunys-Kovas, kun. A. Ylius-Vilkas, A. Ratkelis-Oželis, V. Gavėnas-Vampyras

pei, palaikančiai ryšius su kitomis besislapstančiomis partizanų grupėmis ir turinčiai savo štabą, radijo imtuvą, nuolat besiklausančiai žinių iš užsienio, leidžiančiai pagrindinį laikraštį „Girios balsas“. Viename iš tokių susitikimų, kuriame dalyvavo kun. A. Ylius, J. Pileckis, A. Ratkelis ir V. Gavėnas, jau vadovaujantis partizanų grupei, buvo nutarta įsteigti rajoninį partizanų štabą, į kurį būtina įtraukti buvusius Lietuvos kariuomenės karininkus.

Netoli Skardupių, Kalvarijos valsčiaus Pasūduonio kaime, gyveno Lietuvos aviacijos kapitonas Leonas Taunys, kuris, sovietų kariuomenei okupavus Lietuvą, iš aviacijos pasitraukė ir dirbo savo uošvio ūkyje. Kpt. A. Taunys, gimęs 1894 m., buvo energingas ir veiklus žmogus, Lietuvos patriotas. Tarnaujant aviacijoje, dėl tiesaus būdo, savarankiškumo ir prijautimo voldemarininkams, prezidentas A. Smetona jo nemėgo. L. Taunys niekada niekam nepataikavo ir nuolat pašiepdamo tuos, kurie stengėsi įsiteikti prezidentui ir prezidentienei. Dėl to L. Taunys taip ir nesulaukė majoro laipsnio.

Kunigo A. Yliaus pakviestas, kapitonas L. Taunys sutiko dalyvauti štabo veikloje. 1945 m. liepos 19 d. Skardupių klebonijoje buvo sušauktas susirinkimas. Jame dalyvavo kun. A. Ylius, V. Gavėnas, A. Ratkelis, J. Pileckis ir kpt. L. Taunys. Sekretoriavo J. Pileckis. (1)

Buvo svarstoma:

- 1) Partizanų būrių savitarpio bendradarbiavimo ir geresnio organizavimo klausimai.
- 2) Spaudos platinimo reikalai.
- 3) Partizanų štabo steigimas.
- 4) Kiti reikalai.

Nutarta:

- 1) Susisiekti su Vyriausioju partizanų štabu, jei toks egzistuoja.
- 2) Organizuoti pagrindinės spaudos platinimą.
- 3) Įsteigti tokios sudėties „Tauro“

apygardos partizanų štabą: štabo viršininkas kpt. L. Taunys, kuris pasivadino slapyvardžiu Kovas, komplektavimo ir ginklavimosi skyriaus viršininkas J. Pileckis-Brokas, propagandos skyriaus viršininkas A. Ratkelis-Oželis, baudžiamojo skyriaus viršininkas V. Gavėnas-Vampyras, sanitarinės dalies viršininkas ir kapelionas kun. A. Ylius-Vilkas.

Buvo kalbėta apie partizanų statuto ruošimą, nutarta traukti patikimus lietuvius į partizaninį judėjimą ir organizuoti būrius, platinti partizaninę spaudą, informuojančią gyventojus apie padėtį Lietuvoje ir pasaulyje.

Posėdis užtruko 4 valandas ir baigėsi protokolo Nr. 1 pasirašymu.

Štabo darbo programai sudaryti buvo nutarta susirinkti liepos mėn. 23 d. Skardupių klebonijoje. Susirinkimai klebonijoje buvo patogūs, nes nekėlė įtarimo — į kleboną žmonės kreipdavosi įvairiais klausimais.

Liepos 23 dieną susirinko visi štabo nariai. (2). Posėdžiui vadovavo štabo viršininkas kpt. L. Taunys-Kovas, sekretoriavo J. Pileckis-Brokas. L. Taunys pasiūlė tokią darbotvarkę:

1. Parengti partizanų štabo programą bei darbo planus.
2. Aptarti aktualiausius šių dienų klausimus.

Po ilgų svarstymų buvo priimta partizanų štabo darbo programa.

Baudžiamojo būrio — žvalgybos viršininkas Vampyras informavo štabą apie esančius apylinkėje parsidavėlius ir jų darbus, labai žalingus, pavojingus tautai ir lietuviams. Iš klausius šį pranešimą, buvo nutarta pavesti baudžiamojo būrio vadui „Vampyrui“ su savo būriu parengti tam tikrą planą ir priemones jiems nukenksminti.

Buvo nutarta štabe gautą Savanorių — kūrėjų organą „Laisvės žvalgą“ Nr. 1 rašomąją mašinėlę perspausdinti ir, rotatoriumi padauginus

iki 100 egzempliorių, išplatinti apygardos teritorijoje.

Nuspręsta Skardupių klebonijoje kuo greičiau pastatyti radijo imtuvą. Nutarta rinkti apylinkės gyventojų turimus ginklus bei karinę amuniciją ir apginkluoti esamus ir naujai įstojančius partizanus. Visi buvo paraginti kuo greičiau verbuoti į partizanus dorus lietuvius. Nuspręsta sudaryti penkių žmonių baudžiamąjį skyrių, parinkus į jį geriausius ir sąžiningiausius, labiausiai patyrusius partizanus. Šį skyrių laikyti slaptosios tarnybos skyriumi, apgyvendinti jo narius įvairiose vietose.

Protokolą Nr. 2 pasirašė visi štabo nariai.

Kitas posėdis buvo numatytas liepos 29 dieną.

Už klojimo po malkine J. Pileckio pasiūlymu buvo iškastas bunkeris, kuriame buvo laikomi ginklai, šaudmenys, amunicija, rašomosios mašinėlės, rotatorius, radijo imtuvai ir kt. Jame daugiausia dirbdavo J. Pileckis. Ten jis ir nakvodavo.

Įkūrus štabą, visi jo nariai prisiekė. Kunigas A. Ylius vykdė kapeliono pareigas, klausė partizanų išpažinčių, juos saikdino ir atlikinėjo kitus religinius patarnavimus.

Įsikūrus rajoniniam „Tauro“ apygardos štabui, iškilio uždavinys sujungti visus apygardos teritorijoje veikiančius partizanų būrius. Tam tikslui ieškoti partizanų į Kazlų Rūdos miškus išėjo V. Gavėnas-Vampyras, į Palias — A. Ratkelis-Oželis, į Alytaus apskritį — L. Taunys-Kovas.

Rugpjūčio 15 dieną Skardupių klebonijoje buvo sušauktas pasitarimas, kuriame dalyvavo L. Taunys, V. Gavėnas, J. Pileckis, A. Ratkelis, iš Kazlų Rūdos miškų atvykęs Lietuvos kariuomenės leitenantas V. Bacevičius-Vygandas, iš Palių miškų atvykęs veterinarijos gydytojas Lapinskas-Berželis, iš Alytaus apskrities atvažiavęs Lietuvos kariuomenės kapitonas V. Navickas-Perkūnas, iš Marijampolės atvykę V. Ra-

dzevičius-Vaidila, V. Kulboką, sportininkas J. Šačkus-Uosis ir pulkininkas L. Butkevičius. Buvo aptarti šie klausimai:

1. Įsteigti „Tauro“ apygardą.
2. Sudaryti apygardos štabą.
3. Sudaryti rinktines.

4. Parengti „Tauro“ apygardos partizanų statutą.

Nutarta įkurti „Tauro“ apygardą, kuriai priklausys Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio ir Lazdijų apskritys. Alytaus apskritis turėtų apimti teritoriją tik iki Nemuno. Buvo įsteigtas apygardos štabas ir pasiskirstyta pareigos. Štabui priklausė:

1. Lt. V. Bacevičius-Vygandas — apygardos štabo viršininkas.
2. J. Pileckis-Brokas — apygardos vado adjutantas.
3. A. Ratkelis-Oželis — ginklavimosi skyriaus viršininkas.
4. Kun. A. Ylius-Vilkas — sanitarinio ir ūkio skyriaus viršininkas.
5. Agronomas Pupelis-Tautvydas — žvalgybos skyriaus viršininkas.

Pirmuoju „Tauro“ apygardos vadu buvo išrinktas kpt. L. Taunys-Kovas.

Nutarta įsteigti penkias rinktines: „Vytauto“, „Perkūno“, „Stirmos“, „Patrimpo“ ir „Geležinio Vilko“.

„Vytauto“ rinktinės veikimo rajonu buvo numatyta Vilkaviškio apskritis ir Marijampolės apskrities vakarinė bei pietinė dalys. Jos vadu buvo paskirtas V. Gavėnas-Vampyras, šioje teritorijoje jau suorganizavęs partizanų būrius. Vytauto rinktinės partizaninė veikla prasidėjo 1944 m. rugpjūčio mėnesį. Jos užuomazgą sudarė broliai Vladas ir Vytautas Gavėnai ir Albinas Ratkelis. Vėliau susiorganizavo trylikos žmonių būrys. „Vytauto“ rinktinės įkūrimo data nuspręsta laikyti 1945 m. rugpjūčio mėn. 15 d. Rinktinė buvo padalyta į keturias kuopas. Tuo metu joje buvo apie 40 gerai ginkluotų partizanų.

„Perkūno“ rinktinės veikimo teritorija buvo numatyta Lazdijų ir Alytaus apskritys kairėje Nemuno pusė-

j e. Jos organizatorius ir vadas buvo kpt. Vaclovas Navickas-Perkūnas, vėliau pasivadinęs Aukščiu. Rinktinės partizaninė veikla prasidėjo 1944 m. lapkričio mėnesį. Partizanai veikė trimis atskiromis didesnėmis grupėmis. Rinktinės įkūrimo data nuspręsta laikyti 1945 m. rugpjūčio mėn. 15 d. Įkūrimo metu rinktinėje buvo apie 400 gerai apsiginklavusių partizanų, padalytų į keturias kuopas, suskirstytas būriais. 1946 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. 13 „Perkūno“ rinktinės pavadinimas buvo pakeistas į reikšmingesnę — „D. L. K. Gedimino rinktinė“.

„Geležinio Vilko“ rinktinės teritorija apėmė Garliavos, Pakuonio, Prienų, Gudelių, Šilavoto, Šališkėlių, Sasnavos ir Balbieriškio valsčius. Partizaninė veikla čia prasidėjo 1944 m. rugpjūčio mėnesį. Iš karto veikė trys atskiros didesnės partizanų grupės, kuriose buvo apie 400 gerai ginkluotų partizanų. Iš pradžių partizanams vadovavo Lietuvos kariuomenės ulonų pulko leitenantas Kuzmickas-Briedis. Jo vadovaujami partizanai per gana trumpą laiką ne kartą susirėmė su priešu. Įvyko dvejų kautynės dėl Šilavoto, kautynės Žemaitkiemyje ir Budnykuose, per kurias priešiui buvo padaryta nemažai nuostolių. Praslinkus kelioms dienoms po Budnykų kautynių, užjojęs ant pasalos, Briedis žuvo. Vadovavimą partizanams perėmė buvęs girininkas V. Senovaitis-Žaliavelnis, vėliau pasivadinęs Siauriu.

1945 m. gegužės mėnesio 25 d. Siaurys sušaukė Prienų partizanų būrio viršininkų pasitarimą dėl tolimesnės veiklos. Susirinkusiųjų nutarimu, padidėjus kovotojų skaičiui, buvo suformuota „Geležinio Vilko pulko 8-ta kuopa“. Jos orientacijos viršininku buvo paskirtas Siaurys, kuris ėjo ir būrio vado pareigas. Vadovavimo būrio vadu tapo atvykęs iš „Kęstučio“ štabo Klevas—Apynys, kuris laikinai ėjo kuopos vado pareigas. Pirmojo būrio vadu buvo paskirtas A. Andziulis-Rickus, būrininku — A.

Pinkvarta-Dešinysis, antrojo būrio vadu — Perkūnas, būrininku — J. Bulota-Anbo. Tuo metu rinktinė tik formavosi. Galutinai ji įsisteigė ir savo vėliavą pašventino 1945 m. spalio mėnesį. Rinktinėje buvo leidžiamas laikraštis „Lietuvos partizanas“. Šiame posėdyje „Geležinio Vilko“ rinktinės vadu buvo paskirtas Šernas.

Formavimosi stadijoje buvo taip pat „Stirmos“ ir „Patrimpo“ rinktinės. „Stirmos“ rinktinės teritorija buvo Kazlų Rūdos ir Jankų miškingi rajonai. Jos įkūrėjas — Lietuvos kariuomenės leitenantas Vytautas Bacevičius-Vygandas. Paskyrus jį „Tauro“ apygardos štabo viršininku, vadovavimą rinktinei perėmė Lietuvos kariuomenės ulonų pulko jaun. leitenantas Bronius Urbonavičius-Urbonaitis-Spyglys.

„Patrimpo“ rinktinės veikimo teritorija buvo Marijampolės miestas. Rinktinės vadu buvo paskirtas V. Kulboka-Vytenis.

Šiame posėdyje buvo nutarta vietoj kelių partizanų laikraštėlių palikti vieną — apygardos organą „Laisvės Žvalgas“. Jo redaktoriumi buvo patvirtintas V. Radzevičius-Vaidila. Spaustuvę numatyta įkurti Marijampolės valsčiaus Puskelnių kaime. Bendra politinė vadovybė buvo pavesta pulkininkui L. Butkevičiui. Apygardos štabas įpareigotas parengti „Tauro“ apygardos statutą.

Buvo pasiūlyta įsteigti Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą, prieš tai užmezgus ryšius su visoje Lietuvoje veikiančiais partizanų būriais, taip pat — ir su užsieniu. 1945 m. rugpjūčio 15-ąją nutarta laikyti oficialia „Tauro“ apygardos įsteigimo diena.

Po kelių dienų kunigas A. Ylius, kalbėdamasis su pulkininku L. Butkevičium, vėl iškėlė Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto įsteigimo klausimą. Šio komiteto steigimui ypač pritarė pulkininkas L. Butkevičius ir „Tauro“ apygardos vado adjutantas J. Pileckis. Šis komitetas turėjo tęsti vokečių okupacijos metu veikusio

-1-

PRIENŲ BŪRIO VIRŠININKŲ SUSIRINKIMAS.

Susirinkimas sušauktas 1945.V.25.dieną dėl taktinio būrio veikimo. Susirinkimas sušauktas viršininko ŠIAURIO, kuris apibūdino būrio padėtį ir paaiškino būrio taktiką dėl neatsitvarkymo.

Dėl tvarkos bei drausmės palaikymo kalbėjo atvykęs Prienų būrys 1945.IV.24d. iš "Kęstučio" štabo, veikiantio pavergtos Lietuvos teritorijoje. Klevas- Apynys, apibūdina mėslietuvių partizanų veiklą, atseitina siekimus bei kilti ir sunki pavergtos Lietuvos atstatymo darbas, kuris reikalauja daug aukų. Iš Klevas- Apynio kalbos paaiškėjo pavergtos Lietuvos tautos veikimas.

Kadangi mūs būrys, pavadintas vietos pavadinimu, nebuvo ryšio su "Kęstučio" štabu, prieita prie pertvarkymo.

Susirinkusių Prienų būrio viršininkų nutarimu, dėl padidėjusio kovotojų skaičiaus, suformuota kuopa ir pavadinta "Kęstučio" štabo įstatuose veikiantio "GELEŽINIO VILKO" pulko 8-ta kuopa.

Numatomas kuopos veikimas ateityje. Paskirti nauji viršininkai: kuopos orientacijos viršininku lieka ŠIAURIS, kuris ejo orientacijos viršininko ir žuvusio leit. BRIEDŽIO, būrio vado pareigas, vadovavimo būrio vadas paskirtas KLEVAS-APYNYS, kuris laikinai eina ir kuopos vado pareigas: pirmo būrio vado paskirtas RYCKAS, būrininku- RYCKAS; antro būrio vado paskirtas RYCKAS, būrininku- AMBO.

.....
Parasai { *Ryckas*
Ambo

L. D. A.

"Kęstutis" Vilkas 98.

1945.V.24.

Klevas-Apynys.

"RANK" 1948.

Dėl sudarymo "Galešinio Vilko" pulko 8-tos kuopos pagal "Kęstutis" įstatą pagrindus.

1. Beniam pasirašė L. D. A. "Kęstutis" Vilkas 98. laisvės kovotojas KLEVAS-APYNYŠ, gimęs 1918.IV.I., per-
braukau buvusio Prienu būrio padėti 1 "Galešinio Vilko"
pulko 8-tą kuopą.

Pasirašė Beniamas.

2. Klevas-Apynys, pasirašė ir atvykdamas iš Kauno
"Kęstutis" kaimo kirtis ašmenis sutvarkyti buvusį Prienu
būrį "Kęstutis" įstatą pagrindais ir matydamas kuopos
nenumatytumą dėl trūkstančių žinių, suprasdamas abartingai
padėti ir žinodamas, kad bus be tikslo laisvės trokštantieji
kariai, priėjo prie to. Pradėjo be įsakymo vadovauti,
žinodamas, kad ateityje būriu baustas už savivaliavimą.

Pasitarus su buvusiais vadais: Zilavskiu, Rikumi,
Ambo, Ardu, ir jiems sutikus, susitarė sekančiai: Pava-
dinti "Galešinio Vilko" pulko 8-tą kuopą. Numatyta įsigy-
ti vėliavą. Kuopos vėliavos vienoj pusėjty Vytis, ant-
rojoj - Galešinio Vilkas.

Kuopa susideda iš vado, orientacijos viršininko,
būrių vadų ir kovotojų. Kuopos sekretorius: vadovavimo bū-
rys ir kovotojų būriai.

Numatytas vadovavimo būrio toks veikimas: siekti
išsilaisvinimo iš vergijos, turint kuo mažiausią au-

ku. Sėnitarinis aprūpinimas, rinkimas žinių dėl netikėtumų iš aplinkinių valstijų. Ryšio palaikymas ir bendradarbiavimas su kaimyniniais būriais, kurie veikia atskiras sąstatai ir siekia bendro tikslo — išlaisvinti ir atstatyti Nepriklausomą LIETUVĄ demokratiniiais pagrindais. Palaikyti ryšį su L.D.A. "Kęstučio" štabu ir štabo įsakymus vykdyti.

Pravesti apmokymą naujokų, pagal buvusios Nepriklausomos Lietuvos Kariuomenės štabo karininkų sustatytus statutus. Paskirti numatytus būrių vadus, būrininkus, skyrininkus pagal sugebėjimą, neatsižvelgiant į buvusį laipsnį kariuomenėje ir ne į išpartizanautą stažą bei laiką. Paskirti laipeniai "Geležinio Vilko" pulko 8-tai kuopai dėl pažinimo užimamose vietose. Visus uždavinius aprašius susirinkusių viršininkų akivaizdoje. Numatytus uždavinius užprotokuluosia ir pravesia per įsakymą.

Siaunys
L. Taunys
parašas

„Lietuvai Išlaisvinti Komiteto“ darbą, kurio tikslas buvo sutelkti visą Lietuvą kovai prieš tarybų valdžią.

1945 m. rugsėjo 16 d. Skardupių klebonijoje įvyko posėdis (3), kuriame dalyvavo pulkininkas L. Butkevičius-Luobas, kapitonas L. Taunys-Kovas, kunigas A. Ylius-Vilkas, leitenantas V. Bacevičius-Vygandas ir J. Pileckis-Brokas. Posėdžiui pirmininkavo plk. L. Butkevičius-Luobas. Dienotvarkėje buvo šie klausimai:

1. Įsteigti Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą.

2. Parinkti Komiteto narius.

Buvo nutarta: Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą laikyti įsteigtu 1945 m. rugsėjo 16 d. Komitetą sudaro:

1. Pirmininkas — plk. L. Butkevičius.

2. Pirmininko pavaduotojas — kpt. L. Taunys.

3. Antrasis pavaduotojas — kun. A. Ylius.

4. Nariai: ltn. V. Bacevičius, J. Pileckis ir V. Radzevičius.

Komitetas, atsižvelgiant į aplinkybes, gali būti papildomas partizanų apygardų ir visuomenės atstovais. Įtraukus į Komitetą apygardų ir visuomenės atstovus, jis iš savo tarpo išsirenka Vykdomąją Tarybą. Svarbiausias Komiteto uždavinys — išvaduoti Lietuvą ir atkurti Nepriklausomą Lietuvos valstybę. Šio tikslo Komitetas siekia, organizuodamas par-

tizanus ir juos naudodamas kovai su priešu, taip pat telkdamas visuomenę pasipriešinimo akcijai prieš pavergėjus.

Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (LIK) įsteigimo protokolą pasirašė visi Komiteto nariai. Ltn. V. Bacevičius, skirtingai nuo kitų, pasirašė slapyvardžiu Vygandas.

Tą pačią dieną įvyko pirmasis LIK posėdis. (4). Posėdyje dalyvavo — Luobas, Kovas, Vilkas, Vygandas ir Brokas. Posėdžiui pirmininkavo Komiteto pirmininkas Luobas. Buvo svarstoma:

1. Atsišaukimo į Lietuvos visuomenę ir Lietuvos partizanus išleidimo reikalas.
2. Atsišaukimas į Lietuvos partizanus ir partizanų apygardų organizavimas Užnemunėje ir Vilniaus bei Klaipėdos krašte.
3. Šv. Mykolo dienos šventimas.

Buvo nutarta: parašyti LIK-to vardu atsišaukimą į Lietuvos visuomenę, skatinant ją ryžtingai bendrai kovai dėl Lietuvos išvadavimo. Suredaguoti atsišaukimo projektą, laikantis demokratinių principų, pavesta Komiteto pirmininkui Luobui; kviešti visos Lietuvos partizanus jungtis į apygardas ir organizuoti partizanų dalinius ten, kur jų dar nėra. Buvo numatyti tokie apygardų veikimo plotai:

1- oji, „Tauro“ apygarda, apima Marijampolės, Vilkaviškio, Šakių, Lazdijų apskritys ir Kauno bei Alytaus apskričių dalis, esančias kairiajame Nemuno krante.

2- oji apygarda — Telšių, Mažeikių, Kretingos, Tauragės apskritys ir Klaipėdos kraštas.

3- oji apygarda — Šiaulių, Biržų, Joniškio apskritys.

4- oji apygarda — Kauno, Raseinių, Kėdainių ir Kaišiadorių apskritys.

5- oji apygarda — Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Zarasų ir Rokiškio apskritys.

6- oji apygarda — Vilniaus, Trakų, Švenčionių, Ašmenos, Eišiškių, Svy-

rių apskritys ir Alytaus apskrities dalis, esanti dešiniajame Nemuno krante.

Vilniaus ir Kauno miestuose numatyta įsteigti rinktines, tiesiogiai priklausančias Vyriausiam Partizanų Štabui (VPŠ). Nutarta užmegzti ryšius su visos Lietuvos partizanais, išplatinti išleistus atsišaukimus į Lietuvos partizanus ir kuo greičiau organizuoti naujas partizanų apygardas.

Šv. Mykolo Arkangelo dieną, rugsėjo 29-ąją, laikyti Lietuvos tautos solidarumo ir vienybės diena, ją iškilmingai švęsti, susilaikyti nuo darbo, išklausyti bažnyčiose pamaldas ir ruošti, kur galima, viešesnius minėjimus kartu su partizanų apygardomis ir kitais daliniais. Apie šventės tikslą ir jos reikšmę plačiau informuoti visuomenę partizanų spaudoje.

Posėdis užtruko 4 valandas. Reikia pažymėti, kad LIK-to posėdžio protokolą Nr. 1 visi Komiteto nariai pirmą kartą pasirašė slapyvardžiais. Tai rodo jų galutinį apsisprendimą eiti šiuo sunkiu ir pavojingu Lietuvos išvadavimui keliu.

Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas neįtikėtinai energingai išplėtė savo veiklą. Posėdžiai buvo šaukiami vienas po kito. Juose buvo priimami vis svarbesni nutarimai. Rugsėjo 18 dieną sušauktame posėdyje, kuriame dalyvavo visi komiteto nariai, numatyta papildyti Komiteto sudėtį apygardų ir visuomenės deleguojamais atstovais, nustatyti Komiteto užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo etapus, informuoti užsienio valstybes apie padėtį Lietuvoje, atgabenti spaudos iš užsienio į Lietuvą ir išrinkti Komiteto sekretorių.

Nutarta, kad deleguotas į Komiteto apygardos ar visuomenės atstovas turi pateikti Komitetui savo įgaliojimus, dalyvauti posėdžiuose, pasiūlyti Komitetui savo darbų vykdymo planą, prisiekti, pasirašyti protokolus. Nutarta Komiteto tikslų įgyvendinimą susikirstyti į du etapus:

- a) tautos išvadavimo etapą,
- b) jos valstybės vadovybės sudarymo etapą.

Pirmajame etape — suburti visas jėgas, kad būtų kuo greičiau pasiektas pats tikslas, antrajame — padėti tautai sukurti tokią vyriausybę, kuri atitiktų jos dvasią ir „tikrą demokratiškumo principo prasmę“.

Vykdamas pirmąjį etapą, LIK-tas informuoja visuomenę leidžiamose apygardos spaudoje, už kokias idėjas kovojama prieš bolševizmą. Straipsniuose nušviečiami: žemės reformos reikalai, darbininkų ir darbdavių santykiai ir valstybės darbininkų padėties klausimai. Nutarta siųsti į užsienį savo atstovus, kurie įteiktų memorandumus Vakarų valstybių vyriausybėms apie padėtį Lietuvoje. Taip pat informuoti užsienį radijo priemonėmis. Pirmąjį uždavinį vykdyti buvo pavesta Komiteto pirminkui Luobui ir jo pavaduotojui Vilkui. Jiems buvo suteikta teisė pasirinkti žmones.

Organizuoti radijo ryšių priemonės ir ryšius su Lenkijos partizanais, gauti iš užsienio spaudą ir atgabenti ją į Lietuvą LIK-tas pavedė Brokui. Komiteto sekretoriumi buvo išrinktas Brokas.

Protokolą Nr. 2 visi komiteto nariai pasirašė slaptyvardžiais.

Rugsėjo 21 dieną vėl buvo sušauktas LIK-to pasėdis. (6) Šį kartą, be Komiteto narių, dalyvavo „Laisvės žvalgo“ redaktorius V. Radzevičius-Vaidila ir naujai paskirtas „Tauro“ apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininkas Uosis. Posėdyje buvo sprendžiamas Lietuvos ūkininkų ir darbininkų organizavimo pasipriešinimui klausimas, priimtas Luobo parengtas atsisaukimas į ištretbelius, raginantis juos mesti savo pragaištingą darbą, ir atsisaukimas į pyliamų ir prievolių surinkimo pareigūnus, raginantis juos būti sąžiningais ir nesunkinti ūkininkų būklės kyšių ėmimu ir pan. Nutarta ūkininkus ir kaimo žmones burti į Ūkinin-

kų Demokratinę Sąjungą, o darbininkus ir miestelėnus — į Darbininkų Demokratinę Sąjungą, leisti du laikraščius: pirmosios sąjungos organą „Nauja Vaga“ ir antrosios — „Švyturys“.

Protokolą Nr. 3 slaptyvardžiais pasirašė visi Komiteto nariai.

Spalio 5 dieną sušauktame posėdyje (7), be LIK-to narių, pirmą kartą kaip apygardos štabo karininkas dalyvavo Lietuvos aviacijos majoras Zigmas Drunga-Sernas, vėliau tapęs „Tauro“ apygardos vadu ir pasivadinęs Mykolu-Jonu, ir svečias iš Kauno Špokas. Šiame posėdyje buvo išklausyti pranešimai apie LIK-to narių keliones į Žemaitiją, kur buvo nuvykęs Vilkas, ir į Kauną, kur lankėsi Kovas. Abu komiteto nariai susitiko ir tarėsi su jau veikiančio pogrindžio atstovais dėl ryšių palaikymo, partizanų apygardų organizavimo ir Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto išrinkimo. Buvo nutarta susitikti su Lietuvoje esančiais generolais Zaskevičiumi ir Pečiulioniu, taip pat su pulkininku Mačiuoku ir kviešti juos sudaryti Vyriausią Karinį Štabą. Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto įkūrimui skirta suvažiavimo vieta buvo pasirinkta Kaune, Marijonų vienuolyno požemiuose. Buvo numatyta prieš suvažiavimą susisiekti su Panevėžiu, pasiunčiant ten Vaidilą, ir su Vilniumi, pasiunčiant ten Tautvydą. Nuo „Tauro“ apygardos į suvažiavimą nutarta deleguoti Luobą, Vilką ir Kovą bei pakviesti buvusio Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIK'o) narius Toliušį ir inž. Valiulį, pasiūlant jiems dirbti Vyr. LIK-te. Kalbėta apie memorandumo paruošimą ir galimybes persiųsti jį į užsienį. Svarstytos galimybės užgrobti lėktuvą, kuriuo galima būtų perskristi į Švediją ir taip nugabenti memorandumą į užsienį.

Protokolą Nr. 4 slaptyvardžiais pasirašė visi dalyvavę posėdžio nariai, išskyrus Špoką.

Tauro apygardos vadas
Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas

1945 m. spalio 12 d. (8) Skardupių klebonijoje įvyko paskutinis Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto posėdis. Jame dalyvavo:

1. LIK pirmininkas plk. L. Butkevičius-Luobas.
 2. Pirmininko pavaduotojas, „Tauro“ apygardos vadas kpt. L. Taunys-Kovas.
 3. Antrasis pirmininko pavaduotojas, „Tauro“ apygardos sanitarinio ir ūkio skyriaus viršininkas, Skardupių parapijos kunigas klebonas A. Ylius-Vilkas.
 4. Nariai: „Tauro“ apygardos vado adjutantas J. Pileckis-Brokas, „Tauro“ apygardos štabo viršininkas lttn. V. Bacevičius-Vygandas.
- Taip pat dalyvavo apygardos žvalgybos skyriaus viršininkas agronomas Pupelis-Tautvydas ir „Tauro“ apygardos štabo karininkas mjr. L. Drunga-Šernas.

Posėdžiui pirmininkavo Luobas, sekretoriavo Brokas. Apie savo kelionę į Vilnių ir apie jos rezultatus papasakojo Tautvydas. Jis taip pat pranešė apie partizanų laikraščio „Laisvės žvalgas“ redaktoriaus Vaidilos suėmimo aplinkybes. Nutarta įsteigti ne mažiau kaip dvi radijo sekimo agentūras, dvi spausdinimo vietas, kad suėmimo atvejais nesutriktų spaudos leidimas ir platinimas. Atsakingais už šį darbą buvo paskirti Vilkas ir Tautvydas. Nuspręsta Vyriausią Lietuvos Komiteto steigiamąjį suvažiavimą sušaukti lapkričio 11 d. Kaune, ankstesniame posėdyje numatytoje vietoje.

Šio posėdžio protokolai Nr. 5 taip ir liko juodraštyje, nes, prasidėjus suėmimams, nebuvo galima jo išspausdinti.

1945 m. spalio 22 d. LIK-to pavedimu kpt. L. Taunys ir lttn. V. Bacevičius turėjo išvykti į Marijampolę išsiaiškinti padėtis. Ar išvyko V. Bacevičius, nežinoma. L. Taunys išvykti nespėjo, nes spalio 22 d. savo uošvio Staskevičiaus ūkyje Kalvarijos valsčiaus Pasūduonių kaime buvo sumintas. 1946 m. liepos 20 d. L. Taunys buvo nuteistas sušaudyti.

Spalio 22 d., vakare J. Pileckis pranešė, kad Marijampolėje suimti V. Kulboką, J. Šačkus ir keli kiti po grindžio veikėjai. Naktį Skardupių klebonijoje buvo suimti kun. A. Ylius ir pulk. L. Butkevičius. Iš viso buvo suimta 17 asmenų. Suėmimo išvengė tik LIK-to narys, „Tauro“ apygardos vado adjutantas J. Pileckis-Brokas, kuris naktį po posėdžio su „Tauro“ apygardos štabo karininku Z. Drunga-Šernu išėjo susitikti su Vytauto rinktinės vadu V. Gavėnu-Vampyrų ir tą naktį miegojęs tvarte partizanas Peteris; pažadintas triukšmo ir pamatęs, kad klebonija apsupta, jis sugebėjo tamsoje pabėgti.

Šie suėmimai buvo didelis smūgis ką tik susikūrusiai „Tauro“ apygardai. Iš šios apygardos štabo na-

rių suėmimo išvengė apygardos vado adjutantas J. Pileckis — Brokas (vėliau pasivadinas Šarūnu), ginklavimosi skyriaus viršininkas A. Ratkelis-Oželis ir štabo karininkas mjr. Z. Drunga-Šernas, kuris po kpt. L. Taunio-Kovo suėmimo perėmė „Tauro“ apygardos vado pareigas ir pasivadino Mykolu-Jonu.

Kapitonas Z. Drunga, gimęs 1904 m., šešių vaikų šeimoje buvo vyriausias. Iš prigimties buvo labai veiklus. Mokydamasis gimnazijoje, buvo pavarininkas, skautas, ateitininkas, šaulys. Baigęs gimnaziją, įstojo į Karo mokyklą Kaune. Ją baigė 1926 m. Toliau mokėsi aviatorių kursuose, vėliau tarnavo Karo aviacijoje karo lakūnu — žvalgu. Prieš Lietuvos okupaciją dirbo II žvalgybos skyriaus viršininku. 1940 metais iš tarnybos buvo atleistas. Būdamas karštas Lietuvos patriotas, su vokiečiais nepasitraukė, nors ir galėjo. 1944 m. praėjus frontui, Z. Drunga dirbo gaisrinės viršininku Kaune. Pradėjus kviesti į saugumą pokalbiams, jausdamas, kad gali būti suimtas, iš tarnybos jis pasitraukė ir ėmė slapstyti, tačiau suėmimo neišvengė: keliaujant į Suvalkiją, buvo Šilavoto striubų sulaikytas ir uždarytas į daboklę. Po kelių parų, išlaužęs langelio grotas, pabėgo.

Į partizaninę veiklą Z. Drunga įsitraukė 1945 m. vasarą, prisidėdamas prie „Tauro“ apygardos kūrimo Skardupiuose. Perėmęs vadovavimą „Tauro“ apygardai, Mykolas — Jonas su jam būdinga energija ėmėsi atstatyti dėl suėmimų prarastus ryšius, organizuoti štabo darbą, parinkdamas vietoj suimtų naujus darbuotojus. Aptvarkęs vadovavimo aparato veiklą ir ryšius, ėmėsi spręsti teritorinius apygardos klausimus, stiprinti vidinę organizacinę struktūrą ir ieškoti būdų susijungti su kitomis apygardomis. Tam tikslui 1946 m. balandžio 9 d. Mykolas — Jonas su palyda atvyko į Lazdijų apskrityje veikiančią „Šarūno“ rinktinę Samūniškių miške, kur susitiko su „A“ apygardos vadu

Lietuvos kariuomenės pulkininku leitenantu J. Vitkum-Kazimieraičiu. Susitikime dalyvavo kartu su Mykolu-Jonu atvykę Lietuvos kariuomenės husaru pulko eskadrono vadas majoras S. Staniškis-Antanaitis, Litas, Viltis ir Perkūno rinktinės vadas Lietuvos kariuomenės kapitonas V. Navickas-Perkūnas-Auksutis, taip pat „A“ apygardos atstovai: Veisiejų bataliono Mindaugo grupės vadas ulonų pulko atsargos leitenantas V. Stepulevičius-Mindaugas, jo adjutantas V. Vabalas-Grambuolys, vėliau pasivadinęs Kunigaikščiu, Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantas mokytojas, „Merkinės“ bataliono vadas, „Kazimieraičio“ pavaduotojas R. Ramanauskas-Vanagas, mokytojas Perminas-Jūrininkas ir „Šarūno“ rinktinės vadas A. Kulikauskas-Daktaras. Dalyvauti pasitarime Kazimieraitis pakvietė Mykolą-Joną, Mindaugą, Grambuolį, Antanaitį, Vanaugą ir Daktarą.

Mykolas-Jonas išdėstė atvykimo priežastis ir pasiūlė sujungti abi apygardas į vieną. Kazimieraitis šiam pasiūlymui pritarė. Buvo sutarta, kad abiejų apygardų vadu taps Kazimieraitis, o jo pavaduotoju — Mykolas-Jonas. Buvo numatyta į „A“ apygardą įjungti atskirą „Dzūkų“ rinktinę, c jos vadą Lietuvos kariuomenės kapitoną D. Jėčį-Ažuolį paskirti „A“ apygardos vadu. Naujai sukurta organizacija buvo pavadinta „Pietų Lietuvos Partizanai“ (PLP).

Buvo suformuotas PLP štabas. Į jį įėjo Antanaitis, Daktaras, kuris buvo atleistas iš „Šarūno“ rinktinės vado pareigų. „Šarūno“ rinktinės vadu buvo paskirtas Mindaugas. Darbui štabe buvo pakviestas ir anksčiau buvęs „Šarūno“ rinktinės vadas Lietuvos kariuomenės leitenantas J. Aleščikas-Margis, 1946 m. gruodžio mėn. 26 d. pakeitęs slapyvardį į Rymantas. Patogumo dėlei štabo vadovietė numatyta perkelti į „Šarūno“ rinktinės teritoriją. Per posėdį buvo išnagrinėti partizanų veiksmų ir taktikos klausimai. Buvo nutarta artimiausiu metu

parengti ir paskelbti partizanų deklaraciją. Buvo sprendžiami spaudos leidimo ir partizanų pagerbimo klausimai. Susitarta, kad partizanų centralizacijos reikalais Kazimieraitis vyks į Vilniaus kraštą, o Mykolas-Jonas — į Žemaitiją.

Grįžęs iš susitikimo su Kazimieraičiu, Mykolas-Jonas ėmėsi toliau plėtoti ryšius, stiprinti apygardos štabo bei rinktinių štabų darbo drausmę ir auklėjamąjį darbą tarp kovotojų, organizuoti partizanų-savanorių būrius ir rėmėjų bei pasyviųjų grupes, sutvarkyti apygardos ribose esančio ir mobilizacijai priklausančio turto apskaitą.

1946 m. gegužės 28 d. Mykolas-Jonas surengė susitikimą su Aukštaitijos partizanų štabo įgaliotiniu J. Markuliu-Ereliu (10), kuris, kaip vėliau paaiškėjo, buvo užverbuotas saugumo agentas. Šiame susitikime „Geležinio Vilko“ rinktinei atstovavo rinktinės vadas mokytojas J. Stravinskas-Kardas-Žiedas, kovotojai K. Pyplys-Mažytis-Mažvydas-Audronis, J. Lukša-Vytis-Skirmantas-Skrajūnas-Kęstutis Mykolaitis, taip pat Laima, Kurtas ir kiti svečiai. Posėdį pradėjo Mykolas-Jonas, paaiškindamas svarbiausią tikslą — sudaryti aukštesnę partizanų vadovybę. Atstovams pasisakius, buvo nutarta:

1. Sustiprinti abiejų šalių ryšius.
2. Artimiausiu laiku sudaryti bendrą vadovybę.
3. Abiem pusėms stengtis užmegzti ryšius su Žemaitijos partizanais, siekiant susijungti ir sudaryti bendrą partizanų vadovybę.
4. Laikytis partizanų vadų paskelbtos Deklaracijos atsikuriančios Lietuvos reikalais.

Protokolas surašytas trimis egzemplioriais ir pasirašytas visų dalyvių.

1946 m. birželio 3 d. buvo sušauktas „Tauro“ apygardos rinktinių vadų suvažiavimas. (11). Jis vyko apygardos štabo būstinėje, Marijampolės apskrities Skaisčiūnų kaime. Suvažiavimo tikslas — toliau gerinti

apygardos organizacinę struktūrą. Dalyvavo apygardos vadas Mykolas-Jonas, jo adjutantas J. Pileckis-Šarūnas, kunigas kapelionas J. Lelešius-Krivaitis, vėliau pakeitęs slapyvardį į Grafas, laikraščio „Laisvės Žvalgas“ redaktorius Žvejys, „Vytauto“ rinktinės vadas Vampyras, „Geležinio Vilko“ rinktinės vadas Žiedas, „Gedimino“ rinktinės vadas Auksutis, kuris nuo 1946 m. balandžio 5 d. ėjo ir „Tauro“ apygardos vado pavaduotojo pareigas, ir apygardos štabo ryšininkas Radvila.

Nedalyvavo „Stirnos“ rinktinės atstovai, kadangi, įvykus išdavystei ir 1945 m. lapkričio 21 d. žuvus rinktinės vadui Spygliui kartu su kitais štabo darbuotojais ir kuopų vadais, rinktinė liko be vadovybės. 1946 m. sausio 31 dienos įsakymu Nr. 8 „Stirnos“ pavadinimas, duotas išdaviko V. Bacevičiaus-Vygando, mažai reikšmingas vėliavos emblemai, buvo pakeistas „Žalgirio rinktine“. Šiame suvažiavime dalyvavo rinktinės vadas J. Ilgūnas-Šarūnas, kuris į „Žalgirio“ rinktinę buvo perkeltas 1946 m. balandžio 19 d. iš „Geležinio Vilko“ rinktinės „Almo“ kuopos ir paskirtas šios rinktinės vadu vietoj žuvusio rinktinės vado Žalvario.

Suvažiavime rinktinių vadai atsisakė apygardos vadui už atliktą darbą, informavo apie padėtį rinktinėse. O apygardos vadas supažindino rinktinių vadus su savo kelionės į „A“ apygardą ir pasitarimo su „A“ apygardos vadu Kazimieraičiu rezultatais, taip pat pasitarime priimtais nutarimais.

1946 m. balandžio 22 d. PLP štabo nutarime numatyta „A“ apygardai priskirti visą Alytaus apskritį, išskyrus „Tauro“ apygardos teritoriją, esančią kairiajame Nemuno krante. Todėl šiame suvažiavime buvo nutarta prašyti PLP štabą, kad, nustatant apygardų ribas, Gudelių ir Balbieriškio valsčiai būtų palikti „Tauro“ apygardai, o partizanų dalinys, vadovaujamas Mindaugo ir veikiantis Lazdijų apskrityje, būtų įtrauktas į

kaimynystėje esančią ir priklausančią „Tauro“ apygardai „Gedimino“ rinktinę. Dalinio vadą Mindaugą nutarta paskirti „Gedimino“ rinktinės vadu, atleidus iš šių pareigų Aukštų ir perkėlus jį į apygardos štabą apygardos vado pavaduotoju. Nuspręsta „Gedimino“ rinktinės teritoriją sumažinti, palikus ją Lazdijų apskrities ribose, o priklausiusius „Gedimino“ rinktinai Kalvarijos ir Liudvinavo valsčius priskirti „Vytauto“ rinktinėi. Iš „Vytauto“ rinktinės atimti Pilviškių, Kudirkos Naumiesčio valsčius, Vilkaviškio, Alvito ir Kybartų valsčių teritorijas, esančias dešinėje Marijampolės—Kybartų plento pusėje, pradedant nuo Gižų valsčiaus ribų, ir priskirti prie „Žalgirio“ rinktinės.

Trūkstant vadovaujančių kadro, nutarta surengti jų apmokymo kursus. Tam tikslui iš „Geležinio Vilko“ ir „Žalgirio“ rinktinių numatyti instruktorius — vieną karininką ir 2—3 puskarininkius. Į apmokymo kursus rinktinių vadai įpareigojami pasiųsti po 3—4 puskarininkius ar gabesnius kovotojus.

Apygardos organą „Laisvės Žvalgą“ nuspręsta leisti „Geležinio Vilko“ rinktinės teritorijoje, o redaktoriui paskirti šios rinktinės kovotoją J. Lukšą-Vytį. Buvusį „Laisvės Žvalgo“ redaktorių Žvejį paskirti apygardos štabo viršininku. „Geležinio Vilko“ laikraščio „Kovos Keliu“ leidimą sustabdyti. Pavesti štabo viršininkui Žvejui ir apygardos kapelionui Krivaičiui skaityti paskaitas, auklėjančias kovotojus ir stiprinančias jų kovos dvasią.

Nutarta siūlyti PLP štabui patvirtinti partizanų aprangai buvusios Lietuvos kariuomenės uniformą ir įvesti partizanų skiriamuosius ženklus bei laipsnius. Apsvarstyti kiti organizaciniai klausimai: apygardos ir rinktinių vėliavų įsigijimas, ginklų ir šaudmenų rinkimas ir apskaita, partizanų ir rėmėjų apdovanojimo organizavimas santykiai su Lietuvos dvasininkija, pasyvių kovotojų veiklos organizavimas, tremtinių, kalinių

ir nukentėjusių kovotojų bei rėmėjų šeimų šefavimo ir globos komiteto sudarymas, kovotojų asmens pažymėjimų trimis kalbomis pagaminimas ir išdavimas, pasiūlyta įsteigti laisvės kovotojų nekarinę partiją, kuri, laikams pasikeitus, dalyvautų valstybės politiniame gyvenime kaip Lietuvos Demokratų partija, ir kt.

Susirinkimo protokolas buvo surašytas dviem egzemplioriais.

Po suvažiavimo Mykolas-Jonas, lydimas šešių partizanų, iškeliavo į Žemaitiją susitikti su tenykšte partizanų vadovybe, aptarti susijungimo ir bendros kovos klausimus. Birželio 12-ąją, švintant, Mykolas-Jonas jau su vienuolikos partizanų palyda atėjo į miške esantį Agurkiškės kaimą (Šakių apskr. Lukšių valse.) Radę melžiančią karves moterį, jie prisipylė į gertuves pieno ir atsigėrė. Moteris juos perspėjo, kad aplink visur rusai. Jie atsakė, kad tai žino, ir atsisveikinę patraukė į mišką. Tuoj pat pasirodė rusų kareiviai, žygiuojantys ta pačia kryptimi.

Saulei tik pakilus, toje pusėje, kur nuėjo partizanai ir juos persekiojantys kareiviai, pasigirdo smarkus šaudymas ir granatų sprogdimai. Partizanai, pasiskirstę mažais būreliais atsišaudydami, stengėsi atsipalaiduoti nuo persekiojimo. Du partizanai žuvo laukymėje, kiti du — alksnyne. Bėgdamas per plynę, žuvo partizanas Saulius. Su juo traukęsis Mykolas-Jonas buvo sužeistas ir susisprogdino. Rytojaus dieną žmonės jo žuvimo vietoje rado smegenų likučius ir kaukolės nuolaužas. Viską surinkę, ten pat ir palaidojo. Kautynėse žuvo kuopų vadai Meška ir Sakalas, „Šarūno“ rinktinės adjutantas Brangutė, partizanai Saulius ir Vaidila. K. Zarancai-Bitei, P. Valčiui-Šernui ir dar keturiems partizanams pavyko nuo priešo pasitraukti.

Mykolo-Jono žuvimas „Tauro“ apygardai buvo labai skaudi netektis. Juo labiau, kad neseniai buvo žuvę partizaninio judėjimo organizatoriai: „Žalgirio“ rinktinės vadas Žal-

varis (buvęs Siaubas), „Geležinio Vilko“ rinktinės vadas Žiedas, tos pat rinktinės kuopos vadas Almas-Eumas, kuris 1944 m. rudenį vienas iš pirmųjų ėmė organizuoti partizanų būrius, vadovavo Plutiškių būriui ir dalyvavo daugelyje kautynių; tai buvo mokytojas Jonas Dėmikas.

Mykolo-Jono vadovavimo laikotarpis buvo partizaninio judėjimo organizavimosi, struktūrų kūrimosi metas. Į miškus ėjo vyrai, kuriuos šaukė į kariuomenę, kurių šeimos buvo išvežtos, kuriems grėsė suėmimas. Vyrai ėjo iš patriotizmo, ėjo moksleiviai, palikę gimnazijos suolus. Kūrėsi būriai, kuopos, organizavosi štabai, buvo kaupiami ginklai, šaudmenys, sprogmenys. Partizanai buvo pilni entuziazmo, kovos ugnies ir vilties, kad greitai kils JAV ir SSSR karas ir Lietuva atgaus nepriklausomybę. Jie nenorėjo pasyviai laukti išvadavimo, stengėsi sutrukdyti balsavimus ir žmonių trėmimą į Sibirą, trukdė tarybinių aktyvistų veiklai, naikino šnipus, išdavikus ir parsidavėlius, ieškojo ryšių su Vakarais. Tam tikslui 1945 m. gegužės mėnesį „Vytauto“ rinktinės 4-osios kuopos vadas A. Valenta-Ožys su K. Kubiliumi-Meška perėjo į Lenkiją išsiaiškinti ryšio galimybių, o 1946 m. apygardos vado įsakymu buvo pasiųstas į Lenkiją Erelio vadovaujamas partizanų būrys, kuris turėjo priimti iš Vakarų korespondenciją per pasiuntinius ir pergabenti į Lietuvą. Vėliau šiam būriui vadovavo A. Marcinonis-Balandis, 1947 m. gegužės mėnesį perėjusio į Lenkiją J. Lukšos-Skirmano nurodymu, jį pakeitė S. Gurevičius-Nykštukas, kuris būriui vadovavo iki jo egzistavimo pabaigos.

Lietuvos pusėje Lenkijos pasienyje buvo sudarytos grupės partizanų, kurių uždavinys buvo užtikrinti žmonių ir korespondencijos pergabenimą per sieną į Lenkiją. Vienas toks būrys, vadovaujamas S. Gurevičiaus-Nykštuko 1947 m. gegužės pabaigoje pervedė į Lenkiją J. Krišk-

čiūną-Rimvydą ir J. Lukšą-Vytį-Skirmantą-Skrajųną-Daumantą ryšiams su Vakarais atkurti ir padėjo jiems sugrįžti į Lietuvą.

1946 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. 11 išsiskyrusiems narsa bei sumanumu aktyviems ir pasyviems laisvės kovotojams paskatinti Mykolas-Jonas įsteigė pasižymėjimo ženklus:

— partizanų narsumo juostelę,

— partizanų uolumo juostelę,

— partizanų rėmėjų uolumo juostelę, paskelbė šių juostelių apdovanojimo ir nešiojimo taisykles.

Žuvus Mykolui-Jonui, apygardos vado pareigas laikinai ėjo apygardos vado pavaduotojas Auksutis. 1946 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. 21, remiantis PLP vado įsakymu Nr. 1, nuo gegužės 1-osios Seinų apskrityje veikiantys Veisiejų, Leipalingio ir Kapčiamiesčio batalionai buvo atimti iš „A“ apygardos ir priskirti „Tauro“ apygardai. Seinų apskrityje veikusios „Algimanto“ ir „Šarūno“ rinktinės, remiantis „A“ apygardos vado įsakymu Nr. 15, buvo išformuotos. Iš jų sudaryta nauja „Šarūno“ rinktinė, į kurią įėjo visa Seinų apskritis. „Gedimino“ rinktinė buvo išformuota.

Rinktinės kuopos, veikiančios Kalvarijos ir Liudvinavo valsčiuose, buvo priskirtos „Vytauto“ rinktinei su visu turtu ir ginkluote. „Šarūno“ rinktinės vadu buvo paskirtas Mindaugas. Iš „Vytauto“ rinktinės buvo išskirti visi dešinėje Marijampolės—Kybartų plento pusėje esantys valsčiai, pradedant nuo vakarinės Gižų valsčiaus ribos, ir prijungti prie „Žalgirio“ rinktinės. Tai buvo Vilkaviškio, Pilviškių, Alvito, Kybartų, Žaliosios ir Kudirkos Naumiesčio valsčiai.

1946 m. liepos 4 d. įvyko „Tauro“ apygardos pareigūnų posėdis, kuriame dalyvavo apygardos vado pavaduotojas Auksutis, apygardos adjutantas Šarūnas, apygardos kapelionas Krivaitis, „Vytauto“ rinktinės vadas Vampyras ir jo pavaduotojas Grambuolys-Kunigaikštis. Dienotvarkėje buvo 4 klausimai:

Tauro apygardos štabo pareigūnai. 1947 m. vasara. Iš kairės: A. Ratkelis-Oželis, A. Baltūsis-Žvejys, V. Gavėnas-Vampyras, A. Vabalas-Gediminas, J. Pileckis-Šarūnas, vadas Stepulevičius-Mindaugas

1. Numatyti apygardos vadą.
2. Skirti „Geležinio Vilko“ rinktinės vadą.
3. Atstatyti ryšius su PLP štabu.
4. Kiti reikalai.

Po trumpų diskusijų apygardos vadu buvo išrinktas štabo viršininkas A. Baltūsis-Žvejys, o žuvusio „Geležinio Vilko“ rinktinės vado Žiedo vietoje pasiskirtas „Žalgirio“ rinktinės kuopos vadas J. Jasiulaitis-Kazokas. Kiek žinoma, Kazokas „Geležinio Vilko“ vado pareigų eiti nepradėjo, nes, žuvus „Žalgirio“ rinktinės vadui, buvo paskirtas jo vieton. „Geležinio Vilko“ rinktinės vado pareigas perėmė A. Varkala-Zaliukas-Daumantas.

Žvejys — Antanas Baltūsis gimė 1915 m. Vilkaviškio apskrityje Pilviškių valsčiaus Gulbiniškių kaime. Baigęs gimnaziją, įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją, kurios nebaigęs išėjo mokytojauti. Pašauktas į kariuomenę, 1936 m. stojo į Karo mo-

kyklą, gavo atsargos leitenanto laipsnį ir buvo paleistas į atsargą. Užėjus vokiečiams, iš pradžių buvo Pilviškių Policijos viršininku, vėliau perkeltas tarnavo Lenkijoje. Vokiečiams traukiantis, grįžo į tėviškę. Galėjo pasitraukti į Vakarus, tačiau liko Lietuvoje, kaip pats pareiškė, „ginti Tėvynę“. Po karo tėviškėje slapstytis tapo nesaugu, ir A. Baltūsis išvažiavo pas gimines prie Kauno, iš kur 1945 m. išėjo partizanauti. Padirbėjo „Tauro“ apygardos organo „Laisvės Žvalgas“ vyriausiuoju redaktoriumi. 1946 m. birželio mėnesį buvo paskirtas „Tauro“ apygardos štabo viršininku, o žuvus „Tauro“ apygardos vadu Mykolui-Jonui, 1946 m. liepos 4 d. tapo „Tauro“ apygardos vadu.

A. Baltūsis turėjo didelių gabumų, ypač matematikai ir tiksliesiems mokslams. Mėgo karo mokslus. Buvo ryžtingas ir žinojo savo vertę. Pasižymėjo kaip sumanus organizatorius. Tapęs „Tauro“ apygardos vadu,

Žvejys tęsė Mykolo-Jono pradėtą darbą. Jo ryžtingumas ir savarankiškumas matyti jau iš pirmųjų jo įsakymų apygardai. 1946 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. 23 Žvejys savo apygardoj savarankiškai įvedė Lietuvos kariuomenės ir karininkų uniformą, pošalmes, karininkų kepure ir tokius einamų pareigų ženklus:

Apygardos vadas — pulkininkas (3 žvaigždutės ovale).

Apygardos štabo v-kas — plk. ltn. (3 žv. ovale).

Politinės dalies v-kas — plk. ltn. (3 žv. ovale).

Apygardos štabo skyrių v-kai — majorai (1 žv. ovale).

Apygardos gydytojas — majoras (1 žv. ovale).

Apygardos kapelionas — majoras (1 žv. ovale).

Rinktinės vadas — majoras (1 žv. ovale).

Apygardos adjutantas — kapitonas (3 žvaigždutės)

Rinkt, vado pav. Rinkt, štabo v-kas — kapitonas (3 žvaigždutės).

Rinktinės štabo skyrių v-kai — leitenantai (2 žvaigždutės).

Rinktinės adjutantas — jaun. ltn. (1 žvaigžd.).

Kuopas vadas — jaun. ltn. (1 žvaigžd.).

Būrio vadas — viršila (1 plati juostelė).

Būrio vado pavaduotojas — puskarin. (3 siauros juostelės).

Skyrininkas — jaun. puskar. (2 siauros juostelės).

Grandininkas — grandinis (1 siaura juostelė).

Pareigūnai, nelankę Karo mokyklos, žemiau laipsnio žvaigždučių privalėjo nešioti skersai antpečio prisiūtą 10 mm pločio tautinių spalvų juostelę. Tokią juostelę turėjo nešioti ir buvę karininkai, jei jų einamos pareigos ženklai neatitiko karininko turimo laipsnio. Ženklų ir laipsnių nešiojimo taisyklės buvo pakeistos 1949 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 13 Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio

(LLKS) Tarybos nutarimu buvo leidžiama turėti tik Lietuvos kariuomenėje įgytus ar suteiktus LLK Sąjūdžio laipsnius ir ženklus; juos nešiojant gale antpečio, skersai turėjo būti prisiūta 8 mm pločio žalios spalvos juostelė.

Visiems pareigūnams ir eiliniams kovotojams uniformos, laipsniai ir ženklai tarnybos metu buvo privalomi.

Mykolas-Jonas per trumpą savo vadovavimo laikotarpį nesusėjo iki galo sutvarkyti kadrų reikalų, todėl šio darbo nuo pat pirmų vadovavimo dienų ėmėsi Žvejys. Tame pačiame įsakyme Nr. 23 jis įsakė rinktinių vadams parengti pasižymėjusių gyvų ir žuvusių kovotojų, rėmėjų ir ryšininkų sąrašus apdovanojimui, taip pat pateikti sąrašus vadovaujančių asmenų, keltinų į aukštesnį laipsnį.

1946 m. liepos 6 d. įsakymu Nr. 24 Žvejys paskelbė, kad Laisvės Kovotojų organizacija yra karinė organizacija, todėl joje įvedama kariška drausmė. Vykdyti aukštesnės vadovybės įsakymus būtina. Privalomi yra pagarba vadams ir paklusnumas. Kovotojai privalo sveikinti tiesioginius ir netiesioginius viršininkus. Būstinėse ir apsistojimo vietose komanduojuama ir raportuojama tiesioginiams viršininkams, pradedant kuopos vadu. Kovotojai, nepatenkinanti savo viršininkais, paduoda raportą komandos keliu. Bet koks įsakymų sabotavimas ir nevykdymas dėl nepasitenkinimo griežtai draudžiami. Skundus galima pareikšti ir per inspekcines apžiūras. Įsakyme taip pat buvo numatyta kai kurių draudimų, siekiant sustiprinti konspiraciją.

Apdovanojimo ceremonijas buvo stengiamasi rengti kuo iškilmingiau, iškvietus į tas iškilmes visus apdovanojamuosius. Viena pirmųjų tokia iškilmingų apdovanojimų ceremonija įvyko 1946 m. rugsėjo mėnesį Marijampolės valsčiaus Ungurių kaime, „Vytauto“ rinktinės štabo būstinėje. Ceremonijoje dalyvavo apygardos štabo atstovai, rinktinės pa-

reigūnai. Kambarys buvo papuoštas tautine atributika. Perskaičius įsakymą, kiekvienam apdovanojamajam buvo prisegama vienokia ar kitokia juostelė ir įteikiamas Apdovanojimo aktas. Buvo sakomos kalbos bei palinkėjimai. Po apdovanojimų buvo surengtos vaišės. Apsaugai kaime buvo apsistojęs didelis partizanų dalinys.

Žvejys galutinai sutvarkė apygardos administracinę struktūrą. Kad būtų lengviau vadovauti apygardai, padaryti kai kurie teritoriniai pertvarkymai. Partizaniniam veikimui sustiprinti Kauno mieste ir jo apylinkėse 1947 m. sausio 12 d. įsakymu Nr. 1, iš „Žalgirio“ rinktinės „Dariaus-Girėno“ kuopos ir „Geležinio Vilko“ rinktinės 5-osios kuopos buvo sukurta „Birutės“ rinktinė. Tos pačios dienos įsakymu Nr. 2 pirmuoju vadu nuo 1947 m. sausio 20 d. buvo paskirtas „Geležinio Vilko“ rinktinės štabo viršininkas kpt. J. Lukša-Skirmantas. Kapitono laipsnis jam buvo suteiktas 1946 m. lapkričio 1 d., pristačius plk. Vyčiui už nuopelnus organizuojant partizaninę kovą.

Naujai įkurtos „Kęstučio“ rinktinės vadu tuo pačiu įsakymu buvo paskirtas „Geležinio Vilko“ rinktinės 2-osios kuopos vadas ir rikiuotės skyriaus viršininkas K. Pinkvarta-Dešinys.

Kiek yra žinoma, Dešinys dėl ligos šių pareigų eiti nepradėjo ir 1947 m. balandžio 10 d. įsakymu Nr. 12 iš „Kęstučio“ rinktinės vado pareigų buvo atleistas. Rinktinės vadu tuo pačiu įsakymu buvo paskirtas „Geležinio Vilko“ rinktinės 5-osios kuopos vadas K. Greblikas-Sakalas.

„Kęstučio“ rinktinė buvo įkurta Vilkaviškio apskrityje, „Vytauto“ ir „Žalgirio“ rinktinių teritorijoje. Iki šiol šios rinktinės apėmė gana didelius plotus. Partizanavimo praktika parodė, kad kuo didesnė rinktinės teritorija, tuo sunkiau ją valdyti, organizuoti patikimą, operatyvų ir pastovų ryšį tarp rinktinės štabo ir kovinių partizanų būrių, išsidėsčiusių po

visą teritoriją. Nuo patikimo ir operatyvaus ryšio iš esmės priklausė ir partizanų gyvybių apsauga. Apygardos štabe nuolatos buvo ieškoma priemonių ryšių sistemos veikimui pagerinti ir ryšiams užtikrinti. Viena iš tokių priemonių buvo „Birutės“ ir „Kęstučio“ rinktinių įkūrimas.

„Kęstučio“ rinktinėi buvo priskirti Žaliosios, Pilviškių, Vilkaviškio, Kybartų, Alvito, Bartinkų, Gražiškių, Pajavonio ir Vištyčio valsčiai. Rinktinė buvo padalyta į tris kuopas: 69-oji veikė Žaliosios, Pilviškių ir Vilkaviškio valsčiuose. Jos vardu buvo paskirtas J. Brazys-Klajūnas.

70-oji kuopa — Alvito, Kybartų ir Pajavonio valsčiuose. Vadas buvo Br. Janušaitis-Jaunius, 71 kuopa — Bartinkų, Gražiškių ir Vištyčio valsčiuose, jai vadovavo A. Leonavičius-Vytis.

Įkūrus „Kęstučio“ rinktinę, „Vytauto“ rinktinė tapo mažiausia rinktine apygardoje, todėl 1947 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 32 šiai rinktinei rugsėjo 24 d. buvo perduota 55-oji gana didelės „Geležinio Vilko“ rinktinės kuopa, turinti Marijampolės ir Liudvinavo valsčiuose bendras su „Vytauto“ rinktine ribas.

Iš „Dainavos“ apygardos, perduotos „Tauro“ apygardai, „Šarūno“ rinktinės vadu įsakymu Nr. 2 buvo paskirtas Mindaugas, o „Gedimino“ rinktinės teritorija buvo priskirta „Šarūno“ rinktinei, išskyrus 1-ąją kuopą, kuri buvo prijungta prie „Vytauto“ rinktinės ir pavadinta 5-ąja kuopa.

1946 m. gruodžio 26 d., susidarius 5-ojoje kuopoje dėl jos prijungimo prie „Vytauto“ rinktinės nenormaliai padėčiai, buvo išleistas įsakymas Nr. 39 išformuoti kuopą ir išskirstyti jos kovotojus po kitas rinktines. Kiek žinoma, kuopa buvo neišformuota iki galo, kadangi kuopos vadovybė ir kovotojai griežtai tam pasipriešino.

1947 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. 8, Mindaugas, kaip buvęs kadrinis karininkas, buvo perkeltas darbui į apygardos štabą „Šarūno“ rinktinės

vadų tuo pačiu įsakymu buvo paskirtas V. Kučinskas-Apynys; 1946 m. gruodžio 26 d. įsakymu Nr. 39 jis buvo atkeltas į „Šarūno“ rinktinę iš „Geležinio Vilko“ rinktinės skyriaus viršininko pareigoms eiti.

1947 m. balandžio 10 d. įsakymu Nr. 12 prie apygardos štabo darbo operatyvumui pagerinti ir apsaugai sustiprinti buvo įsteigta 24-ta „Maironio“ kuopa, kurios vadu buvo paskirtas Mažytis. Metų gale, paskyrus Mažytį į Skirmanto grupę kelionei į Vakarų, kuopos vadu tapo J. Ciplijauskas-Sakalas. Į šią kuopą kaip rinktinių atstovai buvo atkelti: iš „Geležinio Vilko“ rinktinės — J. Baltrušaitis-Tigras, iš „Vytauto“ — J. Ciplijauskas-Sakalas, iš „Kęstučio“ — Genys, iš „Žalgirio“ — Karolis.

Gyvenimas parodė, kad „Šarūno“ rinktinė, nutolusi nuo apygardos vadovybės ir štabo daugiau nei 100 kilometrų, tapo sunkiai valdoma ir administruojama. Taip pat pasirodė, kad „dainaviškiai“ nelabai prigyja prie „Tauro“ apygardos, jos įstatymų ir drausmės, todėl 1947 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. 27 Žvejys „Šarūno“ rinktinę su visa jos teritorija nuo rugpjūčio mėn. 20 dienos sugrąžino „Dainavos“ apygardai.

Tarp padalinių ir apygardos štabo buvo įvesta griežta atsiskaitomybė. Apygardos štabo ir rinktinių štabų veikla buvo organizuota Lietuvos kariuomenės štabų darbo pavyzdžiu ir vargu ar jiems nusileido savo vykdymu, nors buvo dirbama sunkiausiomis sąlygomis. Iš apygardos štabo į rinktinių štabus buvo siunčiami įvairūs įsakymai bei instrukcijos. Rinktinių štabai, juos padauginę, siuntinėjo į kuopas. Atgaliniu srautu į apygardos štabą buvo siunčiami raportai apie įsakymų ir instrukcijų vykdymą. Rinktinių ir žemesnių padalinių veikla buvo griežtai kontroliuojama ir tikrinama per vadinamąsias vizitacijas.

Buvo sudaromos instrukcijos kasdieniniam partizanų gyvenimui žie-

mos ir vasaros sąlygomis, nurodomi slėpimosi būdai ir reikalaujama jų laikytis. Buvo aprašomos partizanų žuvimo priežastys, analizuojamos padarytos klaidos, aiškinama saugumo darbuotojų patirtis, ieškant partizanų slėptuvių, nurodomi saugumiečių metodai, kovojant su partizanais. Visa ši medžiaga buvo skleidžiama tarp partizanų kaip mokomoji priemonė.

1947 m. kovo 16 d. instrukcijoje Nr. 1 „Dėl maisto atsargų sudarymo“ nurodyta, kaip sudaryti maisto atsargas, kiek leidžiama kokio maisto iš piliečio paimti ir kaip dokumentiškai tai apiforminti, nurodomos kasdieninės maisto sunaudojimo normos vienam kovotojui.

Rinktinių štabai kiekvieno mėnesio pabaigoje privalėjo atsiskaityti apygardos štabui, kiek, kokio maisto ir drabužių buvo sunaudota ir kokių būdu visa tai gauta, kiek ir kaip buvo išgauta pinigų ir kam jie panaudoti. Kiekviena rinktinė į apygardos štabo kasą kas mėnesį privalėjo įnešti tam tikrą sumą. Rinktinės buvo įpareigosios šelpti nukentėjusius nuo tarybinės valdžios, žuvusių partizanų ir išvežtų į Sibirą asmenų šeimas, siųsti siuntinius ir pinigus išvežties partizanų rėmėjams ir jų šeimos nariams bei kaliniams, nuteistiems dėl ryšių su partizanais bei jų kovos remimą. Kiekvieną mėnesį rinktinių vadai turėjo atsiskaityti apygardos štabui, kas atlikta šiuo klausimu.

Buvo išleistas nurodymas partizanams rinkti tautosaką, dainas, rūpestingai tvarkyti ir slėpti archyvus, kad jie išliktų Lietuvos istorijai. Išleista instrukcija kovai prieš Lietuvos miškų naikinimą, chuliganizmo plitimą, vagystes, venerines ligas, kriminalinius nusikaltimus. Įvestos nuobaudos: įspėjimas, tarnybinis papeikimas, laikinas kovotojo perkėlimas į kitą būrį, kuopą, rinktinę. Įsteigta prokuratūra ir karo lauko teismas, kuriame atiduodami sunkiai nusikaltę partizanai. Nuo pat partizaninio judėjimo pradžios griežtai kovojama su partizanų nusikalstamumu ir gir-

LIK Ture Apygyrdes Geležinio Vilko Rinktiniai

Alaptai.

I N S T R U K C I J A Nr.

Dėl techninio kuopų raštvedybos sutvarkymo.

1. Visi raportai siunčiami RVR štabui adresuojami OVR vadui.
2. Raportai privalo būti rašomi tokie formate popieriuje, kuris plotis atitiktų prašymui popierio lape plotį. Ilgis gali būti nevienodas atsižvelgiant į tekstų ilgį. Kairėje lape pusėje paliekamas tuščias 3 cm. plotis lauko kas įėjimui. Raportai rašomi šviesiai ir aiškiai su rašalu, pieštuku/tik cheminiu/ir raš. mašinėle.
3. Viename raporte rašoma tik apie vieną dalyką, bet nemaišoma apie priešo veiksmus pranešimo su pranešimu apie kovotojų pristatymą pagyrimui ir pan.
4. Raporte turinys privalo būti trumpas, bet išsamus ir aiškus.
5. Siunčiant įvairias apyskaitas ar ilgas raportas pridedama atitinkama popierio lape.
6. Siunčiant rap ortą apie likviduotus žmonius kartu pridedama byla ir dokumentai. Likviduotiems pagal oper. įsak. Nr. 2 ir giakluotiems priešo pajėgų dalvyiams byla nesudarytina.
7. Pranešant apie įvykusias kautynes reikia pridėti kautynoms vadovavusio kovotojo raportą iš kurio būtų matyti kautynių priežastys, eiga ir pasekmės.
8. Pristatant kovotojus pagyrimui ar apdovanojimui rašomas atskiras raportas kiekvienam kovotojui atskirai. Raporte būtinai nurodyti priežastis dėl kurių jie apdovanojimui pristatomi.
9. Bylų numeracija kuopose turi būti tokia:
 Byla Nr. 1 - OVRn Vado įsakymai ir instrukcijos.
 " " 2 - Susirašinėjimas su OVR vadovybe.
 " " 3 - Įsakymai ir instrukcijos kuopai.
 " " 4 - Susirašinėjimas su I-mu būriu.
 " " 5 - " " " II-ru " /pagal būrį skaičių/
 " " 6 - " " " kitais /kaimeyzišiais daliniais/.
- Be to, vedama siunčiamų ir gaunamų raštų registracijos knyga, kurioje kiekvienas raportas ar rštas registruojamas atskiru numeriu, kuopos pabaudų knyga; kuopos vyrtų apskaitos knyga, ir aukų registracijos sąsiuvinys.
10. Bylose raportai ir raštai sudedami pagal eilės Nr. Nr., ir susiuvami ar susieti nurodant kaip kas dvi savaites.
11. Raportai nusiųstinkantieji šiai instrukcijai bus gražinami atgal.
12. Ši instrukcija įsigalioja š.m. liepos mėn. 20 d., išskyrus devintą straipsnį, Bylos sutvarkomos pagal pateiktą nomenklatūrą nuo 1947 m. sausio mėn. 1 d.

Būstinė,
1947. VII. 15./pas/. Vilius
OVRn Adjutantas

Nuorašas tikras:

RAVAD

tuoklyste. „Geležinio Vilko“ rinktinėje“ 1945 metais už plėšikavimus buvo sušaudyti partizanai Vapsva, Žuvėdra, Liūtas, Jovaras, 1946 metais — Plaukas.

Susirašinėjimų ir dokumentacijos kontrolei buvo įvesta griežta raštų ir dokumentų apskaita: gaunamų ir išleidžiamų raštų, įsakymų, turto ap-

skaitos dokumentų, ūkinės veiklos dokumentų ir kitokios registracijos knygos.

Partizanų kvalifikacijai kelti sudarytos puskarininkio ir viršilos laipsniui gauti apmokymo programos, pagal kurias partizanai buvo mokomi ir, įsakymu paskirtos egzaminų komisijos, egzaminuojami. Iš-

LLKS
Tauro apygardos
Galežinio Vilko Rinkštos
V a d a s
1950.08.08.
Nr. 130

Viešoms Tv Vadaus.

Prašau prisiusti medžiagą liečiančią pirmųjų partizanų dalinių užuomazgą nuo 1944 metų. Medžiagą rinkti ir apdirbti už laikotarpį. 1944 - - 1947 metų

Rašant reikiamas žinias kreipti dėmesį į:

1. Pirmus partizanus
2. Kas jiems vadovavo ir kas juos jungė į grupes kaip būrius, kuopas ir Rn.
3. Gyvenimo būdai ir išsilaiikymas.
4. Būdai vadovavusių vadų
5. Partizanų pasitarimai, susišėges, pasėdžiai
6. Vadų attykimai, pėnvykimai, vinitacijos.
7. Partizanų operacijos, įskaitant ofenzyvas, kautynes ir bet koki pasirodymą, taip pat ir priešo siautėjimus
8. Tamo laikotaryje kovotojų ir priešo žmės nusėteliai
9. Tų metų ūkinė, VDV, žvalgybos veikla

Žinias rinkti iš visos Tv rajono ir gretėmės kas būtų naudinga medžiaga GVRn istorijai.

Rašant imti visą idėmė istorinę medžiagą palaipsniui už savaites, mėnesius, metus ir sudaryti nuredytų metų konspektus.

Jei nėra iššifravime rašyti vietovardžius ir asmens pavardes vardus su asmens žiniomis.

Kas neaišku klausti.

Rašėmos medžiagos sutvarkymui ir pasakytymui geriau atlikti pasiskaityti yvairius istorijos vadėvėlius.

Intony
RnV.

laikiusiems egzaminus buvo suteikiamas laipsnis.

1947 m. rugpjūčio mėnesio viduryje Kazlų Rūdos miškuose buvo organizuoti pirmieji partizanų apmokymo kursai, kuriuose dalyvavo „Žalgirio“, „Vytauto“, „Kęstučio“ rinktinių ir apygardos štabui priklausančios „Maironio“ kuopos kovotojai. Kursams vadovavo pats apygardos vadas Žvejys. Lektoriai buvo Naktis, Algirdas, Skydas ir Jaunutis. Šiuose pirmuosiuose kursuose dalyvavo beveik visa „Tauro“ apygardos vadovybė ir visų rinktinių vadai. Apmokymo programą sudarė apygardos ri-

kiuotės skyriaus viršininkas lt. J. Aleščikas-Rymantas. Mokomosios kuopos vadu buvo paskirtas Naktis. Apmokymas vyko sėkmingai, ir egzaminų komisija visų kovotojų atsakymus pripažino patenkinamais. Jie buvo pakelti puskarininkiais.

Rugėjo pradžioje buvo surengti kursai partizanų puskarininkiams apmokyti. Antrosios mokomosios kuopos vadu buvo paskirtas J. Bulota-Anbo, Lietuvos karo aviacijos lakūnas, kursų vadovu — Rymantas. Šį kartą baigti kursus sutrukdė netikėtai pasirodęs kariuomenės dalinys ir kautynės. Jose žuvo būrio va-

das P. Ašmona-Sargas ir „Geležinio Vilko“ rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas S. Lukša-Juodvarnis-Tautvydas. Kursų vadovas Rymantas, vadovavęs kautynėms, ir dar penki partizanai buvo sužeisti. Atmušę puolimą ir pasiskirstę į kelias grupes, partizanai sėkmingai pasitraukė.

Abiejuose kursuose mokėsi apie 100 partizanų.

Ypač griežto atsiskaitymo buvo reikalaujama už drausmės pažeidimus ir girtavimą. Be viršininko leidimo vadas ar kovotojas neturėjo teisės net trumpam išeiti iš savo veikimo teritorijos, iš kuopos į kuopą, iš būrio į būrį. Į apygardos štabą buvo pristatoma kiekvieno naujai įstojusio partizano biografija.

Žvejo vadovaujamoje „Tauro“ apygardoje neslopo partizaninė veikla. Tiesa, nebuvo stengiamasi didinti partizanų skaičiaus, nes dėl suintensyvėjusių kariuomenės persekiojimų kuo toliau, tuo sunkiau buvo slapstyti, maitinti, rengti, ginkluoti. Tačiau partizanai nesėdėjo be darbo. Buvo didinamas pasyvių kovotojų skaičius ir stiprinamas jų frontas. Pasyviais buvo laikomi tokie kovotojai, kurie, gyvendami legaliai, visokeriopai padėjo partizanams, reikalui esant, su ginklu dalyvavo operacijose ir buvo pasirengę kiekvienu momentu pereiti pas partizanus. Jie paprastai papildydavo partizanų gretas, joms išretėjus.

Partizanai kaip ir anksčiau užpuldinėjo priešo atsparos punktus, rengė pasalas. Buvo užpulti Pajavonio, Gižų, Žaliosios, Antupio, Kačerginės, Keturvalakių, Jiezno miesteliai, Buktos ir Pagermanio dvarai, Antanavo spirito gamykla. Kad apsirūpintų maistu ir pinigais, partizanai užpuldinėjo tarybinius ūkius, pienines, finansų skyrius. Jie išradingai įviliodavo tarybinius pareigūnus į pinklę ir sunaikindavo.

1946 m. birželio 4 d. Grybinės kaime prie Šunskų pasaloje buvo sunaikinta daugiau kaip 20 sribų ir

aktyvistų, 1947 m. vasario 18 d. panašų sumanumą jie parodė „Užgavėnių baliuje“, arba sužadėtuovėse, Marjampolėje.

Žvejys daug dėmesio skyrė kovai su kolektyvizacija ir Lietuvos kolonizavimu. Viena iš skaudžiausių operacijų kovoje su kolektyvizacija ir kolonizacija buvo Vilkaviškio apskrities Obšrūtų kolūkio sunaikinimas 1947 m. rudenį. Čia į išsikėlusią vokiečių ir išvežtų lietuvių sodybas buvo atkelta apie 15 rusų šeimų ir su jų pagalba bandyta įkurti kolūkį. Partizanai įspėjo kolonizatorius, kad jie išsikeltų iš Lietuvos. Šiems nepaklausius ir ėmus ginkluotis, nutarta surengti baudžiamąją akciją. 1947 m. lapkričio 12 d. grupė partizanų, vadovaujamų „Žalgirio“ rinktinės vado V. Štrimo-Šturmo, užpuolė kolūkį. Per susirėmimą žuvo daugiau kaip 30 kolonizatorių, daugiau kaip 10 buvo sužeista. Taip pamokyti norintys apsigyventi Lietuvoje.

Ypatinę dėmesį Žvejys skyrė ryšiams su Vakarais palaikyti. Kai dėl J. Markulio-Erelio išdavystės šie ryšiai nutrūko, Žvejys 1947 m. gegužės pabaigoje pasiuntė į Lenkiją Skirmantą su Rimvydu jiems atstatyti. Laimingų atsitiktinumų dėka tai pavyko padaryti.

Vakarai pageidavo žvalgybinio pobūdžio žinių, todėl Žvejys sustiprino apygardos ir rinktinių žvalgybos skyrius. 1947 m. rugpjūčio 20 d. įsakymu Nr. 26, buvusį „Birutės“ rinktinės vadą kpt. J. Lukšą-Skirmantą jis paskyrė laikinai eiti apygardos žvalgybos skyriaus viršininko pareigas, suteikdamas jam visišką veikimo laisvę, o 1947 m. spalio 16 d. įsakymu Nr. 33 patvirtino šioms pareigoms. Tuo pačiu įsakymu buvusį „Vytauto“ rinktinės vadą Vampyrą, vieną iš sumaniausių, ryžtingiausių ir energingiausių vadų, perkėlė į apygardos štabą specialioms bei ypatingoms pareigoms. Nėra abejonės, kad į šias pareigas įėjo žvalgyba ir ryšiai su užsieniu. Buvo išleista instrukcija, kurioje buvo aiškinami

klausimai apie žvalgybos žinių rinkimą. Operatyviam žinių perdavimui į užsienį reikėjo radijo siųstuvų, trūko ginklų, šaudmenų, pinigų, spausdinimo priemonių ir kitokių reikmenų. Visu tuo apsirūpinti vietoje nebuvo galimybės, reikėjo pagalbos iš Vakarų. Šiai pagalbai gauti 1947 m. gruodžio viduryje Žvejys išsiuntė į Vakarus J. Lukšą-Skirmantą kaip rezistencijos atstovą Lietuvai. Jį lydėjo K. Pyplys-Mažytis-Audronis.

Kaip pagrindžio veikėjas, Žvejys buvo laikomas vienu didžiausių autoritetų Lietuvoje. 1947 metais išaiškėjus J. Markulio-Erelio išdavystei, visos Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavimas, turėjęs įvykti sausio 18 d., buvo perkeltas į sausio 12 dieną ir įvyko „Tauro“ apygardos teritorijoje netoli Pilviškių. Suvažiavime nutarta VGPS būstinę perkelti į „Tauro“ apygardą kaip labiausiai patikimą, o Žvejys po kurio laiko bu-

vo paskirtas Vyriausio ginkluotų pajėgų štabo (VGPS) viršininku.

Žvejo vadovavimo laikotarpiu „Tauro“ apygardą ištiko skaudžių nelaimių: 1947 m. balandžio 27 d. dėl išdavystės Marijampolės apskrities Gulbiniškių kaime kareiviai atrado „Vytauto“ rinktinės štabo slėptuvę, vadinamą „Seklyčia“. Tenai buvo „Vytauto“ rinktinės štabo viršininkas Kunigaikštis, globos poskyrio viršininkas A. Pečiulis-Baritonas ir laikinai einanti išdo poskyrio viršininko pareigas A. Senkutė-Pušelė („Užgavėlių baltasis“ Marijampolėje organizatorė). Neturėdami vilties išsigelbėti, partizanai susisprogdino.

1947 m. birželio 10 d. Marijampolės apskrities Kalvarijos valsčiaus Gintautų kaime rusų kareiviai apsupo slėptuvę „Paneriai“, kurioje gydėsi sužeistas „Vytauto“ rinktinės 4-osios kuopos vadas S. Bendaravičius-Spokas. Jį slaugė kovotojas J.

Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-os kuopos partizanai. 1946 m. Sėdi iš kairės: Jonas Lasavickas-Basanavičius, Petronėlė Lasavickienė-Pašvaistė, S. Kajokas-Kovas, V. Valenta-Dobilas. Stovi iš kairės: P. Misiukevičius-Strazdas, C. Miliauskas-Sopranas, A. Valenta-Ožys, A. Marcionis-Balandis, S. Budaravičius-Špokas, A. Pečiulis-Baritonas

Melkus-Lubinas. Abu jie ėmė per slėptuvės angą atsišaudyti. Negalėdami slėptuvės paimti, rusai pradėjo mesti granatas. Špokas žuvo, o Lubinas buvo kontūzytas ir paimtas gyvas.

1947 m. birželio 12 d. Kalvarijos valsčiaus Būdviečių kaime kareiviai atrado „Vytauto“ rinktinės 4-osios kuopos vado Špoko štabo slėptuvę „Baltieji rūmai“, kurioje po žygio išsėjęs V. Gurevičius-Ateitis ir tik ką su J. Lukša-Kęstučiu (tokiu slapyvardžiu jis buvo pasivadinę ekspedicijos į Lenkiją metu) iš Lenkijos grįžę B. Rutkauskas-Apuokas ir A. Marcionis-Balandis. Slėptuvė buvo užmienuota. Partizanai bandė miną sprogdinti. Bandymui nepavykus, Ateitis ir Apuokas nusišovė, o Balandis buvo paimtas gyvas.

Dėl šių nesėkmių „Vytauto“ rinktinės vado Vampyro veiklą apygardos vadas Žvejys įvertino neigiamai. Jis buvo apkaltintas nesutarimu su gyventojais ir kovotojais, nepilnu aukštesnės vadovybės įsakymų vykdymu, blogu rinktinės aprūpinimu spauda, nesiskaitymu su kovotojais, nepakankamu konspiratyvumu ir net išdidumu. Nepaisant jo didelių nuopelnų partizaniniam judėjimui, 1947 m. rugpjūčio 20 d. įsakymu Nr. 76 „dėl susidariusios nenormalios padėties rinktinėje Vampyras buvo iš pareigų atleistas ir perkeltas į „Žalgirio“ rinktinę. „Vytauto“ rinktinės vadu tuo pačiu įsakymu buvo paskirtas „Kęstučio“ rinktinės vadas. K. Greblikas-Sakalas. „Kęstučio“ rinktinės vado pareigas ėmė eiti buvęs „Šarūno“ rinktinės vadas Apynys-Ainis.

1947 m. liepos mėn. iš 16 į 17 naktį žuvo besikuriančios „Birutės“ rinktinės kuopos vadas A. Juodis-Vermachtas, Merkys su šešiais „Geležinio Vilko“ rinktinės kovotojais: V. Juodžiu-Šarūnu, J. Batučiu-Pavasariu, V. Prajera-Meteoru, K. Grajausku-Sermukšniu Serbentą, ir Bitinu. Bunkeris, kuriame jie slėpėsi, buvo išduotas. Kovotojai žuvo nuo sumes-

tų į vidų rusų kareivių granatų. Netrukus „Birutės“ rinktinę ištiko ant ra nelaimė. 1947 m. rugsėjo 24 d. prie Veiverių buvo surasta „Birutės“ rinktinės štabo slėptuvė, kurioje buvo ką tik paskirtas vietoj Skirmanto naujas rinktinės vadas kpt. J. Bulota-Anbo, apygardos kapelionas mjr. J. Lelešius-Grafas ir kovotojai: „Birutės“ rinktinės 3-osios kuopos vadas lt. A. Petkevičius-Švyturys, ūkio skyriaus viršininkas lt. Meška, rinktinės štabo adjutantas lt. A. Marūnas-Vaišvila ir rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas lt. J. Čižeika-Stepas. Atrastieji partizanai per rusų atkastą angą ėmė šaudyti ir bandė veržtis laukan. Pirmi iššoko Švyturys ir Meška, bet čia pat, pakirsti granatų šukių, krito. Po sprogimų iššoko Stepas. Jo ilgi plaukai buvo išsidraikę, rankoje — pistoletas. Kelis kartus iššovęs, leidosi bėgti. Po kelių dešimčių metrų jis krito, pakirstas automatų serijų. Kareiviai manė, kad tai moteris, ir pripuolę ėmė plėsti nuo kūno uniformą. Pamatę, jog tai vyras, pradėjo šlykščiai keiktis ir daužyti lavoną buožėmis bei spardyti.

1947 m. 1 iešos 30 d. Raišupyje (Marijampolės apskr.), rusų užklupti, žuvo 6 dienojimui apsistoję partizanai: V. Lelešius-Joyaras, V. Bridžius-Žaibas, J. Popiera-Šalmas, K. Mykolaitis-Lakūnas, V. Mykolaitis-Aidas ir jų vadas J. Stanaitis-Liūtas.

1947 m. rugsėjo 4 d. Marijampolės valsčiaus Avikilių kaime pas Leonavičius buvo saugumo susektas ir užpultas „Vytauto“ rinktinės štabas, kuriame žuvo apygardos štabo ūkio skyriaus viršininkas majoras M. Žilionis-Plunksna ir štabo darbuotoja partizanė L. Lisauskaitė-Ramunė. Buvo paimti štabo dokumentai ir „D.L.K. Vytauto“ rinktinės vėliava.

1947 m. rugsėjo 9 d. Žydronių kaime rastame bunkeryje saugumui pasidavė partizanas J. Bervingis-Negras. Jis išdavė slėptuves ir bunkerius, kuriuose žuvo „Vytauto“ rinktinės 1-osios kuopos vadas lt. Mer-

kevičius-Dragūnas, „Žalgirio“ rinktinės sanitarinio skyriaus viršininkas Daktaras, svarbi apygardos štabo ryšininkė J. Petrulionytė-Vaidilutė ir kiti partizanai. Buvo paimta daug ginklų ir štabų dokumentų.

1947 m. spalio 25 d. suimto partizano Vyčio išduotoje slėptuvėje, kuri buvo įrengta Marijampolės valsčiaus Meškučių kaime pas Garnatkevičių, susisprogdino vienas iš pagrindinių „Tauro“ apygardos kūrėjų, „Vytauto“ rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas lt. A. Ratkelis-Oželis. Kartu su juo žuvo rinktinės adjuntas A. Salinka-Dainius ir pasyvus kovotojas A. Gamatkevičius-Vilkas. 1947 m. spalio 28 d. išduoti žuvo „Vytauto“ rinktinės 42-osios (buvusios 3-osios) kuopos vadas lt. VI. Žaloneris-Perlas, štabo raštedys S. Būbnys-Gusaras, svarbi Vytauto rinktinės ryšininkė, „Užgavėnių baltųjų“ Marijampolėje aktyvi dalyvė J. Kazeliūtė-Saulutė.

Remiantis saugumo agento Rūko suteiktomis žiniomis, 1948 m. sausio 6 d. devyni pasaluojuojantys saugumiečiai užėjo pas Naujokių, gyvenančią Veiverių valsčiaus Penčinių kaime, ieškodami partizanų. Dienoje penki partizanai atsišaudydami žuvo: Geležinio Vilko rinktinės štabo viršininkas kpt. P. Vanagas-Nemunas-Vylius, tik ką naujai paskirtas Kęstučio rinktinės vadas, buvęs apygardos adjuntas j. lt. Just. Jasaitis-Naktis, apygardos štabo apsaugos 24-osios (Maironio) kuopos vadas lt. J. Cipliauskas-Sakalas ir jo pavaduotojas j. lt. J. Balevičius-Briedis. Vienam partizanui pavyko nuo persekiotojų ištrukti.

Iš žymesnių kovotojų Žvejo vadovavimo laikotarpiu žuvo: apygardos vado pavaduotojas Auksutis, Geležinio Vilko rinktinės 54-osios kuopos vadas Varnas ir po jo perėmęs vadovavimą kuopai kuopos vadas St. Vaičiulis-Kazokas, Geležinio Vilko rinktinės 4-os kuopos vadas Šarūnas, rinktinės tiekimo viršininkas mjr. Kl. Baltrušaitis-Kurtas, Vytauto rinkti-

nės 4-osios kuopos vadas A. Valenta-Ožys ir daug kitų narsių kovotojų.

Žvejys žuvo 1948 m. vasario 2 d. kartu su dviem štabo partizanais: J. Balsiu-Dobilu ir Kučinsku-Šapalu, Pilviškių valsčiaus Gulbiniškių kaime, netoli savo tėviškės, 1948 m. sausio 31-osios naktį jie užėjo pas ūkininką ir apsistojo kelioms dienoms. Pasiskundė, kad sunku slapstyti, nes nenori žmonių statyti į pavojų. Vasario 2 d. prieš rytą sodybą apsupo kareiviai. Partizanai miegojo tvarte. Kareiviai pasiuntė šeimininko sūnų pas partizanus su pasiūlymu pasiduoti gyviems. Partizanai atsakė, kad verčiau mirs, bet gyvi nepasiduos. Kareiviai ėmė šaudyti. Bijodami būti sužeisti ir patekti gyvi į rusų rankas, partizanai beveik nesigynė nusišovė.

Vasario mėnesį didelė nesėkmė ištiko ir Vytauto rinktinės 43-ąją kuopą. Jos vadu buvo savimi pasitikintis, ambicingas, sumanus ir nepaprastai narsus, partizanaujantis nuo 1945 m. pradžios A. Rutkauskas-Miškinis. Artėjo Lietuvos nepriklausomybės, Vasario 16-osios, trisdešimtosios metinės. Buvo nutarta šią šventę paminėti. Į minėjimą buvo pakviesti 44-osios ir Kęstučio rinktinės 71-osios kuopos partizanai.

1948 m. vasario 13 d. Miškinis su aštuoniais savo kuopos vyrais atvyko į susitikimo vietą Kalvarijos valsčiaus Būdviečių kaime pas pasiturintį ūkininką A. Aleksą. Jie nežinojo, kad iš vakaro netoliese buvo pakeltas pasienio garnizonas ieškoti prasisiverusių iš Lenkijos partizanų grupės. Pasieniečius partizanai pamatė jau gerai įdienojus. Jie ėjo per sodą link gyvenamojo namo, kuriame partizanai valė ginklus. Išvydę rusų kareivius, vyrai per daug neišsigando. Partizanaudami pasienyje, jie buvo pripratę prie pavojaus, o be to, būdami patyrę, gerai ginkluoti, matė ir šalto, ir karšto, laikė save rimta jėga. Skubiai susitvarkę, pasitraukė į galinius kambarius, tikėdamiesi, kad gal neprašyti svečiai pra-

Žalgirio rinktinės partizanai: 1946 m. vasarą. Pirmoje eilėje iš kairės: A. Akambakas-Špicas, V. Kudirka-Trimitas, J. Armonaitis-Triupas. Antroje eilėje stovi: J. Paškevičius-Piršlys, V. Sadauskas-Velėna, J. Balsys-Aidas, C. Darnijonaitis-Saulius, V. Pauža-Šaulys, J. Kerutis-Šarūnas, V. Strimas-Šturmas, Z. Barniškis-Daktaras, V. Sveltis-Naras

eis pro šalį arba užėję pavalgys ir kelias toliau. Tačiau viltys nepasiteisino. Pasieniečiai ėjo per kambarius. Kai tik atidarė jų kambario duris, partizanai ėmė šaudyti ir, išsiveržę laukan, bandė trauktis. Kuria kryptimi jie tik traukėsi, visur kareiviai juos sutiko ugnimi. Kiek laisvesnis kelias pasirodė esąs Kalvarijos link. Stipriai atsišaudydami, partizanai pamažu ten traukėsi ir traukdami vienas po kito žuvo.

Tik kuopos vadas Miškinis net nesužeistas pasiekė Kalvariją, sustabdė važiuojantį ūkininką, persirengė jo drabužiais ir, perėjęs miestą, sėkmingai pasiekė vieną iš savo slėptuvių. Mūšyje žuvo pirmojo būrio vadas A. Murauskas-Ungurys, antrojo būrio vadas V. Bielys-Algirdas, kovotojai V. Vasiliauskas-Jasminas, V. Didvalis-Vidginas, J. Misevičius-Grenadierius, A. Bielys-Amerikonas ir J. Kajokas-Varnas. K. Anza-Suomis buvo sužeistas ir paimtas gyvas.

44-osios ir 71-osios kuopų vyrai į susitikimą neatvyko, nes, susidūrę su pasieniečiais, turėjo grįžti atgal.

Žvejys buvo paskutinė ryški figūra Tauro apygardos vadovybėje. Žuvus Žvejui, vadovavimą apygardai 1948 m. balandžio 4 d. įsakymu Nr. 4 perėmė Birutės rinktinės vadas, Lietuvos kariuomenės lttn. J. Aleščikas-Rymantas, kartu pasilikdamas ir Birutės rinktinės vado pareigose, į kurias jis buvo paskirtas 1947 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 10, žuvus rinktinės vadui Anbo. Rymantui vadovaujant, 1948 m. balandžio 28 d. žuvo vienas iš labiausiai pasižymėjusių ir ilgiausiai vadovavęs Žalgirio rinktinei vadas ir apygardos štabo viršininkas V. Štrimas-Sturmas. Taip pat 1948m. kovo 18 d. žuvo vienas pagrindinių Geležinio Vilko rinktinės organizatorių ir vadų A. Varkala-Žaliukas-Daumantas. 1948 m. kovo 17 d. Daumantas su septyniais kovotojais apsistojo nakvynei Prienu

valsčiaus Čiudiškių kaime. Rytą kaime pasirodė rusai. Apie juos tuoj pat buvo pranešta dar bemiegantiems partizanams. Daumantas suabejojo, kad gal tai „pyliaviniai“, taigi nepavojingi, juo labiau kad, būdami aštuoniese, patyrę, gerai ginkluoti, ne labai ko bijojo. Greitai sukilo, susitvarkė. Šeimininkai puldinėjo į visas puses aimanuodami: „Kas dabar bus?!" Kažkuris iš partizanų pasakė: „Bėkim, gal nebus šeimininkams bėdos..." Daumantas, pasižiūrėjęs pro langus ir nematydamas atėjūnų, jam pritarė.

Sulig tais žodžiais visi išbėgo į kiemą ir pasileido į pakalnę link krūmokšniais ir alksniais apaugusio upelio. Matydamas, kad vyrai jį lenkia, Daumantas šūktelėjo nebėgti taip greitai, nedaryti sau gėdos. Nubėgus gal 100 metrų, pasigirdo „Ūra!", ir už nugarų trenkė kulko-svaiddžio ir kitų automatinų ginklų ugnis. Bėgant per užšalusį upelį, Daumantas buvo sužeistas į koją ir

nusišovė. Pabėgti pavyko tik A. Gudynui-Speigui ir sužeistam į ranką Lakštingalai.

Žuvo Geležinio Vilko rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Pjūklas-Zigmantas, 52-osios kuopos pirmo būrio būrininkas V. Jundila-Jaunutis, kovotojai V. Žemaitis-Saulius, Vytautas ir Vaidila.

Rymantas žuvo 1948 m. rugpjūčio 10 d. netoli Garliavos, Jonučių kaime. Kartu su juo žuvo rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Paptis ir Dariaus-Girėno kuopos vadas Šaulys. Žalgirio rinktinės vadas V. Vitkauskas-Saidokas laišku informavo buvusį Kėstučio apygardos, vėliau Vakarų srities „Jūra" vadą Lietuvos kariuomenės kapitoną J. Žemaitį, kad, žuvus Rymantui, Tauro apygardoje nėra tinkamų žmonių Vyriausio nacionalistinio pagrindžio vadovybei sudaryti, ir pasiūlė J. Žemaičiui imtis iniciatyvos įsteigti vadovaujantį pagrindžio centrą Lietu-

Tauro apygardos partizanai. Iš kairės: A. Ratkelis-Oželis, V. Vitkauskas-Saidokas, A. Grybinas-Faustas, A. Salinka-Dainius

Žygyje į vadų suvažiavimą 1949 m. Iš kairės: J. Jankauskas-Demonas, A. Grybinas-Faustas, A. Ramanauskas-Vanagas, U. Dailidė-Tauras. Stovi — Kęstučio apygardos partizanai

voje. Kuo greičiau sudaryti Vyriausią nacionalistinio pagrindžio vadovybę skatino Vakaruose tebeesantis rezistencijos atstovas Lietuvai J. Lukša-Skrajūnas, kuris per Tauro apygardą palaikė ryšius su Lietuva.

Iki Fausto paskyrimo Tauro apygardos vadu apygardos vado pareigas laikinai ėjo Žalgirio rinktinės vadas V. Vitkauskas-Saidokas. Birutės rinktinės vado pareigas 1948 m. rugpjūčio 25 d. įsakymu Nr. 36 perėmė Algirdas: 1948 m. liepos 23 d. įsakymu Nr. 17 jis buvo perkeltas iš Žalgirio į Birutės rinktinę.

Aleksandras Grybinas-Faustas gimė 1920 m. vasario mėnesį Lukšiuose, mokytojo šeimoje. 1940 m. baigė Marijampolės mokytojų seminariją. Mokytojavo Liudvinave, vėliau Zyplių mokykloje. Vokiečių okupacijos metais slėpėsi nuo kariuomenės. 1944 m. artėjant frontui, pasitraukė į Vakarų. Buvo mobilizuotas į vokiečių kariuomenę ir pasiūstas į frontą, kur išbuvo iki karo pabaigos. Bandė pereiti į amerikiečių zoną, bet ant tilto

per Elbą čekų sargybiniai sulaukė ir grąžino atgal. Nustojęs vilties patekti į Vakarų, grįžo į Lietuvą, Šakių apskrities Karčrūdės kaimą, į kurį buvo evakuoti jo tėvai, ir čia slapstėsi. 1945 m. pabaigoje pradėjo partizanauti. Dalyvavo kuriant Žalgirio rinktinę, dirbo rinktinės štabe, ilgą laiką buvo jos adjutantu ir žvalgybos skyriaus viršininku. 1948 m. žuvus Rymantui, buvo paskirtas Tauro apygardos vadu. 1949 m. vasario mėnesį dalyvavo prie Baisogalos vykusiam Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavime.

1949 m. rugsėjo 28-osios naktį, grįždamas su palyda iš Vytauto rinktinės, Šunkarių miške prie Vilušų kaimo, netoli savo bunkerio, pateko į pasalą ir buvo sunkiai sužeistas. Sunaikinęs su savimi turėtus dokumentus ir nesulaukęs pagalbos, paryčiais nusišovė. Jį lydėjusiems partizanams pavyko pabėgti.

Būnant Faustui apygardos vadu, 1949 m. sausio 20 d. Liepynų kaime prie Marijampolės išduotas žuvo Vy-

Tauro apygardos vadas Faustas Jankuose (Šakių raj.) ant grindinio. (1949 09 28 Sunkarių miške sužeistas nusišovė.)

tauto rinktinės vadas K. Greblikas-Sakalas. Kartu su juo žuvo rinktinės štabo viršininkas ir rikiuotės skyriaus viršininkas J. Vasiliauskas-Skydas-Algimantas ir ūkio skyriaus viršininkas V. Krunkaitis-Herbas. Jau kuris laikas jie gyveno J. Romanskio sodyboje, kurioje buvo įrengtas rinktinės štabo bunkeris. Pamatę, kad sodyba supama kareivių, jie užsidarė bunkeryje ir, sunaikinę dokumentus bei kitą štabo inventorių, nusišovė. Tą pačią dieną Vyšniaučio kaimo bunkeryje pas A. Pūką žuvo rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas P. Terza-Stumbras. Vytauto rinktinės vadu vėl buvo paskirtas Vampyras, kuris pakeitė tą slapyvardį į Granitas. 1949 m. liepos 23 d. Veiverių valsčiaus Kuprių kaime, Latvaičio sodyboje, žuvo pasižymėjęs partizanas, „Geležinio Vilko“ rinktinės vadas J. Baltrušaitis-Tigras.

1949 m. dėl didelių žmonių nuostolių partizanų skaičius buvo labai

Vytauto rinktinės Gedimino tėvūnijos partizanai. Iš kairės J. Traskauskas-Jūreivis ir V. Matulevičius-Pempė. Stovi iš kairės: J. Boruta-Kaributas, A. Rutkauskas-Miškinis, J. Butanavičius-Gegužis, J. Kmieliauskas-Aitvaras, S. Ūkelis-Saliamonas

sumažėjęs. Kai kurias kuopas teko išformuoti. Žuvus visiems kovotojams, buvo panaikinta veikusi prie apygardos štabo 24-oji (Maironio) kuopa. Geležinio Vilko rinktinėje buvo panaikinta 53-oji kuopa, o jos teritorija ir likę kovotojai padalyti tarp 52-osios ir 54-osios kuopų. Dėl to rinktinėse kuopos ir būriai buvo perorganizuojami į tėvonijas. Žalgirio rinktinėje buvo įkurtos Vasario 16-os, Dariaus-Girėno, Šturmo ir Trišpalvės vėliavos tėvonijos. Geležinio Vilko rinktinėje — Gedimino, Vyčio ir Dešinio tėvonijos. Vytauto rinktinėje — D. L. K. Vytauto ir D.L.K. Gedimino ir Ažuolo tėvonijos, Kęstučio rinktinėje — D.L.K. Kęstučio tėvonija.

Apie Birutės rinktinę žinių neturime. Žinoma, kad susikūrus šiai rinktinei, kuopos buvo nenumerojamos, bet pavadinotos vardais: Žiedo, Arlausko, Dariaus-Girėno, Žalgirio rinktinėje, be numeracijos, kuopos turėjo ir pavadinimus: D.L.K. Vytauto, Dariaus-Girėno, Vyčio, Vinco Kudirkos ir Generolo Plechavičiaus.

1949 m. kovo mėn. dėl labai sumažėjusio kovotojų skaičiaus buvo išformuota Kęstučio ir Birutės rinktinės. Žuvus Faustui, PLSr vadas Vanagas 1949 m. spalio 25 d. įsakymu paskyrė lt. Saidoką nuo lapkričio 1 d. laikinai eiti Tauro apygardos vado pareigas, o 1950 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 12 lt. patvirtino Saidoką šioms pareigoms, pakeitė jo slapyvardį į Karijotas.

Saidokas-Karijotas — Viktoras Vitkauskas gimė 1920 m. Čekiškės valsčiaus Vencloviškių kaime. Baigė gimnaziją ir buhalterių kursus. Prieš išeidamas partizanauti, dirbo buhalteriu „Kaspino“ galanterijos fabrike Kaune. Buvo didelis muzikos mėgėjas. Grojo smuiku, akordeonu, skudučiais, skambino pianinu. Iki savo gyvenimo pabaigos tikėjo, kad Lietuva vėl bus laisva. 1946 m. pradėjus jį raginti stoti į TSKP, metė darbą ir išėjo partizanauti.

Nors apie 1950 metus partizaninis judėjimas buvo jau prigesęs, daug-

ma prityrusių partizanų žuvo, kovotojų gretos buvo labai praretėjusios ir negausios, pvz., Geležinio Vilko rinktinėje buvo likę apie 20 partizanų, po 6—7 vyrus tėvonijoje, kitose rinktinėse dar po mažiau. Leitenantas Karijotas energingai ėmėsi atkurti padėtį apygardoje. Ypač daug dėmesio jis skyrė teisingam kadro paskirstymui ir stiprinimui. 1950 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. 16 jis atšaukė 1946 m. gruodžio 26 d. apygardos vado Žvejo įsakymą Nr. 39 „...išformuoti 5-tą D.L.K. Vytauto rinktinės kuopą ir nepaklausiusius to įsakymo LK — partizanus perduoti teisti Karo Lauko Teismui“... dėl nesamų oficialių tų partizanų kaltės įrodymų“.

Išretėjusios partizanų gretos 1949 m. pabaigoje ir 1950 m. pradžioje, pradėjus šaukti vyrus į tarybinę armiją, pasipildė naujomis jėgomis vengiančiais tarnybos armijoje,— 1927, 1928, 1929 ir 1930 metų gimimo jaunuoliais, neturinčiais nei karinės, nei partizaninės patirties. Norint suprasti tų metų partizanų vadovybės nuotaikas, reikia susipažinti su LLKS Tauro apygardos išleistu įsakymu Nr. 2.

V i s i š k a i s l a p t a i

LLKS Tauro Apygardai

Įsakymas Nr. 2 (O P)

Būstinė, 1950 m. rugpjūčio mėn. 30 d.

Aplinkybės: Kaskart ryškiau aiškėja neišvengiamas karas tarp Vakarų ir Sov. Sąjungos. Mūsų ilgos ir sunkios kovos galutinė pergalė įvyks tik žlugus komunistinei Sov. Sąjungos jėgai. Ta lemiamoji diena šuoliais artėja, truks vergijos pančiai, kelsis Lietuvos valstybė į lygiateisių valstybių gretas gyvenimui. Iš pirmosios išsižadavimo ir atsikūrimo valandos iš vergijos, tėvynei reikės taurių jos sūnų rankų ir būtiniausiems dalykams ginkluotos jos pajėgios kariuomenės.

Išvada: Šiandieną tą vidaus ginkluotąją pajėgą sudarome mes ir lemiamą valandą, mobilizacijos keliu, mūsų eilės bus didinamos. O kad šiam momentui būtumėm tinkamai pasiruošę, turime šiandien stropiai ruoštis.

2

Įsakau Rn* vadams iki š. m. spalio mėn 1 d. praveisti pilną apmokymą pagal PLSrS išleistą 1950 m. birželio mėn. Rikiuotės Statutą I dalį, Šaudybos Statutą ir Jauniems LK-P apmokymo programą.

P** apmokymo išdavus 50.10.01 raportais pranešti man.

Šių žinių gilinimas P. org. Vn. vykdomas visą laiką.

3

P. apmokymo subendrinimo ar kt. reikalų P sambūrius daryti tik būtiniausiais atvejais ir visapusiškai slaptai tą parengus iš anksto.

Stiprinti P org. vn. žvalgybą ir kontržvalgybą.

Vykdyti:

Rinktinės

* Partizanų Ap. Vadas V. Karijotas.

Jausdamas, kad partizaninis judėjimas artėja į vienokią ar kitokią pabaigą, Karijotas perkratinėjo apygardos archyvą, peržiūrėjo žuvusių partizanų bylas ir surinktų žinių apie juos pilnumą. Rinktinėms buvo nurodyta rinkti medžiagą partizaninio judėjimo istorijai, ypač apie 1944—1947 metų laikotarpį, sudaryti tų metų partizanų veiklos savaitinius, mėnesinius, metinius konspektus. Renkant žinias, pareikalauta atkreipti dėmesį į

1. Pirmuosius partizanus.
2. Kas jiems vadovavo, kas jungė į grupes, būriuos, kuopas, rinktinės.
3. Gyvenimo būdus ir išsilai-
kymą.
4. Vadovavusių vadų būdus.
5. Partizanų pasitarimus, sueigas,
posėdžius.
6. Vadų atvykimus, vizitacijas.

7. Partizanų operacijas, ofenzyvas, kautynes, kitus pasirodymus, prieš siautėjimą.

8. Kovotojų ir prieš nuostolius.

9. Tų metų ūkinę, VDV (Visuomenės dalies veiklą), žvalgybinę veiklą.

Renkamoje medžiagoje reikėjo nurodyti vietovardžius, asmenų pavardes, vardus su asmens žiniomis.

Apie nuveiktą padalinių raštinių darbą renkant medžiagą, apie archyvinės medžiagos tvarkymą ir saugojimą reikalauta atsiskaityti. Atsiskaitymo teisingumas buvo tikrinamas vietoje, Karijotas rūpinosi, kad kiekvienas kovotojas pagal savo nuopelnus būtų tinkamai įvertintas ir pažymėtas, o kiekvienas nusikaltęs nubaustas. Įvedus naujus garbės ženklus — Laisvės Kovos Kryžiaus I, II ir III laipsnio su kardais ir be kardų ir Laisvės Kovos Kryžiaus Pasižymėjimo Lapo I, II ir III rūšies,— Karijotas rado reikalingu daugelį, partizanų, ypač žuvusių ar turinčių didelį partizanavimo stažą ir anksčiau pažymėtų „Juostele už uolumą" arba „Juostele už narsumą", pagerbti aukštesniu ženklu — LKK III arba II laipsnio be kardų arba su kardais, o anksčiau gavusius tarnybinius pagyrimus — LKK PL I, II arba III rūšies ženklais.

Kiekvieno kovotojo partizaninę veiklą Karijotas skatino, pristatydamas srities vadui, kad jis suteiktų ar pakeltų eilinių karinių laipsnį. Taip rinktinių vadams, Karijotui pritačius, buvo suteikiamas leitenanto laipsnis, daugumai štabo skyrių viršininkų ir tėvonijų vadų — jaunesniojo leitenanto, ypač sumaniems, drausmingiems ir pasižymėjusiems eiliniams partizanams — puskarininkio ar viršilos laipsnis.

Pagal naujai gautas iš LLKS štabo apmokymo instrukcijas, buvo organizuojamas partizanų apmokymas. Peržiūrint Karijoto vadovavimo metu išleistus įsakymus, matyti jo sąžiningumas, kruopštumas, atsakomy-

**Tauro apygardos partizanai. 1950 m. spalio. Iš kairės: P. Naujokas-Kietis, J. Lukša-Skra-
jūnas, V. Vitkauskas-Saidokas, P. Bastys-Dūmas**

bės jausmas bei pastangos nepalikti nė vieno partizano, pradedant nuo partizaninio judėjimo pradžios, nepastebėto, neįvertinto, nepagerbto.

Buvo griežtai uždrausta likviduoti asmenį, jeigu nesudaryta jo asmens byla ir nutarimą nepatvirtino rinktinės štabas. Karijotas tai darė, jausdamas atsakomybę istorijai.

Karijoto kaip vado savybės neliuko nepastebėtos srities vadovybės štabe. 1950 m. liepos 21 d. PLSrV įsakymu Nr. 19 leitenantas Karijotas skiriamas pirmuoju srities vado pavaduotoju.

Jis turėjo laimės sulaukti grįžtančio iš užsienio J. Lukšos-Skrajūno su draugais B. Trumpiu-Ryčiu ir K. Širviu-Sakalu. 1950 m. spalio 3 d. nusileidę parašiuotais Tauragės apylinkėse, po savaitę trukusio gana sėkmingo žygio jie atsidūrė prie Bagošos ir čia laimingo atsitiktinumo dėka iš karto susitiko su Karijotu ir Žalgirio rinktinės vadu J. Jankausku-Demonu. Tą pačią naktį visi išžygavo į apygardos vado būstinę. Čia

kiek pasisvečiavęs Skrajūnas, dabar vėl pasivadinęs Skirmantu, lydimas Karijoto, iškeliavo į Dzūkiją susitikti su 1. e. PLSr vado pareigas Viltimi (Litu) ir LLKS Prezidiumo pirmininku, Lietuvos pagrindžio GP vado pavaduotoju A. Ramanausku-Vanagu.

Likę Žalgirio rinktinėje Sakalas su Ryčiu bandė susisiekti su Vakaraais. Retkarčiais, lydimi rinktinės vyrų, dažniausiai P. Jurkšaičio-Beržo ir P. Basčio-Dūmo, jie žygiuodavo po 20 ir daugiau kilometrų nuo būstinės ryšio seansui. Susisiekti jiems pavyko tik porą sykių. Kartą eidami į ryšio seansą, jie susidūrė su kareiviais. Buvo prarastas srovės generatorius, sugadintas radijo ryšio aparatas, ir patys vos paspruko.

Grįžęs Karijotas parnešė iš PL srities štabo šifruotę perdavimui į Vakarus. Ją perduoti, deja, jau nebuvo galimybės. Dabar visos viltys buvo skiriamos naujo desanto atvykimui. Jis turėjo atsivežti ir radijo aparatūrą.

1951 m. vasario 2 d. Šakių valsčiaus Endrikių kaime Karijotas su grupe partizanų pateko į pasalą ir visi žuvo. Prieš kurį laiką per susisau-dymą buvo žuvęs apygardos vado adjutantas, patyręs partizanas P. Naujokas-Kietis.

Būnant Karijotui apygardos vadu, žuvo apygardos štabo aprūpinimo poskyrio viršininkas, buvęs D.L.K. Vytauto rinktinės tėvonijos vadas ir paskutinis Kėstučio rinktinės vadas lt. J. Brazys-Klajūnas, apygardos štabo visuomeninės dalies vadas buvęs Kėstučio rinktinės adjutantas L. Juodkojis-Kariūnas, Žalgirio rinktinės vadas j. lt. F. Zindžius-Tigras, Geležinio Vilko rinktinės vadas J. Valenta-Čempijonas. Po jo paskirtas rinktinės vadas P. Kleiza-Rytis klasta buvo paimtas gyvas su dviem rinktinės štabo darbuotojais, ūkio skyriaus viršininku K. Urbonavičium-Žaibu ir aprūpinimo poskyrio viršininku S. Marčiulynu-Lapinu. 1950 m. vasario

9 d. Gižų valsčiaus Vaižadų kaime išduotas žuvo vienas iš pagrindinių Tauro apygardos įkūrėjų, vienas iš pirmųjų partizanų vadų, energingas bebaimis kovotojas, ilgalaikis Vytauto rinktinės vadas V. Gavėnas-Vampyras-Granitas. Su juo kartu žuvo rinktinės vado adjutantas V. Ališauskas-Kalinys ir rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas A. Švedas-Radastas. Po penkių mėnesių, 1950.VI.22, kartu su keturių partizanų palyda Pilviškių valsčiaus Žiūriu—Gudelių kaime išduotas žuvo naujai paskirtas Vytauto rinktinės vadas, anksčiau buvęs rinktinės vado adjutantas, po to štabo viršininkas A. Matusevičius-Neptūnas. Kartu su juo žuvo buvęs Žalgirio rinktinės 33-os kuopos vadas J. Tamaliūnas-Stumbras, partizanas nuo 1945 metų, taip pat J. Raulinaitis-Lokys ir J. Zemaitis-Kantas.

Kas tapo Tauro apygardos vadu, žuvus Karijotui, kol kas nežinoma.

Žalgirio rinktinės partizanai 1947 m. Iš kairės: J. Kuras-Jaunutis ir J. Kvietkauskas-Gaidys. Stovi iš kairės: V. Vitkauskas-Saidokas, neatpažintas partizanas, Zigmas Adomaitis, Vanagas, neatpažintas partizanas

Nežinoma, ar iš viso ką nors juo PLSr vadovybė paskyrė. Tauro apygardos vado ir jo štabo būstinė paprastai būdavo Žalgirio rinktinės teritorijoje. Mat apygardos vadai Žvejys ir Faustas buvo kilę iš šio krašto, o Karijotas ilgą laiką buvo Žalgirio rinktinės štabo darbuotoju, o vėliau — jos vadu, ir ši teritorija buvo jiems gerai pažįstama. Kita vertus, teritorijos miškingumas labiausiai tiko partizaninei veiklai.

Žalgirio rinktinės, kurioje buvo apygardos štabo būstinė, vadovybės ryšiai su apygardos vadovybe buvo artimesni ir glaudesni nei kitų rinktinių vadovybių, ir Žalgirio rinktinės darbuotojai geriau nei kiti žinojo apygardos štabo reikalus. Tai galima spręsti iš to, kad, pavyzdžiui, Žalgirio rinktinės vadas Šturmas kurį laiką ėjo ir apygardos štabo viršininko pareigas, apygardos vadas Faustas buvo Žalgirio rinktinės žvalgybos skyriaus viršininku, apygardos vadas Karijotas buvo Žalgirio rinktinės vadu. Karijoto žuvimo metu Žalgirio rinktinės vadas buvo J. Jankauskas-Demonas. Rinktinės vadu Demonas buvo paskirtas nuo 1950 m. rugsėjo 29 d. 1950 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. 29, žuvus rinktinės vadui j. ltn. Tigrui. Prieš paskiriamas rinktinės vadu, Demonas buvo apygardos štabo vadovybės dalinio viršila. Tai buvo prityręs partizanas su dideliu partizanavimo stažu, anksčiau dirbęs Žalgirio rinktinės žvalgybos skyriaus viršininku. 1948—1949 metų žiemą jis kartu su kitais partizalais lydėjo Tauro apygardos vadą Faustą su Dainavos apygardos vadu V. Ramanausku Vanagu į Žemaitiją, visos Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavimą. Už šį žygį, kuris truko apie 3 mėnesius, 1950 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. 31 Demonas buvo pažymėtas III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi su kardais. Tuo pačiu įsakymu jis buvo paskirtas trečiuoju apygardos vado pavaduotoju. Pirmuoju pavaduotoju buvo paskirtas Geležinio Vilko rinktinės vadas Gintaras, ant-

ruoju — Vytauto rinktinės vadas Vidmantas. 1950 m. liepos 12 d. PLSr Vado įsakymu Nr. 18 Demonas buvo perkeltas į viršilos laipsnį.

Kol kas neturim žinių, ar Karijoto žuvimo metu dar buvo gyvi Gintaras ir Vidmantas ir kiek partizanų dar buvo likę Geležinio Vilko ir Vytauto rinktinėse. Žalgirio rinktinėje buvo likę gyvų apie 10 partizanų. Reikia manyti, kad Demonas, net jei jis iš aukščiau ir nebuvo paskirtas ir patvirtintas apygardos vadu, žuvus Karijotui, ėjo jo pareigas kaip trečiasis pavaduotojas, nors didesnės veiklos ir neparodė. Visi laukė nurodymų iš PLSr Vado būstinės ir Skirmanto, kuris kaip kartas ten buvo. Partizanai tikėjo, kad atskridus grupei iš Vakarų, jų gyvenime daug kas pasikeis ir kova įgaus naują pobūdį bei mastą. Naujai sužibo begėstanti viltis. Visi nekantriai laukė naujų desantininkų atskridimo.

Naujas desantas buvo atskraidintas 1951 m. balandžio 19 d. ir nuleistas Kazlų Rūdos miškuose. Jį sudarė Julijonas Butėnas-Stėvė ir Jonas Kukauskas-Gardenis-Dzykis. Beveik po savaitės klaidžiojimų, kelionėje praradę ginklus, kuprines su maistu, drabužių atsargą ir kitą amuniciją, jie pasiekė dar Vakaruose Skirmanto jiems nurodytą ryšininką, netoli nuo Jankų gyvenantį J. Viržaitį, kuris juos paslėpė miško bunkeryje ir apie tai per ryšininką A. Puskunigį pranešė partizanams. Iki susitikimo su partizalais desantininkų maitinimu rūpinosi J. Viržaitis, kuriam aktyviai talkino I. Stankevičiūtė. Tai buvo ir sudėtinga, ir pavojinga, nes miškai buvo apgulti VRM kariuomenės, ieškančios desantininkų.

Užmezgę ryšį su partizalais, desantininkai paliko bunkerį ir išžygiavo į susitikimą su jais. Iš partizanų pusės į susitikimą atvyko Demonas, su pirmąja desantininkų grupe atskridęs K. Širvys-Sakalas ir patyręs, nuo pat pradžių partizanaujantis puskarininkis P. Jurkšaitis-Beržas. Beržas nuvedė desantininkus į savo at-

sarginį bunkerį, kuriame jie ir įsikurdino. Po poros dienų Beržas išėjo ieškoti ryšio su Skirmantu. Demonas su Sakalu išvyko į savo būstinę prie Šakių. Partizanai nežinojo, kad prieš porą dienų Altoniškių miške buvo likviduotas (Vengraičio) bunkeris, kuriame žuvo B. Trumpys-Rytis, o P. Vengraitis-Žilvitis buvo paimtas gyvas.

Neilgai trukus grįžęs Beržas pranešė, kad susisiekti su Skirmantu jam nepavyko. J. Butėno jam rašytą laišką ir žinią apie atvykusius desantininkus Beržas perdavė Skirmantui per ryšininką. Beržas buvo sunerimęs, nes grįždamas savo bunkerio rajone vos nepakliuvo kareiviams į rankas. Buvo nuspręsta rytojaus dieną per ryšininkus išsiaiškinti padėtį ir, esant būtinumui, palikti bunkerį ir persikelti į kitą slėptuvę.

Ryte bunkerį apsupo kareiviai. Beržas nusprendė bandyti prasiveržti. Atsisveikino su J. Butėnu ir J. Kukausku, atidarė angą, iššokęs suspėjo keletą kartų iššauti ir automato serijos buvo mirtinai kliudytas. Po jo iš bunkerio išsoko J. Butėnas. Iškėlęs kumščius, kažką suriko. Pokštelėjo vienintelis šūvis, ir J. Butėnas, susigriebęs už šono, įsmuko atgal į bunkerį. Pro pirštus tekėjo kraujas. Į J. Kukausko pasiūlymą nusišauti J. Butėnas nereagavo. Keliais šūviais pribaikęs J. Butėną, J. Kukauskas perkando į odinės striukės apykaklę įsiūtą nuodų ampulę. Ir vis dėl to saugumiečiams pavyko jį išgelbėti.

Demonas buvo kaip nesavas ir nerado sau vietos. Negaudamas žinių iš Skirmanto, pats ryžosi eiti jo ieškoti ir informuoti apie desantininkų žuvimą. Vėlai rudenį grįžo sukrėstas ir pranešė apie Skirmanto žuvimą.

Padėtis buvo beviltiška. Pagal turimus adresus Sakalas parašė laišką į JAV, pranešdamas apie padėtį ir prašydamas pagalbos. Laišką turėjo išsiųsti jo pažįstamas, gyvenantis Kybartuose, gimtajame Sakalo mieste. Laišką į Kybartus nugabenti ėmėsi Demonas, kurio žmona tuo metu

ten gyveno. Pakeliui į Kybartus Demonas užėjo į žmonos tėviškę Barzdų valsčiaus Baltrušių kaime, kur apsidienojo. Čia artimo žmogaus buvo išduotas VRM kareiviams ir suimtas. Buvo 1952 m. birželio 7 d.

Saugumiečiai labai stengėsi Demoną užverbuoti dirbti jų naudai, ir tai jiems pavyko. Netrukus jis pasirodė apygardos štabo būstinės teritorijoje, lydimas dviejų nepažįstamų vyrų, kurie buvo apsirengę tai desantininkų rūbais, tai partizanų uniformomis ir vaidino naujai išmestus desantininkus. Per ryšininkus jie ieškojo susitikimo su Žalgirio rinktinės partizanų likučiais. Jie buvo išties menki: Sakalas, Šturmo tėvonijos vadas K. Zaranka-Bitė, J. Vižakis-Narsutis, partizanė St. Stankevičiūtė-Regina, Balčius-Plutonas ir dar vienas kitas. Visi kiti buvo žuvę. Išdavysčių ir nesėkmių įbauginti, partizanai elgėsi atsargiai ir susitikti su Demonu, lydimu dviejų nepažįstamų vyrų, nesutiko.

Nepavykus susitikti gražiuoju, buvo bandyta paimti partizanus klasta, užnuodijant bunkerį, kuriame partizanai kartais apsistodavo dienosjimui. Per laimingą atsitiktinumą klasta nepavyko. Pora partizanų apsinuodijo, tačiau ne mirtinai. Sakalas, supratęs, kad Demonas užverbuotas, 1952 m. liepos mėn. 24 d. su grupe partizanų išsiruošė į Dariaus-Girėno tėvoniją, tikėdamasis susitikti su jos vadu Pečiulaičiu-Lakštingala ir aptarti, ką daryti toliau. Prie Agurkiškės, miško proskynoje, užėjo ant pasalos, per susišaudymą buvo sužeistas ir pateko kareiviams į rankas. Bitė, Narsutis ir sužeista į petį Regina pabėgo.

1952 m. spalio 3 d. Demono išduotas, buvo suimtas Dariaus-Girėno tėvonijos vadas Lakštingala. Su juo buvę partizanai K. Ruseckas-Doleris ir L. Lukoševičius žuvo. Tų pačių metų rudenį išdaviko išduotas, žuvo Bitė. 1953 m. vasario 23 d. bunkeryje, kareivių aptikta, nusišovė Regina. Neseniai įstojęs į partizanus J. Paukštys

Nežinomi Tauro apygardos partizanai

pasidavė. Rytojaus dieną dėl išdavystės savo slėptuvėje žuvo Naršutis.

Paskutinis Žalgirio rinktinės partizanas Balčius-Plutonas nusišovė 1957 m. rudenį, apsuptas savo namuose, slėptuvėje, Norkūnų kaime prie Gelgaudiškio.

Paskutiniai Vytauto rinktinės partizanai — Ažuolo tėvonijos vadas A. Rutkauskas-Miškinis, tėvonijos ūkio skyriaus viršininkas P. Burnelis-Inkaras, partizanai J. Juknelis-Deimantas ir J. Sasnauskas-Kolumbas — 1952 m. vasarą buvo užverbuoto Kęstučio tėvonijos vado A. Biečiūno-Kabelio išduoti. Suimant Deimantas žuvo. Miškinis ir Kolumbas buvo nuteisti mirties bausme, Inkaras — 25 m. katorgos. Kiti Kęstučio tėvonijos partizanai buvo žuvę anksčiau.

1952 metai buvo nelaimingi ir Geležinio Vilko rinktinei. Išdavystės sekė viena po kitos. Sausio 31 d. Kurtinių miške netoli Mikališkės buvo apsupta partizanų stovykla. Mūšyje

žuvo Dešinio tėvonijos vadas K. Kurtinys-Ažuolas, K. Popiera-Gegužis, jo brolis Br. Popiera-Meška ir L. Vokietaitis-Žvejys. Būrio vado pavaduotojas B. Jankauskas-Keleivis ir P. Gumauskas buvo paimti gyvi. Tų pačių metų birželio 20 d. Prienų šile, Juodaraistyje, dėl išdavystės žuvo šie partizanai: V. Menkevičius-Spyglys, kurio bunkeryje kurį laiką gyveno grįžęs iš užsienio J. Lukša-Skirmanas ir kurio dėka jis susisiekė su A. Ramanausku-Vanagu, V. Navikas-Dėdė, K. Marčiulaitis-Slanka, A. Banislauskas-Klajūnas, P. Bražinskas-Smauglys ir P. Kižys-Pranelis.

Gruodžio 12 d. išduoti žuvo P. Kučinskas-Tyla, L. Kazlauskas-Bijūnas, V. Stanaitis-Aidas ir J. Vitkauskas.

Paskutiniai Geležinio Vilko rinktinės partizanai K. Uleckas-Vakaras ir B. Piekus-Pipiras žuvo 1955 m. liepos 21 d. Prienlaukyje.

Paskutinis Tauro apygardos vadas J. Jankauskas-Demonas, tapęs nereikalingu, 1954 m. vasario 22 d. buvo suimtas, išvežtas į Vilnių ir

1954 m. liepos 27 d. nuteistas mirties bausme. 1955 m. sausio 26 d. sušaudytas.

Taip baigėsi Tauro apygardos egzistencija, įrašiusi į Lietuvos išsivadavimo istoriją ne vieną pasiaukojančios kovos ir didvyriškumo puslapį.

Šioje ilgoje, sunkioje ir sudėtingoje kovoje neapsieita be skaudžių klaidų, dėl kurių krito partizanai, žuvo Lietuvos gyventojai. Neapsieita be sekimų, išdavysčių, įvairaus kenkimo lietuvių tautai. Partizanai su šiais reiškiniiais negailėstingai kovojo. Partizaninio judėjimo pradžioje J. Lukša-Skirmantas, laikinai eidamas Tauro apygardos žvalgybos skyriaus viršininko pareigas, išleido instrukciją, kurioje buvo griežtai rei-

kalaujama nenusikalsti teisingumui. Joje buvo nurodyta, kad kiekvienas klystantis turi būti ne kartą ispėtas ir, ispėjimams nepaklusus, gali būti imtasi griežtesnių priemonių, taip pat ir likvidacijos. Nutarimą likviduoti gali priimti tik ne mažiau kaip 3 laisvės kovotojai. Griežtai draudžiama likviduoti nepriaugusius jaunuolius, vaikus, senius ir šeimos narius, neprisidėjusius prie kenksmingos veiklos. Panašius nurodymus, ispėjimus ir draudimus ne sykį Tauro apygardos vadai kartojo.

Su skaudama širdimi tenka konstatuoti, kad nekaltų ir bereikalingų aukų toli gražu neišvengta. Bet tai pasverti ir įvertinti gali tik Istorija.

Parengė Bonifacas ULEVIČIUS
1991 07 20

P. S. Dėl dokumentinės medžiagos trūkumo pateikta istorija yra toli gražu nepilna ir gal kai kur netiksli. Būsime dėkingi, gavę skaitytojų papildymų ir patikslinimų.

Medžiagą prašome siųsti adresu: Kaunas, Donelaičio 70b, „Laisvės kovų archyvo“ redakcija.

NUORODOS

1. Laisvės kovų archyvas. // Kaunas. 1991. Nr. 1. Dok. Nr. 1. P. 6.
2. Ten pat. Nr. 1. Dok. Nr. 2. P. 7.
3. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 10. P. 3.
4. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 11. P. 4.
5. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 12. P. 5.
6. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 13. P. 6.
7. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 14. P. 7.
8. Ten pat. Nr. 11. Dok. Nr. 15. P. 9.
9. Ten pat. Nr. 1. Dok. Nr. 5. P. 10.
10. Ten pat. Nr. 1. Dok. Nr. 7. P. 23.
11. Ten pat. Nr. 1. Dok. Nr. 6. P. 12.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Tauro apygardos ir Geležinio Vilko rinktinės archyviniai dokumentai. // PKTS archyvas.
2. J. Lukša-Daumantas. Partizanai. // Vilnius, 1990. 274 P.
3. K. Girmius. Partizanų kovos Lietuvoje. // Fotogr. leid. Vilnius, „Atgimimo bendrovė“. 1990.
4. A. Ramanauskas-Vanagas. Daugel krito sūnų... // Vilnius. 1991. 446 P.
5. Bažnyčios prieglobstyje. // Dok. rinkinys. Vilnius, Mintis. 1983. 228 P.
6. Gyvų liudininkų prisiminimai.

LIETUVOS REZISTENCIJOS CENTRALIZACIJOS KLAUSIMU

Jau 1944—45 m. m., kylant ginkluotam pasipriešinimui antrajai sovietų okupacijos bangai, iškilo vieningos karinės ir politinės vadovybės problema. Šios problemos sprendimas realiai tęsėsi iki 1953 metų.

Pirmasis bandymas sukurti centrinę politinę-atstatomąją ir karinę vadovybę, suvienyti visas krašte kovojančias pajėgas buvo 1945 m. Skardupiuose, kun. A. Yliaus klebonijoje. Šį darbą sutrukdė išdavystė ir organizacijos narių areštai.

Iki 1946 m. visoje Lietuvos teritorijoje jau veikė kariniu principu sutvarkytos apygardos, kurioms vadovavę buv. Lietuvos kariuomenės karininkai suprato centrinės vadovybės sukūrimo būtinumą tiek krašte, tiek atstovaujant rezistenciją užsienyje.

1946 m. rugpjūčio 12 d. J. Markulio (o gal KGB) iniciatyva įvyko Lietuvos BDPS atstovų suvažiavimas. (1) Jame dalyvavo ginkluotų grupių atstovai iš Žemaitijos, Aukštaitijos, Vilnijos, Didžiosios Kovos apygardos, VLAK atstovai, užsienio delegatūros atstovai. Buvo nutarta įsteigti VGPŠ (Vyriausiąjį Ginkluotų Pajėgų Stabą), į kurį įeitų po 2 atstovus iš kiekvienos srities, t. p. asmenys, siūlomi BDPS Prezidiumo. Numatoma, kad VGPŠ yra BDPS žinioje, nes BDPS Prezidiumas vadovauja krašto kovai, turi ryšius su užsienio delegatūra. Buvo akcentuota, kad būtina išsaugoti tautiečius krašto atstatymui.

Šio susitikimo protokolą pasirašė Erelis, Alfonsas-Hektoras, Vytis, Karaliūnas.

Jei laikysime, kad J. Markulis-Erelis vykdė KGB užsakymą, galima spėti, kad centralizacija buvo reikalinga efektyvesniam rezistencijos likvidavimui. Šį teiginį patvirtino vėlesni įvykiai.

Negana to, buvo užsimota sunaikinti ar bent sukelti sumaištį užsienyje veikiančių organizacijų tarpe. J. Lukša-Mykolaitis savo 1950 m. spalio mėn. PRO MEMORIA, adresuotoje LLKS Prezidiumo branduoliui, rašo, kad nuvykus į Vakarus, darbą sunkino BDPS ir VLAK delegatūros. (2) Jų veikla buvusi aiškiai separatistinė kitų organizacijų atžvilgiu. Minima Prapuolenio kelionė į Lietuvą 1946 m. pavasarį, kai jis išvyko, negavęs VLIKo pirminko įgaliojimų, informavęs apie tai tik kai kurias grupes. J. Lukšos teigimu, Prapuolenis turėjo tikslą palaidoti VLIKą.

KGB vaidmuo ryšiuose su užsienio organizacijomis — ateities tyrimų objektas, tačiau kai kurie momentai ryškėja. Šiai organizacijai itin patogų buvo savo rankose laikyti vadovavimą krašto ginkluotai rezistencijai, o taip pat ryšius su Vakaraais.

Matyt, pagrindinis smūgis turėjo būti smogtas 1947 m. sausio 18 d. visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime. Išaiškėjus išdavystei ir suvažiavimui neįvykus, J. Markulis-Erelis dar kurį laiką bandė veikti BDPS Prezidiumo vardu. Tai patvirtina 1947 m. rugpjūčio 29 d. N miške įvykęs LDK—BDPS Aktyviųjų junginių karinės Kolegijos sąskrydis. (3) Jame sa-

vo priklausomybę BDPS pareiškė Žemaičių apygardos atstovas, DKA, Vyties apygardos atstovai. Posėdžiui pirmininkavo Narutavičius (J. Markulis). Įdomus vienas šio posėdžio momentas: nutarta įkurti sritis, kaip aukštesnį struktūrinį vienetą; sričių vadus renka apygardų vadai iš BDPS pasiūlytų kandidatų. Tai buvo dar vienas bandymas išlaikyti iniciatyvą savo rankose. Šios trys apygardos — Žemaičių, DKA, Vyties buvo paskutinės, išlaikiusios ryšius su J. Markulio-Erelio vadovaujamu BDPS Prezidiumu. Visų kitų apygardų vadai stengėsi keisti ryšių sistemą-užmegzti tiesioginius tarpusavio ryšius. Iš 1947 m. rugsėjo 27 d. J. Kimšto-Žalgirio laiško (4) Algimanto apygardos vadui aiškėja, kad 1947 m. gegužės mėnesį į Rytų Lietuvą atvyko Tauro ir J. Kęstučio apygardų ryšinininkai įspėjo vadovybę dėl Erelio veiksmų žalingumo. Jie siūlė sutvarkyti tiesioginius ryšius ir atitinkamai nutraukti bet kokius santykius su Ereliu. Buvo užsiminta ir apie birželio mėnesį planuojamą partizanų junginių vadų suvažiavimą.

Po to susitikimo Žalgiris nutraukė ryšius su Ereliu, tačiau rugpjūčio 12 d. vėl gavo iš jo laišką su reikalavimais atsiskaityti už štabo veiklą. Kadangi tą pačią dieną buvo vėl gauti laiškai iš Tauro ir J. Kęstučio apygardų, kuriuose buvo įspėjama dėl Erelio, Žalgiris neatsakė į jo laišką ir atskaitų neteikė.

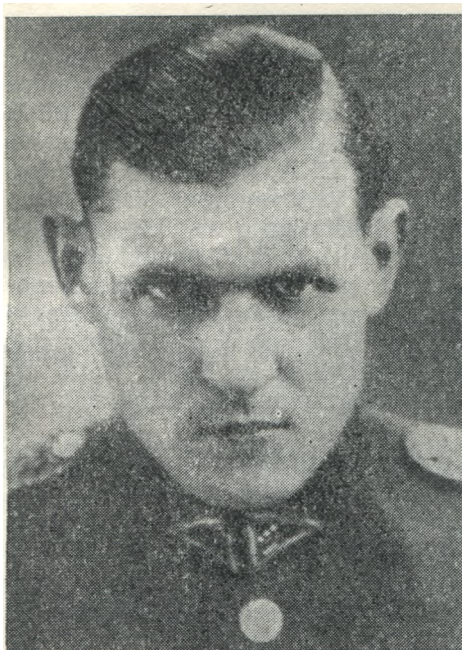
Vėliau Erelis dar bandė regzti intrigas per Vytauto ir Vyties apygardų vadus, tačiau lemiamo smūgio pasisėkė išvengti.

Neįvykus vadų suvažiavimui 1947 m. sausio 18 d., jis įvyko sausio 12 d. Tauro apygardos ribose, netoli Pilviškių. Jame faktiškai buvo įkurtas naujas BDPS Prezidiumas. Pirmininku išrinktas Tauro apygardos vadas Baltūsis-Žvejys, nariais — gen. Giedrys-Gintautas, Vabalas- Gediminas ir kt. Tokiu būdu, iniciatyva, sudarant centrinę vadovybę, pereina į ginkluotų partizanų rankas. Ryšiams su Vakariais sutvarkyti 1947 m. pavasarį buvo pasiūsti J. Lukša ir J. Kriščiūnas, turėję užtikrinti naujas ryšių linijas, t. p. nušviesti padėtį krašte.

1947 m. spalį—1948 m. sausį vyko aktyvus Baltūsio-Žvejo ir Žemaičio-Vytauto susirašinėjimas vyriausios vadovybės kūrimo klausimu. (5) 1947 m. gruodžio 3d. J. Kęstučio (Baltijos ap.) vadovybė gavo Tauro apygardos laišką Nr. 879(6), kuriame nužymimos gairės tolesniam centralizacijos procesui. Principinė nuostata ta, kad BDPS Prezidiumo Pirmininką siūlo ir renka apygardų vadai. Perimdamas šį postą, pirmininkas privalo pereiti į pagrindį. Numatomos dviejų Pirmininko pavaduotojų pareigybės: I — Vyriausias Pajėgų vadas, II — Politinio sektoriaus viršininkas; šiuos pareigūnus pristato BDPS Prezidiumo Pirmininkas, o tvirtina apygardų vadai. Politinio sektoriaus viršininkas kartu eina ir sąjūdžio pirmininko pareigas.

Diskusijoje išryškėjo tam tikri nuomonių skirtumai tarp Suvalkijos ir Žemaitijos partizanų vadų. Baltūsis siūlė sudaryti vyr. vadovybę kaip monolitinį centrą, iš kiekvienos apygardos deleguojant po 2 atstovus (tuomet Lietuvoje buvo 8 apygardos). Žemaičio manymu, tikslinga skirti BDPS Prezidiumą, vadovybę į 2 dalis, esančias skirtinguose Lietuvos galuose: politinę vadovybę palikti pietuose (matyt, turima galvoje ir ta aplinkybė, kad per Pietų Lietuvos sritį ėjo pagrindinis ryšys su Vakariais), o karinę perkelti į Kęstučio apygardą. Buvo siūloma Baltūsiui pereiti į Žemaitiją, bet jis atsisakė. (7)

Darbą sutrukdė 2 Tauro apygardos vadų žūtis: 1948 m. vasarį žuvo Baltūsis, kovo mėnesį — Šturmas. Tuo pat metu buvo gauta žinia iš Sai-

J. Žemaitis-Vytautas — LLKS Prezidiumo Pirmininkas

J. Kimštas-Žalgiris — LLKS Prezidiumo narys

doko, kad žuvo ar dingo be žinios paskutinis BDPS Prezidiumo narys Gediminas. (8)

Pasitaręs su Jūros srities partizanų vadais — Bartkumi-Žadgaila, A. Liesiu, A. Milaševičiumi — J. Žemaitis imasi iniciatyvos perkelti centrą į Kęstučio apygardą. Procesą, matyt, paspartino žinia, kad žuvo Tauro apygardos vadas Rymantas ir Tauro apygardoje nebeliko pajėgų vyr. vadovybės štabui sudaryti. Taigi 1948 m. liepos mėn. vienyti kovojančias krašto pajėgas imasi Jūros srities partizanų vadai.

1948 m. liepos 10—12 d. J. Žemaitis išleidžia įsakymą Nr. 1, kuriame skelbiama apie Vieningos Laisvės Kovos Sąjūdžio Organizacijos įkūrimą. (9) Įsakyme taip pat skelbiama, kad vyr. vadu tampa J. Žemaitis-Vytautas (čia pirmą kartą Žemaitis pasirašė šiuo slapyvardžiu), jo pavaduotojais — sričių vadai. Numatoma, kad sričių vadai bent kartą per mėnesį turi atsiskaityti vyr. vadui apie padėtį srityje.

Sis įsakymas, jo esminiai teiginiai ir buvo visos Lietuvos ginkluotų partizanų centralizacijos ir vyr. vadovybės užuomazga (BDPS pavadinimas ir toliau naudojamas politinio atstovavimo lygmenyje.). Įsakymo nuorašai per A. Milaševičių-Ruonį (Jūros srities vadą) buvo išsiųsti į Pietų Lietuvos sritį, o per Bartkų-Žadgailą — į Rytų Lietuvos sritį. Kadangi visi ryšiai tarp sričių ėjo per Prisikėlimo apygardos štabą, liepos pabaigoje Vytautas išvyko į Dūkto miškus, kuriuose buvo dislokuotas Bartkaus-Žadgailos vadovaujamas Prisikėlimo ap. štabas. Čia buvo nutarta ruošti bazę vyr. vadovybės sukūrimui.

Atvykęs Vytautas padarė kai kuriuos pakeitimus PA vadovybėje — liepos 26 d. vadu paskyrė L. Grigonį-Užpalį, o Žadgailą — vyr. vadovybės organizacinio skyriaus viršininku. (10)

J. Šibaila-Merainis — LLKS Visuomeninės dalies viršininkas

Tuo metu svarbiausia buvo sutelkti kuo gausesnes intelektualines pajėgas iš visų sričių, ruošiant naujus sąjūdžio dokumentus, kuriuose atsiųpindėtų politinės ir karinės veiklos taktika.

1948 m. rudenį buvo bandymų susitikti su RL srities vadovybe, bet dėl didelio NKVD kariuomenės siautėjimo šis susitikimas neįvyko.

Srityse, savo ruožtu, buvo svarstomi centralizacijos klausimai, aptariamasi Vytauto įsakymas Nr. 1.

1948 m. rugpjūčio 4 d. įvyko K. Mindaugo Srities vadų (srities vado, Vytauto apygardos, Algimanto apygardos ir DKA štabo viršininko) sąskrydis. (11)

Jame buvo nutarta deleguoti į vyr. vadovybę srities vadą Žalgirį ir Didžiosios Kovos apygardos štabo viršininką J. Šibailą-Dieduką (vėliau — Merainis). Manoma, kad skirti atstovavimui kitus asmenis netikslinga, nes jie dubliuotų srities vadovybę.

1948 m. lapkričio mėn. RL srities atstovai J. Kimštas-Žalgiris ir J. Šibaila-Diedukas, lydimi B. Liesio, atvyko į Dūkto miškus. Lapkričio 12 d. įvyko BDPS Prezidiumo posėdis. (12) Posėdyje dalyvavo Merainis, Vytautas, Žadgaila ir Žygūnas-Žalgiris. Buvo nutarta VLKSO pervadinti į Ginkluotąsias pajėgas. Vytautas, Žalgiris, Diedukas ir Žadgaila buvo atleisti iš einamų pareigų dėl perėjimo į naujas pareigas. Siame posėdyje buvo aptarti apygardų ir sričių organizacinių struktūrų suvienodinimo klausimai. Nutarta rinktinės ribose įvesti naują struktūrinį vienetą-rajoną. Sričių, apygardų vadovybėms rekomenduojama artimiausiu metu išsirinkti sričių vadus ir siųsti juos tvirtinimui į BDPS Prezidiumą. Savo ruožtu, sričių vadai privalo sukomplektuoti štabus, susidedančius iš 2 vadovybės narių, ir pradėti veikti kuo greičiau, kuo efektyviau.

Tomis pačiomis dienomis, dalyvaujant tiems pat žmonėms (Merainis, Vytautas, Žadgaila, Žygūnas-Žalgiris), turintiems savo sričių įgaliojimus, buvo surašytas Vakarų srities ir Rytų Lietuvos srities atstovų posėdžio protokolas, (13) kuriuo atkuriamą Lietuvos rezistencijos vyr. vadovybę.

Buvo nutarta likviduoti anksčiau veikusį BDPS Prezidiumo branduolį (pagrindas — Tauro apygardos vado 1948 VII. 16 raštas Nr. 124 si. adresuotas Vakarų srities vadui). Posėdžio dalyviai pareiškė padėką Tauro apygardos ir Pietų Lietuvos srities vadovybei už atliktą darbą centralizacijos srityje, t. p. pasmerkė J. Markulio-Erelio ardomąją veiklą. Nuspręsta organizacijai palikti senąjį BDPS pavadinimą, veikiantį statutą, pagrindžio schemą su Tauro ir Dainavos apygardų vadų pataisymais. Matyt, pereinamuoju laikotarpiu buvo manoma atkurti BDPS Prezidiumą (minimalios sudėties) su kai kuriais pakeitimais: politinį sektorių keičiant visuomenine dalimi, prezidiumą papildant sekretoriumi; t. p. atkurti VGPS. Numatoma kviesti V. Steponaitį-Taurių Prezidiumo Pirmininku, Vytautą išrinkti Ginkluotųjų Pajėgų vadu (laikinais turėjo eiti Prezidiumo Pirmininko pareigas), Žygūną — Ginkluotųjų Pajėgų štabo viršininku, Žadgailą — BDPS Prezidiumo sekretoriumi.

Tokiu būdu jau 1948 m. pabaigoje buvo realiai suformuota veiksminga vyr. vadovybė, aptarta busimoji sąjūdžio struktūra. Visa tai buvo įteisinta 1949 m. vasario 2—22 d. vykusiame visos Lietuvos vadų suvažiavime.

Gali sukelti tam tikrų neaiškumų organizacijos pavadinimo keitimas. Matyt, buvo susitarta, kad kol nėra įteisinta ir visų vadų parašais patvirtinta naujoji organizacija, t. p. norint išlaikyti perimamumą, iki vasario 10 d. laikytis senojo BDPS pavadinimo. 1949 m. vasario 10 d. BDPS Prezi-

diumo ir Karo Tarybos posėdyje buvo nutarta pakeisti BDPS į LLKS (Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis) (14), kad priešas nepanaudotų senojo pavadinimo, t. p. norint išvengti painiavos.

1948 m. lapkričio pab.—1949 m. vasario pradž. vyko pasiruošimas visos Lietuvos vadų suvažiavimui. Dvarininkų km. (Šiaulių a.) įrengtame bunkeryje Vytautas ruošė organizacijos įstatus, J. Šibaila-Merainis — visuomeninės dalies programą. Žalgiriui ir Žadgailai buvo pavesta surasti vietas ir paruošti atsarginius bunkerius. Žalgiris turėjo išžvalgyti ir paruošti į galimą vyr. vadovybės persikėlimą į Rytų Lietuvą, kuris buvo planuojamas 1949 m. vasario—kovo mėn. (15)

1948 m. gruodžio mėn. per ryšininkę Grigalavičiūtę buvo pasiųstas laiškas Tauriui, kuriame siūloma užimti Prezidiumo Pirmininko postą.

Kadangi pakeliui ryšininkę suėmė, su V. Steponaičiu-Tauriumi susiršti nepavyko. (16)

1949 m. vasario 1 d. per Kęstučio apygardos štabą atvyko PL srities atstovai — Vanagas, Faustas ir Demonas, lydimi Jūros srities štabo viršininko V. Gužo-Kardo.

Jiems atvykus, Prisikėlimo apygardos štabo bunkeryje, tarp Baisogalos ir Radviliškio, įvyko Lietuvos ginkluotųjų partizanų vadų suvažiavimas.

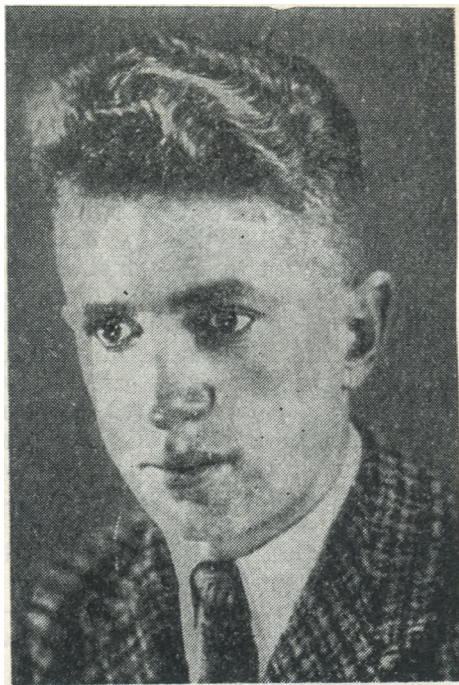
Jame dalyvavo:

1. A. Ramanauskas-Vanagas (PLsr. vadas)
2. J. Šibaila-Merainis (BDPS Prez. Prez. vis. d. virš.)
3. Bartkus-Žadgaila (BDPS Prez. sekretorius)
4. V. Gužas-Kardas (Vsr. štabo virš.)
5. L. Grigonis-Užpalis (PA vadas)
6. Faustas (TA vadas)
7. B. Liesys-Naktis (PA štabo viršininkas)
8. J. Žemaitis-Vytautas (BDPS Prezidiumo pirmininkas)

Suvažiavimas vyko 20 dienų, buvo apsvarstyti 23 klausimai. (17) Svarstytas Vytauto paruoštas statutus ir priimtos 2 jo dalys. Visą statutą pavesta Vytautui tobulinti, tikslinti ir pristatyti Prezidiumui artimiausiu metu.

Politinę sąjūdžio programą pristatė Šibaila. Programą sudarė 12 punktų. (18) Apibrėžtas galutinis tikslas — Lietuvos parlamentinės respublikos atkūrimas 1920—26 m. pavyzdžiu.

Politinė programa fiksuota bendrojoje Deklaracijoje, priimtoje 1949 m. vasario 20 d. (19) Į Deklaraciją įtrauktos nuostatos, anksčiau priimtose PL srities vadovybės, BDPS Prezidiumo deklaracijos principai, kiti dokumentai, kuriais buvo vadovaujamasi iki aptariamų deklaracijų priėmimo.

P. Bartkus-Žadgaila — LLKS Prezidiumo narys, Prezidiumo sekretorius

Taigi iš principo tai nebuvo visiškai nauja deklaracija. Joje, be aiškiai išdėstytų nuostatų, buvo stengiamasi išlaikyti ankstesnės veiklos perimamumą, t. p. pabrėžti ryšį su užsienio delegatura.

Vienas svarbiausių klausimų, svarstytų suvažiavime, buvo taktikos problema. Nutarta neplėsti organizacijos eilinių kovotojų sąskaita, o išlaikyti gerai organizuotų ir veiksmių štabų sistemą. Nelegalioje padėtyje nutarta laikyti nedideles ginkluotas grupes, kurios ruošų legaliai gyvenančius potencialius kovotojus, reikalui esant pasitraukti į pogrindį.

Matyt, taktikos koregavimas esamomis sąlygomis buvo būtinas žingsnis. Besikuriant kolchozams, siaučiant VRM kariuomenei, KGB agentams, darėsi vis sunkiau išlaikyti didelį ginkluotų žmonių skaičių nelegaliose sąlygose. Tokiu būdu pogrindyje buvo nutarta palikti tik žmones, kurie dėl persekiojimo, veiklos iššifravimo nebegalėjo gyventi legaliai.

Suvažiavime buvo svarstomi ryšiai su užsienyje veikiančiais centrais. Apie šį darbą pasakojo Vanagas ir Faustas. (20) Jie turėjo ryšį su užsienyje esančiais Skrajūnu ir Mažyčiu, todėl ir ateityje Vanagai pavesta išlaikyti tuos ryšius ir informuoti apie padėtį Lietuvoje. Būtent PL srities vadovybei pavesta surinkti ir, tinkamai apdorojus, perduoti informaciją iš visos Lietuvos į Vakarų.

Buvo priimti kreipimaisi į ginkluoto pogrindžio dalyvius, visus legaliai gyvenančius žmones.

Patvirtinus BDPS Prezidiumą — Šibaila, Bartkus, Liesys, Žemaitis — nutarus jį papildyti 2 PL sr. atstovais, suvažiavimo nariai išsiskirstė darbui į savo sritis.

Darbas, tobulinant įstatymus, struktūrą, vyko toliau, nežiūrint vis blogėjančių sąlygų krašte, kol 1953 m. sausio 30 d. dėl ligos atsistatydino J. Žemaitis-Vytautas. Po šio įvykio buvo padaryta tam tikrų struktūrinių pakeitimų vyr. vadovybėje, pasikeitė geografijs.

(B. d.)

Dalia KUODYTĖ

NUORODOS

1. Lietuvos Valstybinis visuomeninių organizacijų archyvas. F. 3377. A. 55. B. 219. L. 3.
2. Ten pat. B. 204. L. 248.
3. Ten pat. B. 218. L. 3.
4. Ten pat. B. 218. L. 8—12.
5. Ten pat. B. 218. L. 65.
6. Ten pat. B. 219. L. 2.
7. Ten pat. B. 218. L. 65.
8. Ten pat. B. 218. L. 65.
9. Ten pat. B. 218. L. 68.
10. Ten pat. B. 218. L. 69.
11. Ten pat. B. 218. L. 29.
12. Ten pat. B. 218. L. 30.
13. Ten pat. B. 266. L. 10—12.
14. Ten pat. B. 266. L. 13—14.
15. Ten pat. B. 204. L. 71.
16. Ten pat. B. 204. L. 72.
17. Ten pat. B. 204. L. 76.
18. Ten pat. B. 204. L. 77.
19. Ten pat. B. 204. L. 77.
20. Ten pat. B. 204. L. 82.

ATSIMINIMAI, LIUDIJIMAI, SVARSTYMAI

A. A. Kun. JUOZAS ZDEBSKIS

(1929—1952—1986)

1986 m. vasario 5 d. pasklido skaudi žinia, kad autoavarijoje žuvo kunigas Juozas Zdebskis. Šermenys ir laidotuvės (vasario 10 d.) vyko Rudaminos bažnyčioje, kurią velionis spėjo gražiai išpuošti. Sv. Mišiomis ir susikaupimu a. a. kunigų Juozą pagerbė vyskupas V. Sladkevičius ir J. Preikštas, šimtas kunigų, didelis būrys jaunimo ir gausi tikinčiųjų minia. Jautriai prabilo kurso draugai kunigai J. Užupis, D. Valiukonis, A. Vitkus. Jautriais žodžiais velionį įvertino Lazdijų dekanato dekanas kun. V. Jalinskas. Laidotuvės buvo labai įspūdingos.

Kun. Juozas Zdebskis buvo gimęs 1929 m. gegužės 10 d. Krosnos parapijoje. Augo Naujienos kaime (dabar Mindaugų parapija). Mokėsi Kalvarijoje ir Marijampolėje, o 1948–1953 m. Kauno kunigų seminarijoje. Kunigystės šventimus gavo 1952 m. rugsėjo 21 d. iš vysk. K.

Paltaroko rankų. Tarpdieczinės seminarijos rektoriaus kun. Sirūno rašytoje charakteristikoje jaunas kunigas apibūdinamas kaip „melancholikas-cholikas...“, darbštus, blaivininkas, pamaldus". Toks jis ir išliko.

Jaunas kunigas pirmiausiai buvo paskirtas vikaru į Šiluvą, paskui į Raseinius, klebonu į Šiupylis. 1956 m. gavo arkivyskupijos Valdytojo leidimą papildyti studijas. Studijuodamas vikaravo Kauno šv. Juozapo (Vilijampolės) ir šv. arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčiose.

1959–1961 m. jis buvo Šakių vikaras. Iš čia buvo pasiųstas į Gudelių klebonu, jam buvo priskirta ir N. Ūta, o 1964 m. dar gavo aptarnauti Riečių parapiją.

Po kelių staigių permainų (Leipalingis, Kapčiamiestis, Prienai...) 11 metų darbuojasi Šlavantuose, o nuo 1985 m. pradžios Rudaminoje. Abi šias bažnyčias iš pagrindų remontavo.

Po 33 neramių kunigystės metų tegul ilsisi Viešpaties ramybėje!

Kun. Juozas Zdebskis

TARP DVIEJŲ ĮSTATYMŲ... TEISĖ GYVENTI, KAI DRAUDŽIAMA GIMTI...

Kunigo J. Zdebskio žodis teisme

I

1971 m. rugpjūčio 16 d. buvau areštuotas ir iškelta baudžiamoji byla už tai, kad šių metų vasarą Prienų bažnyčioj mokiau vaikus tikėjimo tiesų. Vienne iš bylos aktų užrašyta: rasta bažnyčioje apie 70 vaikų ir apie 50 tėvų. Kaltinamas pažeidimu LTSR BK 143 par. 1 d., kuris kalba apie bažnyčios atskyrimą nuo valstybės. Kaltinimas paskelbtas suimant.

Kuo motyvuojų savo elgseną? Tenka pakartoti tą patį motyvą, kuris buvo pasakytas bažnyčioj, kai ateistų grupė, atėjusi į bažnyčią paklausė, ar žinąs, kad mokyti vaikus draudžiama. Atsakyti lieka tais pačiais žodžiais, kuriais pirmieji žydų pasiuntiniai paaiškino aukščiausiam žydų teismui: „Dievo reikia klausyti labiau, kaip žmonių.“

1) Taigi, pagrindinis atsakymas į klausimą, kodėl mokiau vaikus tikėjimo tiesų,— dėl to, kad tokis yra Kristaus reikalavimas: „Eikite ir mokykite... laikyti visa, ką esu jums kalbėjęs“. Įsakymas apima visus žmones, neišskiriant, suaugęs ar vaikas. Mokyti ne savo išminties, ne kokio nors filosofo siūlomo gyvenimo būdo, bet to, kurio reikalauja Kristus, pabrėžiant didžiausią Jo reikalavimą — nei vieno žmogaus nelaikyti sau priešu. Iš tų, kurie pasisiūlė būti gyvenimo meno mokytojais, nei vienas šitaip reikalauti nedrįso. Nei komunistų partija.

2) Šį Kristaus reikalavimą pakartoja Romos katalikų Bažnyčia, kaip juridinis asmuo, savo juridiniame kodekse trimis paragrafais (Cic. 129, 130, 131).

3) Reikalavimą mokyti vaikus tikėjimo tiesų — Kristaus nurodyto gyvenimo būdo — pratęsia vaikų tėvai, kurie į savo vaikus turi natūralią teisę. Kai tėvai nori, kad jų vaikai mokėtų muzikos, kviečia muzikos mokytoją, matematikos — matematikos mokytoją ir panašiai. Taigi, mes, kunigai, atsiduriame tarp dviejų įstatymų.

Atrodytų, kokią tikslą galėtų turėti valstybė leisdamą įstatymus, jei ne piliečių gerovė, kuri negali būti suprantama be sąžinės laisvės, be tėvų teisės į savo vaikus. TSRS konstitucija pripažįsta sąžinės laisvę ir tėvų teisę į savo vaikus. Žmogaus teisių deklaracija pasirašyta ir ratifikuota. Apie tai gana išsamiai buvo išdėstyta prieš metus tokioj pat kun. Šeškevičiaus byloj. Kadangi ir ši, dabartinė byla nėra paskiro individo-teisiamojo reikalas, bet katalikų Bažnyčios, kaip juridinio asmens reikalas tam tikroje geografinėje plotmėje, tai viso to kartoti nereikia.

Tenka prisiminti paskutinius oficialius šio klausimo aiškinimus. TSRS KP CK generalinis sekretorius Brežnevas ataskaitiniame pranešime XXIV suvažiavime pabrėžė: „Negalima pakęsti asmens teisės pažeidimo, suvaržymo piliečių orumo. Mums, komunistams, pačių humaniškiausių idealų šalininkų — tai principo reikalas.“ (Pravda, vedamasis 1971.VIII.29). Įga-

liotinis prie LTSR Ministrų Tarybos kulto reikalams Rugienis oficialiam interviu užsienio lietuvių laikraščio redaktoriui Jokubkai pabrėžė, kad Lietuvoje pilna religijos-sąžinės laisvė. Niekas neturįs teisės net teirautis apie religinius įsitikinimus. Jokubka taip nupiešia religijos būklę ir savo knygoje „Tėvų žemė“, šiais metais pasirodžiusioj Čikagoje.

Taip pat kalba ir neseniai pasirodęs Lietuvoje veikaliukas italų ir anglų kalbomis „Religija Lietuvoje“. Reiškia, ne vien praėjusių, bet ir paskutinių metų oficialus šio reikalo aiškinimas kalba vienodai,— kad Lietuvoje pilna religijos laisvė.

Laisvė katalikų bažnyčiai, kaip juridiniam asmeniui, turi reikštis leidimu funkcionuoti. Jei leidžiama gyventi, tai tuo pačiu ir valgyti, ir kvėpuoti, ir pan. Jei oficialiai leidžiama egzistuoti kunigams, tai savaime ima ir leidimą reikštis pagrindinėm savo funkcijoms, t. y. aukoti, atleisti nuodėmes Dievo vardu, teisti ir mokyti. Išeina, kad esu teisiamas už savo tiesioginių pareigų atlikimą.

Pažvelgus į bylos dokumentus, ateistų charakteristikos iš įvairių buv. darboviečių kaltina tuo pačiu motyvu — savo pareigų atlikimu; gaila, kad ten neradau charakteristikos iš vyskupo kanceliarijos,— ar ir ji būtų kaltinusi už pareigų atlikimą?

II

Teismo akivaizdoje reikia parodyti ir psichologines aplinkybes, neabejotinai turinčias įtakos ir mano elgsenai, už kurią esu teisiamas.

Tas aplinkybes sudaro gyvenimo faktai, kuriuose patys ateistai arba paskiros institucijos nesilaiko to paties įstatymo, kalbančio apie sąžinės laisvę, pagal kurią šiandien esu teisiamas.

Žodis „ateistai“ čia pavartotas kaip labiausiai tinkantis mūsų reikalui, kadangi ateistas, ar jis būtų saugumo darbuotojas, ar administracinio aparato — šiuo atveju reiškiasi vienodai, kaip kovotojas prieš Dievą.

Sąžinės laisvės problemą TSRS įstatymai sprendžia atskirdami Bažnyčią nuo valstybės, deja, kai kurių ateistų dėka, bažnyčia jaučiasi ne atskirta nuo valstybės, o priešingai — palenkta ateistų interesams ir tai gana dažnai apgaulės, klastos keliu.

Dėl tų pačių priežasčių tikintieji jaučiasi „už borto“, jaučia nelygybę prieš įstatymą.

Faktus, kuriuos plačiai žino visuomenė, negali nežinoti ir prokuratūros. Kodėl jos tyli?

Pavyzdžio dėlei galim vieną kitą faktą prisiminti, ypač, kurie artimai siejasi su mūsų bylos objektu.

Pirmiausiai, tikintieji jaučia nelygybę prieš įstatymą, kurią ypač išryškina faktas, kad ateistai turi savo spaudą, mokyklas, o tikintiesiems tai neleidžiama.

Jei kunigai baudžiami už vaikų ruošimą pirmai išpažinčiai, tai norisi klausti, ar yra iškelta nors viena byla ateistams už tikinčiųjų interesų pažeidimus, ypač pagal 1966 m. paskelbtą BK 143 par. papildymą? Tokių faktų juk yra:

a) Prieš metus buvo atleista iš darbo Vilkaviškio vidurinės mokyklos mokytoja, kaip tikinti, dėl to neturinti teisės dirbti pedagoginį darbą. Ar tai ne sąžinės laisvės pažeidimas? Ir tai ne vienintelis faktas mūsų aplinkoj.

b) Ateistų pastanga, kad visuomenė, ypač jaunimas, moksleiviai, tarnautojai nedalyvautų mišiose. Tikriausiai, jie instinktyviai jaučia, kad

Dievą pažinti lengviausiai iš veido tikrai maldoj paskendusio. Jie instinktyviai jaučia, kad visa, ką mes vadiname „malonės veikimu“, tuo pačiu ir tikėjimo tvirtumas yra būtinai surištas su šv. Mišiomis. Reiškia, egzistuoja sąžinės laisvė, bet kad visuomenės, ypač jaunimo vidinė kultūra nebūtų tuo maitinama. Yra eilė faktų, kai mokytojai neleisdžia į bažnyčią laidotuversė dalyvaujančių mokinių, arba iš bažnyčios juos išveda. Ar tai ne nusikaltimas prieš sąžinės laisvę?

Tokių ir panašių faktų, kuriuos žino visuomenė, negali nežinoti prokuratūros. Kodėl jos tyli? Ar reikia stebėtis, kad tikintieji nejaučia lygybės prieš Įstatymus? Ypač tikintiesiems nesuprantama, kodėl vyriausybė neatsiliepė nei į vieną tikinčiųjų pareiškimą vyriausybei dėl esančių nenormalumų tikinčiųjų atžvilgiu. Juk spaudoj buvo paskelbta, kad mėnesio laikotarpyje atitinkama instancija privalo reaguoti į pareiškimus. Pvz.: gali būti ir šią bylą liečiantis tikinčiųjų reagavimas.

Šią vasarą, kai grupė ateistų atėjo į bažnyčią, mokant vaikus tikėjimo tiesų, pradėjo iš pasalų fotografuoti vaikus, klausinėti jų pavardžių, motinos stoji ginti savo vaikų. Bažnyčioj kilo triukšmas. Iš tikrųjų, kaip nedaug reikia visuomenės psichologijai, kad pasikartotų kažkas panašaus, kaip Kražių įvykiai caro priespaudos laikais. Norėtusi paklausti, ar visa tai auklėja pagarbą konstitucijai? Po šio įvykio 89 vaikų tėvai parašė skundą Liaudies Kontrolės Komisijai prie TSRS KP CK, kurio tema buvo „nustoti siautėjimą prieš tikinčiuosius“. Į kreipimąsi nebuvo jokio oficialaus atsakymo, nors siuntėjų adresas buvo.

Tokių panašių faktų akivaizdoje formuojasi klausimas: argi tikinčioji visuomenė už įstatymo ribų? Ar visa tai ugdo pagarbą konstitucijai? Ar reiktų stebėtis, jei visuomenėj kiltų minčių, kad sąžinės laisvė Konstitucijoje, žmogaus teisių Deklaracijos ratifikavimas ir kt.— tai tik propagandai? T. p. ir 1966 m. 143 par., papildantis bausmes už tikinčiųjų laisvės pažeidimus; t. p. Rugienio interviu Jokubkai, veikalai „Tėvų Žemė“, „Religija Lietuvoje“ ir pan., kuris kalba apie sąžinės laisvę.

Kodėl prokuratūros tai matydamos tyli? Nejaugi galėtų būti kažkokių slapčių įstatymų, priešingų oficialiems, nežinomų visuomenei?

Pažvelkim toliau. Eilė faktų iš ateistų elgsenos dvelkia aiškia apgaulė, klasta prieš sąžinės laisvės reikalavimą. Ir kodėl visa tai nebūna baudžiama? Nekartą ateistų elgsena prieš tikinčiųjų visuomenę būna panaši į Šekspyro raštuose nupieštą hercogo Glosterio elgseną iš XV amžiaus, kuris, siekdamas Anglijos karaliaus sosto, visus konkurentus slapta žudydamas, prieš visuomenę sugebėjo pasirodyti net su maldaknyge rankose.

1) Ar nepažeidžia klastingai sąžinės laisvės ateistų pastanga, kad studijuoti Romoj ir į vyskupų postus patektų ateistų parinkti asmenys. Koks kitas tikslas gali čia glūdėti, jei ne klastinga mintis šaly, kurios konstitucija garantuoja sąžinės laisvę, griauti bažnyčią iš vidaus, kad būtų galima manyti, kad vyskupas savo postuose, kad potvarkiai išeina iš vyskupo Kanceliarijos, o tuo tarpu kunigų skirstymas į darbovietes ir visi kiti poreikiai būtų ateistų diktuojami. Kad ir Lietuvoj katalikų bažnyčios padėtis būtų panaši į provoslavų bažnyčios būklę.

2) Ar nedvelkia klasta pastanga, kai kuriuos kunigus ir net vyskopus kompromituoti tikinčiųjų ir net Vatikano akyse? Pvz.: ar tai tik tikinčiųjų pastanga, kad energingas ir sveikas Jo Ekselencija vysk. Sladkevičius Vatikano pasauliniame vyskupų sąrašė būtų tituluojamas „sed datus“?

3) Ar ne klasta dvelkia faktas, kad kunigų seminarija egzistuoja, bet į ją leidžiama priimti, o tuo pačiu ir išleisti tik po keturis penkis, kai tuo

tarpu Lietuvoje kasmet miršta po 20—30 kunigų? Taip pat pastanga, kad į seminariją nepatektų ypatingai gabūs ir aukštos kultūros studentai ir profesorai.

4) Panašiai ir su vaikų mokymu; ar ne klasta, kad prie Pirmos Komunijos leidžiama eiti, bet ką reiškia reikalavimas klausinėti po vieną?! (Nors juridiskai apiforminto tokio įstatymo nėra.)

Kaip paruošti po vieną tokiose parapijose, kur per vasarą vaikelių būna keli šimtai? Tėvai teisėtai laukia pagalbos šiame reikale iš mūsų — kunigų. Ir kas lieka daryti? Leisti vaikelius Pirmos Komunijos neparuoštus? — Tai, ko žmogus nepažįsta, negali pamilti. Ar čia neslypi pastanga tyliai, bet prievarta atimti vaikus iš tėvų? Tada ateistai galės pasakyti: „Pas mus sąžinės laisvė, žmonės patys tikėjimo atsisako“. Tada tikėjimo laisvė tampa panaši į leidimą gyventi, kai draudžiama gimti.

Gerbiami teisėjai, norisi galvoti, kad ir jūs, kaip ir daugelis jaunesnės kartos žmonių, šiandien dievą pažįstate iš „Biblijos linksmybių“ ir pan. knygų, o ne tą, kuris dėl mūsų ant kryžiaus mirė; ir kažin dabar, turėdami aukšto mokslo diplomus savo specialybė, ar išlaikytumėt iš tikėjimo dalykų bent kokį egzaminą, kaip laiko vaikai prieš Pirmą išpažintį?

Jau vien šitai prisimenant, kadangi Rachmanovos žodžiais tariant, ir jūs esate žmonės, „Naujų Žmonių Fabriko“ pagaminti, mes privalome jums atleisti už šį teismą ir melsti Dievą atleidimo.

Tą dieną, kai bažnyčioj buvo sukeltas triukšmas, paskui vaikelius paklausiau: „Vaikučiai, ar reikia šitų žmonių neapkęsti?“, jie atsakė: „Ne“. „O koks svarbiausias Jėzaus reikalavimas? — Nei vieno žmogaus nelaikyti savo priešu“, — vėl atsakė jie.

Tokius ir panašius faktus, kurių vieną kitą pavyzdžio dėlei paminėjau, kuriuos žino visuomenė, negali nežinoti ir prokuratūros. Kodėl visa tai toleruojama, jei aš esu teisiamas, kaltinamas sąžinės laisvės pažeidimu? Kaip gali būti pilietis teisiamas pagal reikalavimus, kurių, kaip matome, daugeliu atvejų nesilaiko net paskiros valstybės instancijos? Ir pats faktas, kad keliama kunigui šitokia byla, ar nėra nusikaltimas prieš sąžinės laisvę, kaip pastanga atimti iš tėvų vaikus? Turbūt galima būtų kaltinti sąžinės laisvės pažeidimu, jei tai būtų daroma tėvams nežinant. Nejaugi pati valstybė pamirštų savo konstituciją, jos reikalavimus, visa tai toleruodama?

Įsižiūrėjus į gyvenimo faktus, pats paragrafas, pagal kurį esu teisiamas, atrodo lyg be aiškių kontūrų. Pvz.: prisiminus, kad ir tokią pačią bylą iš 1964 m., kurioj taip pat už vaikelių mokymą buvau nuteistas metams kalėti. Paskui, praėjus keliems mėnesiams, atėjo vyriausybės įsakymas paleisti ir teistumą nuimti. Išteisinamajame akte buvo motyvas: „Ištirta, kad prievartos vaikams nebuvo“, bet šitai teismas žinojo ir nuteisdamas kalėti — apie prievartą vaikams teisme nebuvo net užsiminta. O BK 143 par. byloj buvo aiškinamas taip: „draudžiama organizuoti ir dėstyti religijos tiesas mokykloj (ne bažnyčioj) „Nežiūrint, kad šiuo nebuvau kaltinamas, teismas vis tiek teisė. Kaip tai suprasti? Ir jei paskui išteisino, kodėl dabar vėl esu tuo pačiu paragrafu teisiamas?! Tai liudija ir tėvų kreipimasis dėl šio reikalo į TSRS vyriausybę. Vaikeliai buvo mokomi ne mokykloje, o bažnyčioje, mokomi pagal tėvų valią.

Įstatymas juk negali būti suprantamas tose pačiose aplinkybėse vieną kartą vienaip, kitą kartą kitaip. Taip pat nepavyko išsiaiškinti, kur yra paskelbta „Įstatymais Numatytos taisyklės“; nei tardytojas, nei Vilniaus Juridinė konsultacija į šį klausimą neatsakė.

Kokia iš viso to išvada?

Nors žmoniškai, trumparegiškai žvelgiant, visada panašiais atvejais norėtusi pakartoti Jėzaus žodžius: „Tėve, jei galima, tepraeina ši taurė“, tačiau iš tikrųjų, mes, kunigai, turėtume dėkoti jums už šį ir panašius teismus. Šie faktai priverčia mūsų sąžines prabilti, neleidžia užmigti, priverčia apsispręsti, pastato mus prieš dvi galimybes.

Viena išeitis — rinktis vadinamą taikaus bendradarbiavimo su ateistais kelią, bandyti laviruoti, bandyti tarnauti 2 valdovams, pataikaujant ateistų pastangoms, kad kunigas būtų savo pareigose, bet ateizmui būtų nepavojingas. Kad pats išvaikytų iš bažnyčios jaunimą, kad jis nedalyvautų apeigose, procesijoje, kad nepatarnautų mišioms, net nereikalautų, kad jie dalyvautų mišiose, kadangi tai esą negalima; kad vaikelių paruošime Pirmąjį Komunijai pasitenkintų tik poterių mokėjimu, nieko nesuprantant apie šv. Mišių paslaptį — viso krikščioniško gyvenimo centrą, negalvojant, kokia padėtis krašte bus po 10—15 m. Reiškia, neišpildyti tiesioginių kunigo pareigų, eiti į konfliktą su sąžine, tik rūpintis, kokio sąstato šiandien bus pietūs, pasistengti užmiršti, kad vaikeliams vis tiek bus kalbama apie Dievą, bet apie tokį, kokio iš tikrųjų nėra. (Aš taip pat netikiu tokį Dievą, kokį piešia mūsų aplinkoj spauda, radijas.)

Kita galimybė — būti kunigu pagal Kristaus mintį, rūžtantis eiti pareigas, kurių reikalauja Kristus, Bažnyčios teisė, tuo pačiu priimti visa, ką apvaizda leis išgyventi.

Kaip šiuo atveju matom, rinktis langus su grotom, kaip tardytojas pasakė: nenorėjai valgyti anties, tai dabar kalėjimo duoną valgysi.

Ir jei mūsų, kunigų, neteis teismai šiandien — mus teis tauta. Pagaliau ateis aukščiausio teisingumo valanda. Šito bijoti, mums kunigams, tepadeda Dievas labiau, kaip jūsų teismo!

Jūs man parodėte tūkstančius jaunimo už grotų. Jų nei vienas nepažįsta Dievo tokio, kokį mylėti reikia, kuris myli Jus. Jiems niekas nekalbėjo apie tokį Dievą. Jų niekas nemokė savo laimę rasti kiekvieno žmogaus, net priešo akyse, jam gera darant. Gerai žinau, jei mes kunigai jiems apie tai nekalbėsime, akmenys šaukti pradės. Dievas iš mūsų pareikalaus jų likimo!

Štai ką reiškia mūsų aplinkoj "taikus bendradarbiavimas su ateizmu", ko niekad negali suprasti užsienyje gyveną tikintieji.

Ar dėl to nėra kalti ateistai?

Man vėl prisimena tūkstančiai jaunimo už grotų. Jie nepajėgė vaikystėj klausyti tėvų... Man brangi šalis prie Nemuno krantų. Gerai žinau, kad jos ten nebus, jei jos vaikai nepajėgs klausyti savo tėvų...

Apie tai aš jiems kalbėjau. Pasakiau, kad tai dievo reikalavimas. Jei tai pagal jūsų sąžinę nusikaltimas, pripažinkite mane fanatiku ir teiskite mane, bet tuo pačiu ir save!

Prašau teismą atsižvelgti į suminėtas psichologines aplinkybes, nepamiršti, kad teismo sprendimas neverstų tikinčiąją visuomenę galvoti, kad kai kurie konstitucijos paragrafai — tik propaganda. Ar gali likti pagarba reikalavimui, verčiančiam eiti į konfliktą su sąžine? Ar gali likti pagarba įstatymui, jei jis baudžia už savo pareigos atlikimą?

Lieka pakartoti pirmųjų apaštalų žodžius, pasakytus žydų teismui: „Dievo klausyti reikia labiau, kaip žmonių!“

Pastaba: Kaltinamajam kunigui teisme nebuvo leista laisvai kalbėti, jo kalbą teisėjas kelis kartus pertraukė, sutrukdė. Todėl čia teko atstatyti pertrauktas-nebaigtas jo mintis, t. y. ne viską rašyti pažodžiui.

GIESMĖ MOTINAI

Pasakojimas apie 6 partizanų motiną

Magdeleną POPIERIENĘ-LINIONYTĘ

Mūsų gausi šeima — 9 broliai ir 3 seserys — gyveno netoli Marijampolės, Dambraukos kaime. Trobelė dengta šiaudais, šalia prigludusi obelis ir gluosnis tarsi saugojo mūsų namus. Durpynas, iš kurio atsklisdavo pempių balsai, vyturėlio giesmė, ir balta motinos skarelė — tai šviesūs laimingų vaikystės dienų prisiminimai. Iki šiol nesuprantu, iš kur mama ėmė jėgų visus priglauti, pamokyti, aprengti. Ji anksti kėlėsi, vėlai gulė, bet visada buvo linksma, gerumu švietė jos akys. Kai mirtis pasinėmė mūsų tėvelį, jai vienai teko visi rūpesčiai. Gal todėl anksti pabalo plaukai, veidą išvagojo raukšlės.

Kai 1944 m. vieną okupantą pakeitė kitas, į rusų kariuomenę pateko jos sūnus Klemensas. Netrukus jis buvo sunkiai sužeistas svetimoje žemėje. Į namus parašė: „Mama, gydytojai sako, kad reikės nupjauti koją, bet aš nesutinku, geriau jau mirsiu“.

Daugiau laiškų nebuvo, bet motina kiekvieną dieną su viltimi žvelgdavo į toli, laukė sūnaus. Ir štai 1945 m. rudenį ji pamatė kareivį, kuris ėjo pamažu, truputį šlubuodamas, dairydamsis į šalis ir šluostydamas ašaras... Kojos nupjauti nereikėjo, bet nugaroje ir kojose buvo dar neužgijusių žaizdos.

Tai buvo mūsų šeimos tragedijos pradžia. Motina tada dar nežinojo, kad jos sūnus Andrius pasirinko kitą kelią — ginti pavergtą Tėvynę.

**Sudiev, sudiev, tu mano motinėle,
Sudiev, sudiev gal amžinai,
Ar dar aš čia kada sugrįšiu —
Nei aš, nei tu nebežinai.**

**Gal žūsiu aš tenai, prie miško,
Tarp partizanų milžinų.
Oi, negirdėsi, motinėle,
Iš mano lūpų šių dainų.**

**Kai mano kraują laistys gatvėm,
Bus daugel, daugel pajuokos,
Žinok, motule, kad aš žuvęs,
Už brangią žemę Lietuvos.**

**Kuomet pavasaris atbus,
Manęs jau gyvo nebebus,
Kažkur bažnytkaimio laukuos
Ilsėsiuosi ramiai kapuos.**

Andrius labai mėgo šią dainą, dažnai tykiai ją niūniuodavo. Jis išėjo į žūtbutinę kovą, norėdamas apginti savo tautą nuo kančių, žudynių, trėmimų.

Deja, 1946 m. vasario 18 d. tarybiniai okupantai galutinai išdraskė mūsų gimtąją lizdą — motina su mažamečiais vaikais gyvuliniam vagonėliui nuriudėjo į atšiaurų Uralą. Atvažiavę pradžioje paėmė tik motiną, o vaikus paliko pas artimiausią kaimyną Paškevičių. Mes, vyresnieji, namus apleidom jau anksčiau. Aš tuomet mokiausi Marijampolėje. Atbėgusi draugė pranešė apie žmonių vežimą ir mes abi išėjom pažiūrėti. Vežė mašinomis ir vežimais. Mama jau buvo atvežta, ji ramiai žvelgė į mane, sribai ir jų padėjėjai bėgiojo aplink. Man bestovint atvažiavo brezentu dengtas sunkvežimis, kuriame, nutraukus brezentą, pamačiau savo dviejų broliukų ir sesutės galvutes. Tartum išmesti iš lizdo paukšteliai jie baugščiai dairėsi aplink. Motina, juos pamačiusi, užsiėmė rankomis veidą. O mano mažieji stovėjo, laikydami rankose krepšelius, kuriuos

kaimynai įdėjo kelionėn. Ar žinojo tie mažieji tremtiniai, kas jų laukia, kokia bus jų vaikystė?

Mes, likę Lietuvoje, glaudėmės pas pažįstamus žmones. Aš tęsiau mokslą. Netrukus gavome iš Uralo laišką, kad vaikų kojos jau sutinę iš bado. Vyriausioji sesuo Viktorija ėjo per žmones, rinko maistą, rūbus ir siuntė siuntinius. Tai jos ir gerų žmonių pagalbos dėka pavyko jiems ten, Sibire, išlikti gyviems. Pagelbėjo ir brolis Kostukas, pradėjęs ganyti ir dirbti kitus darbus. Gavęs kokią rublį, tuoj pat siųsdavo motinai.

Tuo metu dar viena baisi žinia pasibeldė į mūsų išdraskytus namus. 1946 m. rugsėjo 20 d. žuvo partizanas Naktinis — Andrius Popiera. Jam tada buvo vos 19 metų. Jis pirmasis iš mūsų šeimos aplaistė gimtąją žemę krauju... Po kautynių juos du, žuvusius, draugai paslėpė miške, o vėliau abu palaidojo Šunskų kapinėse. Ši žinia buvo pirmas durklas mūsų motinos širdin, pirma kruvina žaizda. Ji tarsi jautė, kad likimas bus negailestingas. Glausdama mažąsias atžalas, skarelės kampu šluostėsi skausmo ašaras. Bet stipri valia ir meilė teikė jai jėgų. Gelbėdamasi nuo bado, šešių metų Petriuką nuvesdavo į parduotuvę, kur jis verkdamas stovėdavo, ištiesęs mažą rankutę, laukdamas, kad kas įdės gabaliuką duonos. Justinas, vyresnysis, pradėjo dirbti, ganė ožką. Visi gulė ir kėlė sušalę ir nuvargę. Pagalvių plunksnas mama išmainė į duoną, o į pagalvius pripylė pjūvenų. Ji pjo-vė malkas, valė tvartelius, verpė, griebėsi įvairiausių darbų, kad atsigintų nuo bado šmėklos. Salomėja, smulkutė, išsekusi, išėjo auginti ir nešioti kitų vaikus. Vakare mama vėl visus glaudė prie savęs ir guodė, slapčiomis braukdama ašaras. Ką reiškė jos iškankintai sielai pasiekusį žinia, kad 1947 m. liepos 30 d. Raišupio kaime žuvo jos antrasis sūnus partizanas Šalmas-Jonas Popiera (Šis mūšis aprašytas Daumanto knygoje „Partizanai“.) Jie kovėsi didvyriškai,

iki paskutinės minutės, nors gyviems išlikti nebuvo jokios vilties. Kovėsi, kol užgeso paskutinio partizano gyvybė. Vakare jų kūnai buvo išniekinti Sasnavoje, o kraujas gėrėsi į Lietuvos žemę...

**Vakarui kaskart artėjant,
Nešant jiems saldžius sapnus,
Šalmas tyliai sudejavo
Atsisveikindams draugus...**

1948 m. kovo mėnesį areštavo mane, Juliją Popieraitę, uždarė į MGB rūšį Vytauto gatvėje, prie miesto parko, kur ir tardė. Dar ir šiandien, eidama pro buvusius MGB namus, girdžiu šauksmą ir aimanas, regiu krauju išrašytas sienas: „...lietuviai, kentėkit, tik per kančias atgims tauta, sugrįš laisvė...“, „mirkim laisva dvasia, o ne vergais!..“ Kiek ten nukankinta, kiek ten sužalota žmonių! Tardydamas naktimis, įjungdavo radiją, kad gatvėje nesigirdėtų šauksmų, budelių keiksmų ir smūgių. Primušę apliedavo vandeniu, atgaivindavo ir vėl tęsdavo kankinimus. Tada šaukiausi tik greitos mirties, nors turėjau vos septyniolika metų. Po kiek laiko mane išvežė į kalėjimą, bet naktį vėl grąžino atgal į KGB. „Ką jie vėl sugalvojo?“ Pasirodo, žuvo trečiasis mano brolis — partizanas Žilvitis-Antanas Popiera, kartu su juo Gintaras-Kostas Kižys, o Budrys pasidavė gyvas. KGB kameroje radau pažįstamą Birutę N., kuri man perdavė peršautą brolio nosinę ir papasakojo viską, kaip buvo, nes ją atvežė sunkvežimiu kartu su lavonais. Juos išmetė KGB kieme. Gal ten, buvusiame upelyje, ir šiandien tebeguli jų kaulai?

**Mes, palikę arklą, knygą,
Ėjom gint šalelę mūsų...
Oi, neverki, motinėle,
Kad sūnus kovoje žus!..**

Motiną pasiekė ir šios žinios — kad žuvo dar vienas sūnus, suimta duklė. Mano seserį Viktoriją, kuri,

kiek galėdama, rėmė motiną, ištrėmė į Krasnojarską. Trečią kartą areštavo brolių Klemensą, partizanų ryšininką. Tai vis naujos skausmo raukšlės mūsų motinos veide. Bet ji nepalūžo. Dievas suteikė jėgų, nes po jos sparnu buvo dar trys vaikai. Ji pasakodavo jiems apie tėviškę, apie paliktą namelį, netgi žinodama, kad ten jau viskas virtę pelenais.

O 1952 m. sausio mėnesį žuvo dar du jos sūnūs partizanai: Gegužis-Kazys Popiera ir Meška-Bronius Popiera. Jie buvo apsupti rusų kareivių ir sribų, priešinosi, bet kova buvo nelygi ir mirtis neišvengiama. Jų kūnai gulėjo išniekinti Marijampolės tur-gavietėje.

**Lai jums skamba Laisvės varpas —
Taip galingai ir labai —
Mes jau žuvom — vos pražydę —
Linkim laisvės Lietuvai.**

Penki kruvini durklai susmigo į motinos širdį. Tremtyje ji išbuvo 10 metų.

Vos tik atsirado galimybė, visi nuskubėjome pas motiną. Mes susitikome Urale, bet svetimoje žemėje neįleidom šaknų — vos tik išleido, grįžom Lietuvon.

Klemensas Popiera, sužeistas fronte, iškentęs MGB tardymus ir Vorkutos lagerius, mirė vos grįžęs į Lietuvą, palaidotas Alytuje. Motina ilsisi Marijampolės kapuose.

Alytus, 1990 m. gruodis

DAUGIRDAS

Pirmame „Laisvės kovų archyvo“ numeryje, 4 puslapyje buvo išspausdinta nuotrauka, kurioje, tarp kitų partizanų, buvo ir Daugirdas.

Pranas Runas-Gintaras, Algirdas, Daugirdas gimė 1916 m. rugsėjo 17 d. Šakių apskrityje, Plokščių valsčiuje, Bundzų kaime. 1945 m. pradžioje, iš aplinkinių kaimų vyrų sudaręs būrį, pasitraukė iš legalaus gyvenimo. Vėliau, išaugus kovotojų skaičiui, iš būrio buvo sudaryta kuopa, jungusi 6 būrius.

Iki 1946 m. spalio mėnesio kuopa veikė atskirai, nebuvo prijungta prie Tauro apygardos. Į ją įėjo Paežerių, Kriūkų, Ilguvos, Plokščių, Gelgaudiškio, Kidulių, Slavikų, Plieniškių, Šakių, Lukšių apylinkių partizanai.

1946 m. spalio mėnesį įvykusiame Tauro apygardos vadų suvažiavime kuopa buvo performuota į rinktinę ir jai suteiktas d-ro V. Kudirkos vardas.

1947 m. d-ro V. Kudirkos rinktinę prijungė prie Žalgirio rinktinės, o Daugirdas perėjo į Tauro apygardos štabą, kur buvo paskirtas apygardos vado pavaduotoju.

P. Runas-Daugirdas žuvo 1951 m. birželio 16 d. Paežerių valsč. Mikniškės km.

Birutė RUNAITĖ-ŠIDLAUSKIENĖ

LITERATŪRINIS PUSLAPIS

1949 m. vasario 22 d. LLKS Prezidiumas aptarė spaudos klausimą. Buvo nutarta įsteigti laikraštį, kuris atspindėtų Sąjūdžio politines nuostatas, veiklos kryptis. Pavadinimą „Prie Rymančio Rūpintojėlio“ pasiūlė LLKS visuomeninės dalies viršininkas J. Šibaila-Merainis. Taip pat buvo pasiūlyta sričių vadams kaupti informaciją ir siųsti centrinei LLKS vadovybei

Matyt, tokiu būdu ir buvo įkurta leidykla „Prie Rymančio Rūpintojėlio“, kuriai vadovavo ir atliko pagrindinį darbą atrenkant ir redaguojant medžiagą J. Šibaila-Merainis.

Šiame numeryje publikuojame vieną iš šios leidyklos sudarytų knygelių „Kovų prisiminimai“.

Originalo kalba netaisyta.

Redakcinė kolegija

KOVŲ PRISIMINIMAI

PRR — 49 m. — 12 m.

Kovų prisiminimai — medžiaga yra surinkta daugumoj iš tų pačių Kovų Brolių, kurie asmeniškai tuose mūšiuose dalyvavo. Ir jie patys pergyveno visus tuos kovos žiaurumus ant savo kailio.

Nevienam iš jų teko tose kovose pergyventi tokių kritiškų momentų, jog šitą visą aprašyti neįmanoma, nes tam trūksta laiko profesionalo ir priemonių.

Ir čia Kovų Prisiminimų medžiaga yra surinkta ne kokiam romanui išleisti, bei skaitytoją patenkinti kovų aprašymu.

Ne tam yra surinkta šioji medžiaga. Bet tam, kad šie mūsų Brolių žygiai ir pergyvenimai kovų tikri faktai liudytų pasauliui, kad Lietuvos Brolio Partizano iš tiesų smarkiai kovota ir ginta savo kraštas.

Ir kad liktų nors dalelė gyvos medžiagos tų pačių kovų dalyvių parašytos, kad ateity bundant profesionalų ir priemonėms, galėtų aiškiau išskirti tuos gyvus Brolių Partizanų žodžius, kuriuos Jie dar gyvi būdami rašė. Nes tikėtis reikia, kad dar kurie čia šiandien yra rašę pergyvenimus ir prisiminimus, gali nesusilaukti tų laikų, kuomet bus renkamas kiekvienas Jų žodis. Ir tuomet šios aukom, kančiom ir krauju aplaistytos kovos paliktų užmirštos arba tik legandom apipintos. Bet šiandien, nors ir sunkiai surinktos medžiagos ateity bus reikalingos, kaip istorinis dokumentas. Ir tuomet skaitys tuos žodžius, ir dovanos autoriams už nesklandumus ir trūkumus.

Kovų Prisiminimų Leidėjai

1. PALAPYŠIŲ KAUTYNĖS

Buvo graži 1946 m. liepos mėnesio 6 d. Švelnutis vėjelis glamonėjo jaunų augalotų pušaičių spygliuotą šakutes ir lyg žaisdamas virpino skarotų berželių smulkiai karpytus lapelius. O jų tankiose šakutėse ir didžiai pasipūtusiose pušaitėse čiulbėjo daugybė didesnių ir mažesnių paukštelių, kurie skambančiais lyg gintaro styga balsais dainavo rytmetinę dainelę. Daugiau viskas buvo tylu, išskyrus paukštelių čiulbesį, tik retkarčiais iš kaimo pusės atklysdavo šuns kaukimas ar galvijo baubimo paklydęs balsas.

Tylu viskas aplink lyg užburta, lyg užkerėta. Kada saulė pakyla aukštai virš miško, net ir vėjas nurimsta lingavęs medžių šakas. Rodos, joks žmogus, joks gyvis negali ateiti tokioj tyloj į paslaptinę kalnuotą jauno miško aikštelę, kurioje gyvena tik maži paukšteliai ir nuolatiniai miško gyventojai žvėrys.

Išaušus gražiam vasaros rytui ir saulutei truputį pakilus, toje paslaptingoje tyloje pasigirsta žmonių kalbos garsai, kuriuos stovys vienišas sargybinis išgirsta pirmuosius žodžius: labas rytas, kaip išsimiegojot? Neblogai, atsako užkalbintasis. Netrukus pasigirsta ir daugiau kalbų stovykloje, nes partizanai, atsikėlę iš nakties miego, mėgsta pasipasakoti vienas kitam nakties sapnus.

Taip pamažu paslaptingoje miško tyloje atsiveria žmonių gyvenimas. Kuris nustelbia miško tylą įvairiais garsais: pasigirsta malkų skaldymas, prie virtuvės indų tarškėjimas ir kibirų žvangėjimas. Prie prausyklos pasigirsta vandens teškėjimas, nes partizanai, atsikėlę iš miego, tuojau imasi praustis. O paskui susirenka į didelį bunkerį, kuris buvo padarytas vidury stovyklos. Siame didžiajame bunkeryje, kuris buvo 15 vyrų talpos, padarytas stalas ir suolai. Kampe ant lentynos stovėjo ra-

dio aparatas. Susirinkę vyrai klausydavos rytinių žinių, o paskui įvairios pasaulio muzikos. Kai nusibosdavomuzika, partizanai lošdavo šaškėmis bei kortomis. Kiti vartydavo storą Kario laikraštį, susiūtą knygą, o kai kurie susirasdavo šiočio tokio darbelio. Netoli nuo mūsų kalnelio stovyklos, truputį pakalniau, antroje pusėje nedidelio miško keliuko tankmėje, miško jaunuolyne, tarp tankių eglių ir pušelių gyveno kaimyninis partizanų dalinys. Jis nuo mūsų stovyklos buvo apie pusantro šimto metrų. Abi stovyklos jungė didelis gerai išmintas takas, nes kaimynystėje vieni pas kitus dažnai lankydavomės, ypač per gegužės mėnesį. Kas vakarą eidavom visa stovykla pas kaimynus ant gegužinių pamaldų ir kaimynai dažnai pas mus apsilankydavo. Ypač birželio mėnesio tyliais vakarais ateidavo tai penki, tai šeši vyrai pasiklausti radio ir šiaip pasikalbėti.

Mūsų stovyklos buvo šitoks įrengimas: išretintame eglinėly pirmiausiai buvo padarytas keturkampis pusantro metro pločio takas, kurio kiekvieno kampo ilgis buvo penkiolika metrų. Aplink taką buvo padaryti miegui bunkerėliai. Bunkerėliai buvo padaryti ant kiekvieno tako kvadrato linijos po tris, paskui vidury to tako kvadrato stovėjo vienas didelis bunkeris lig pusės įleistas į žemę, kuriame buvo daugiausiai praleisto laiko kiekvieno partizano.

Jau buvo dešimta valanda dienos; vyrai pamažu kalbėjosi susėdę aplink virtuvę, kiti bendrame bunkery klausėsi radio muzikos, o kiti dar miegojo. Viskas aplinkui buvo ramu ir gražu, vėjelis pamažu kuteno medžių lapus ir lyg pasaka šlamėjo pušaitės.

2

Staiga mūsų kalbas ir juoką nutraukė šūviai, kurie suvirpino orą, pasigirdę kaimyninėje stovykloje. Visi pašokome lyg gyvatės įgelti ir čiupome diržus ir ginklus. Tuo tarpu

pasigirdo dar keletas serijų iš automato. Dalinio vadas įsakė niekur nevaikščioti, bet pasiėmus ginklus užimti kiekvienam savo žinomas vietas apkasuose, o jis pats tekinas nubėgo į kaimyninę stovyklą, kurioje buvo priešų užpuolimo kautynės. Netrukus, po keletos minučių vadas sugrįžo į stovyklą ir pranešė, kad priešas puolė kaimyninį dalinį.

Po keletos minučių visi buvome aplink stovyklą išsidėstę apkasuose kiekvienas savo žinomoje vietoje ir akis įtempę žiūrėjome į priekį laukdami priešų, kuris tuojau pradėjo sulti ir mūsų stovyklą. Pasigirdo nuo kaimyninės stovyklos krūmų kažkoks tratėjimas, jau laukdami priešų vos nepaleidome šūvių serijos. Galvodami, kad priešas artėja, bet pasigirdo balsai kaimynų partizanų. Nešaukite, savi! Kurie susišaudė su priešų visi dar sveiki ir gyvi, pasigavę ginklus ir šovinius atbėgo pas mus. Nes suburtos bendros jėgos gali suduoti priešui skaudesnę smūgį. Dar praėjo kokios penkios minutės įtempio laukimo, kol sulaukėme priešų puolimo, kuris norėjo visai lengvai įsiveržti į mūsų stovyklą, bet jiems tas planas nepavyko. Netrukus kairiame šone, kur buvo takas iš kaimyninės stovyklos pasigirdo mūsų kulkosvaidžių ugnis, kuriems pritarė tankūs pusautomatinių šūviai.

Priešas pradėjo puolimą kairiame šone, kuris nukrypo į antrą stovyklą ir buvo partizanų skaudžiai atmuštas. Šovinių krovimas į apkalbas ir sužeistų priešų dejavimai, o toliau girdėtis šlykštūs keiksmai ir priešų vadų komandos — balsai perpildė tylą iki šiol stovėjusių mišką. Priešas komandavosi ir koncertavo iš naujo pradėti puolimą. Praėjus kokioms 2 minutėms laiko priešas vėl pradėjo puolimą, iš kitos pusės sutraukęs jėgas. Pirmiausiai pasigirdo šauksmai: vperiot! sdavaisia litovskij bandit! Po to prasidėjo priešų automato ir kulkosvaidžių ugnis į mūsų apkalbas. Iš toliau atzvimbė šanpalinės granatos,

nepasiekusios mūsų apkalbų sprogstą netoli krūmuose. Mūsų kovotojai pradėjo į priešų puolimą atsakyti stipria ugnimi. Vėl kokia penkiolika minučių groja kulkosvaidžiai, trata automatai, sprogstą granatos. Kova dėl laisvės virte verda, visų vyrų veidai pajuodo nuo parako dūmų, parakas, kaip dujos nuodina savo kartumu išdžiūvusias kovotojų burnas. Prakaitas srovėmis veržėsi žemėn, visų veiduose matosi pasiryžimas laimėti, nugalėti.

Po penkiolikos minučių kova truputį atvėso, vėl buvo girdėtis tik šovinių krovimas į apkalbas, priešų pusėje matėsi arčiau keletas nukautų lavonų ir buvo girdėtis sužeistų keiksmų ir dejonės. Antrame puolime nieko nelaimėjo, bet su nuostoliais atsitraukė atgal nuo apkalbų.

O mūsų pusėje kovotojai buvo dar visi sveiki, aukų dar nebuvo, bet visų veidai kiek liūdnesni, kad baigėsi šoviniai. O mums niekas jų nepristatys, tad turėsime iš priešų apsupimo veržtis.

Aplink stovyklą girdėtis vien tik burliokų šauksmai ir keiksmų, komandos skyrininkams: vperiot! Bet šie jau vadų neklausė, taip pat keikėsi su savo vadais. Priešų puolimai ėjo kaskart silpnyn, sužeistų priešų keiksmų ir dejonės nustelbia net šūvių garsus.

3

Po trukusių dviejų valandų kautynių mūsų kovotojams šoviniai jau visai baigėsi. Vadas sukomandavo vyrus visus į vieną pusę veržtis. Tuoj visi šokome iš apkalbų ir pabėgę keletą žingsnių pirmyn, sugulėme ant lygios žemės, be jokios priedangos uždavėm priešui stiprią automatų ugnį, į kurią priešas atsiliepė stipria kulkosvaidžių ugnimi, kuri mus visus pribloškė prie žemės. Kulkos tartum lietų lijo, prieš mus dulkėjo žemė, pirmyn nebuvo galima nei žingsnio žengti. Mirtis siautė prieš akis. Greitai vėl pašokome į apkalbas, kuriuos užėmė aplink. Pirmas puolė-

mas prasilaužti nepavyko, bet buvo laimingas — per tokį kulkų lietu nebuvo nei vieno nukauto, nei sužeisto. Tik vienam kovotojui kliuvo per kelnes, antram per kasetę. Kai mes pasitraukėme į apkasus, priešas manė, kad mes toliau bėgsim. Tad puolė mus stipriai šaudydami. Bet kaip nustebome ir atkando dantis, kai mes juos smagiai iš apkasų pavaišinome kulkosvaidžių, pusautomatių ir automatų ugnimi. Tad toliau liovėsi puolę ir šaudę. Tyla. Priešas jau daugiau puolimų nekartoja. Spėjom, kad laukia daugiau jėgos.

Mes, nieko nelaukę, pradėjom vėl bandyti prasiveržti, nes kitos išeities nebuvo, ar žūt, ar laimėt. Vėl šokome iš apkasų ir leidomės atsargiai pirmyn. Priešo jėgos toj pusėj didelės nebuvo, tik apsupimo sargybiniai tebuvo palikti, kurie pajuto mūsų kovotojus kylančius iš apkasų ir kurie jau buvo gavę iš mūsų nemažai karštos ugnies. Tad gerai pasimokę nedrįso vėl su mumis kautis, pasitraukė. Tik vienas priešo karys, gerai užsimaskavęs, nukirto vieną kovotoją-kulkosvaidininką. Siūrą lipant iš apkasų. Toliau traukėmės laimingai, niekas nepastojo kelio.

49 m. 08 m. 29 d.
Birūtėnas

2. KOVO 10 DIENOS KAUTYNĖS

1

Kaip dangus rodė savo mėlyną veidą ir saulė šypsojosi linksmai, tuomet visa gamta džiaugėsi ateinančiu pavasariu. Parskridusieji pirmieji iš tolimų kraštų paukščiai skelbė nuvargusiam artojui, kad laikas pradėti laukų darbus. Su išsiilgimu laukėme ir mes pavasario, nes žiemos gyvenimas truputį įgryšęs. Tą gražiąją pavasario dieną leidome pas ūkininką sodyboje. Vieni vyrai iš po žygio miegojo, kiti tvarkė savo aprangas, valė ginklus. Sargybinis akylai sekė apylinkę pro verandos langus ir stoge padarytas skylutes.

2

Staiga, kriste nukritęs sargybinis pranešė, kad burliškai supa. Vadas sukomanduoja rengtis ir šokti pro langą, kuris dar buvo burliokų nematomas. Iš gyvenamo namo išsiveržėme suvis priešo nepastebėti. Išsistėmėme už tvarto ir daržinės, bet, pastebėję, kad priešo pajėgos didelės, nutarėme trauktis į netoli esantį griovį, kuris nusiraitė į mišką. Tvarlingai sekdami priešą, traukėmės link griovio. Griovį pasiekėme laimingai, išvis priešo nepastebėti. Griovyje išsidėstėme ir sekėme priešo judėjimą. Priešas tuokart siautė masiškai, buvo sukoncentravęs nemažas jėgas: siautė iš viso 37 atvezusiais burliokais. Pabuvę apie pusvalandį griovyje pamatėm nukrypstant priešo jėgas mūsų link. Nutarėme, kol dar laikas, trauktis į mišką. Išsipylę kautynių padėtimi, traukėmės link miško. Priekiniai pastebėjo, kad priešas... jau iš šono norėdamas užkirsti kelią nuo miško pusės. Tuomet vadas sukomanduoja kuo skubiausiai pasiekti pamiškę ir prasiveržti per mišką einantį vieškelį, nes buvo tikėtasi, kad priešas ten bus pastatęs pasalas.

Nebuvo apsirakta. Priešas, pastebėjęs, kad nepasiseks užkirsti kelio prieš mišką, davė sūviais ženklą, kad ant vieškelio esanti grupė pastotų mums kelią. Priartėjus prie vieškelio mūsų daliniui, susidedančiam iš 13 asmenų, priešas atidarė ugnį, nepraleisdamas praeiti vieškelio ir pasiekti masyvų mišką. Tuo tikėjosi, kad artėjanti priešo jėga, priartėjusi mums iš užnugario, duos mirtiną smūgį.

Priešo pastangos nueina veltui. Traukėmės vieškelio šonais iki suradome vieškelyje įdubimą. Ir laimingai, be aukų, net nesužeisti prasiveržėme per vieškelį ir patekome į didelį mišką. Nors dar sniego ir truputį buvo, bet jau miške buvo galima maskuoti pėdsakus. Prasiveržus per miškelį, priešas iššovė 3 sutartines

raketas paduodamas ženklą, kad miške esančios priešų grupės akylai sektų, kur mes žygiuojame. Pražygiavome apie du su puse kilometro, pasitėpėme vaistais batų padus, kad priešų šunys nesusektų ir žygiavome toliau į mišką. Kur geresnė pozicija, nutarėme laukti ten pasiruošus.

Pražygiavus apie 500 metrų nieko nebesigirdėjo. Vyrai buvo pilni nuotaikos, kad vis dar sekėsi nuo taip didelės priešų masės laimingai atsipalaiduoti. Bet priešų giltinė taipogi nemiega ir šypsosi, laukdama savo ištroškusiais dantimis aukų.

4

Priešas pataiko pastatyti pasalas ant mūsų žygiuojamo kelio iš nemažai susidedančio skaičiaus. Gerai užsimaskavęs prisileidžia maždaug 15—20 metrų. Pastebėjus priešą mūsų žvalgui, ir davus mums ženklą, tuo pat laiku atidaro į mus pragarišką ugnį.

Prasideda žūtbutinės kautynės. Burliokų šauksmas, kaip laukinių vperiot! nustelbia ir šūvių garsus.

Pirmiausiai iš mūsų tarpo atsiskyrę A ! A Beržinis, gavęs mirtiną smūgį į galvą ir po to tuojau sužeistas A ! A Hamiras ir 4 partizanai. Bet iš kautynių lauko dar nei vienas nepasitraukė. Priešų ugnis ir laukiniškas ir baisus šauksmas. Hamiras gauna nuo priešų kulkosvaidžio antrą mirtiną smūgį per vidurius. Skausmo suimtas pakyla nuo žemės, išsitiesęs visu aukštumu, jau turėdamas negailęstingą pistoletą. Pribėgus jo žmona šaukia ir minėdama jo tikrąjį vardą, kad einam, aš tave vesiu. Bet jis išblyškusiu veidu į jos pusę atsigręžia ir ištaria jai paskutinius atsisveikinimo žodžius: Sudievu, Aldona. Atkeršykite už mane. Tuo kartu pakelia pistoletą prie smilkinio ir, nuaidėjęs negailęstingas šūvio garsas, nutraukia jauno ir pasiryžusio P. dalinio vado paskutinę gyvenimo stygą.

Žmona, mačiusi savo akyse mylimo žmogaus mirties tragediją, griebiasi pistoletą ir tą pačią akimirką

pasiryžusi baigti taipogi savo kelionę šiame, taip klastingame pasaulyje. Bet staiga ją skubiai sulaiko motiniškas jausmas. Neišdrįsta pati žudyti dviejų gyvybių. Pribėgus prie pat esančio P. prašo, kad ją nušautų, bet šiam atsisakius, palieka amžinai gulėti savo vyrą. Ir kartu su besitraukiančiu daliniu traukėsi iš priešų apsupimo.

5

Likęs dalinio vado pavaduotojas, sustabdo pakrikusį dalinį, atitaiso tvarką ir pradeda veržtis iš priešų apsupimo žiedo. Pasiseka vienoje vietoje iš vis be šūvių pasitraukti iš priešų apsupimo. Priešas, pastebėjęs, kad mes prasiveržėme, atidaro ugnį ir seka šaukdam: vperiot! akružit!

Mums besikaujant, artėjo priešų jėgos iš antrosios pusės. Besitraukiant daliniui ir jau dengiantis gero mis priedangomis, priešas lieka suklaidintas ir į artėjančią kitą savo grupę išsitarščiavęs, kaip laukinis atidaro ugnį. Prasideda tarp burliokų kautynės. Užtruko maždaug 15 minučių, tuo mums palengvino atsipalaiduoti nuo besivejančio priešų.

Pasitraukus į saugesnę vietą, suteikta sužeistiesiems pirmoji pagalba. Suklaidintas priešas nesisistengė surasti mūsų pėdsakų ir nustatyti krypties.

Vedant mums su priešų kautynes, apytikrėmis žiniomis neteko priešas 5 nukautus ir daugiau dukart tiek sužeistų. Nukautųjų tarpe buvo nukautas ir MGB sekikas šuo. Iš to buvo galima suprasti, kad buvo geras šuo, nes MGB viršininkas išsireiškė, kad būtų geriau žuvę 20 stribų, negu tas šuo. Arba burliokų akyse taip pat įvertinami mūsų tautos išdavikai — mažiau už šunį.

Besitraukiant daliniui, pradėjo temti. Sutemus laimingai atsipalaiduota iš vis nuo priešų. Pavarius pastotes silpniausiems ligoniams nuvežti į saugeną vietą. Nuvežus pradėtas gydymas.

Tas viskas vyko 1948 m. 03 m. 10 d. Šiluvos valsč. Kaunietiškės kaimo laukuose ir prieinančiame Papusimo miške.

LLKS

Lai būna lengva jums
žemelė Lietuvos, brangūs
broliai Hamire ir Beržini,
šiuos žodžius broliai ir sesės dainuos Jums ir tuos laikus prisiminę.

Iš Liutauro atsiminimų užrašiau,
Laisvūnas —
1949 m. 10 m. 22 d.

3. DEGUČIŲ KAUTYNĖS

1946 m. 02 m. 16 d. mūsų dalinys, tai yra Šturmo laikėsi Pakapės rajone su savo vyrais. Enkavedistai tai sužinojo iš savo šnipų, todėl pradėjo masinį siautimą po tas apylinkes. Mes nutarėme iš siaučiančio rajono laikinai pasitraukti į vieno iš mūsų tarpe esančio kovotojo Deimantuko tėviškę.

Tad nutarėme, kol praeis siautimas pabūti Deimantuko krašte, o kartu brolis Deimantas aplankys ir seniai matytą savo šeimą.

Buvo naktis šalta ir giedra, mėnulis pro debesis plaukė. O enkavedistai mūs ieškodami aplink, siuto, mėtydami raketas. Mes, dangstydamies kalnais, raistais, kad mūs enkavedistai nepastebėtų, traukėmės. Nors kelias buvo ir labai vargingas, bet mes laimingai pasitraukėme iš enkavedistų sekamo rajono, nepastebėti.

Nužygiavę į Padvarninkų apylinkes, užėjome pas vieną dalinio vadui Šurmui žinomą žmogų, pasiklausti, ar ramu toje apylinkėje. Žmogus užgarrantavo, kad ramu, dienos metu nieko nesimatę, bet kaip vėliau pasirodė, šitas žmogus melavo. Nes tą dieną kaip tik vaikščiojo ginkluotas aktyvas, varinėdamas žmones vežti miško. O sutemus apsinakvojo tame pačiame kaime, ko mes suvis nežinojome. Tad, išėję iš gyventojų saugumo dėlei susiskirstėme į dvi dalis

ir nutarėme apsidienavoti tame kaime. Dalinio vadas su penkiais vyrais nužygiavo į vieną sodybą, o dalinio vado pavaduotojas, aš, su 4 vyrais — į kitą sodybą. Man kaip tik papuolė ta sodyba, kurioje buvo apsinakvoję aktyvistai.

2

Priėjus man prie sodybos ir pabeldus į langą, ūkininkui paklausus, kas esame, atsakėme, kad milicija. Ūkininkas atsakė, kad neįeis, pas ji nakvojęs aktyvas. Mums besibeldžiant aktyvas pajuto. Todėl aš, nieko nelaukęs įsakiau vyrams apsupti namą. Ir tuo tarpu daviau žinią, kad pribūtų dalinio vadas su savo vyrais. Dalinio vadas Šturmas greit atvyko, atsinešdami su savimi ir prožektorius. Apsupę stipriau namą, prožektoriais apšvietėme namą ir langus. Tuokart dalinio vadas įsakė, kad kas yra kambaryje visi pakeltų rankas ir pakeltomis rankomis išeitų lauk. Šeima buvo didelė, visi pakėlę rankas išėjo lauk. Kartu su pakeltomis rankomis išėjo ir aktyvas, palikęs ginklus troboje. Aktyvo iš viso buvo 3 asmenis. Išėjus visiems lauk ir mums pradėjus tikrinti dokumentus, vienas staiga šoko į šoną ir pradėjo bėgti. Mes nors ir stipriai apšaudėme kojas, nors ir peršovėme, bet pavyko pabėgti.

3

Po visos operacijos nutarėme skubiai trauktis. Kad greičiau atsitraukus, liepėme šeimininkui pakinkyti arklius ir mus pavėžėti.

Mums kiek pavąžiavus, dėl blogo kelio sugriuvo šeimininko ratai. Tad šeimininką paleidom su sulūžusiais ratais į namus. O mes kita kryptimi nužygiavome pro brolio Deimantuko tėviškę, užėjom trumpam laikui ap-lankyti jo namiškių. Pasisvečiavę trumpai žygiavome toliau, kad spėčiau pasiektume nustatytą punktą, nutarėme vėl pavaryti pastotę. Tad nuėjome pas pažįstamą Deimantukui kaimyną, kuris anksčiau buvo geras žmogus. Liepėme mus pavežti. Žmo-

gus sutiko, greitai pakinkė arklius ir pradėjo mus vežti.

Privažiavę Daukūčio mišką, pastotę paleidome į namus, nes toliau nebuvo galima važiuoti, nes jau visai aušo.

Paleidę pastotę, nuvažiavome į vieną sodybą ir apsistojome. O šitas žmogus, kuris mus vežė, buvęs kitados geras žmogus, dabar paviręs šuniu, išdaviku. Nužiūrėjęs, kur mes apsidienavojom, pranešė Kelmės enkėvede. Mums nuėjus į sodybą ir prikėlus šeimininką ir šeimininkui sutikus, kad dienavojam, šeimininkė pataisė dar ir valgyti. Pavalgę nuėjome kiti miegoti, tik vienas paliko kambary budėti. Lauke negalėdami patys stovėti, sargybos prašėme šeimininko, kad sektų apylinkę ir ką įtartino pastebėjęs, mums praneštų.

4

Rytas buvo gražus... saulutė pakilus iš po miško tirpdė pavasario sniegą. Mes gulėjome iš po žygio. Niekio nenujausdami, kad Tėvynės išdavikas su mūsų krašto kraugeriais ruošė mums mirtį.

Tuo laiku priešas, sukoncentravęs jėgas užpuola mus nuo miško pusės, apsupdamas visą sodybą, kad neišbėgtume. Staiga šeimininkas įbėga į vidų ir praneša budėtojui, kad supa. Sodybą supo apie 150 enk. Sargybinis kuo skubiausiai sukelia visus iš miego, pranešdamas, kad pavojus. Visi staiga šokome iš miego, sugriebę ginklus ir aprangą visi pasiruošėme kautynėms.

Dalinio vadas Šturmas davė įsakymą — šokti visiems pro langą. Mums šokant pro langą, priešas į mus atidaro peklišką kulkosvaidžių ir automatinių ginklų ugnį. Atrodo, kad visi žaibai ir perkūnijos nusileido ant žemės. Bet visi laimingai išsiveržėme lauk. Tuomet, sukritę ant žemės, atidarėme ir mes vokiško pūklinio kulkosvaidžio (emgė) ugnį. Taip pat pritarė ir kiti automatiniai ginklai. Tuo laiku priešas padegė ūkininko gyvenamąjį namą.

Mes, smarkiai atsišaudydami, traukėmės link miško, prasiverždami pro priešo apsupimo žiedą. Traukiantis pastebėjau vieną priešo kulkosvaidį smarkiai į mus šaudantį. Man paleidus keletą serijų, nutilo. Pasirodo, kliuvo.

Nuo priešo kulipkų traukiantis žuvo kov. Garsiukas ir kov. Deimantukas. Kiek toliau pastebėjau dalinio vado žmoną Ašarą smarkiai sužeistą, kuri negalėdama pasitraukti nuo priešo, sušuko: Kovosiu, bet gyva nepasiduosiu, kad ir žūsiu — tai tėvynei. Smarkiai gynėsi, kol jėgų turėjo, kol priešas nukovė. Nors ir nepaprastai priešas apšaudė, bet keliems laimingai pavyko prasiveržti į miškelį, nors kitiems ir sužeistiems. Dalinio vadui, nors ir sunkiai sužeistam, pavyko pasiekti miškelį.

Priešo šnipams pavyko pastebėti, kur pasitraukė sunkiai sužeisti kovų broliai ir pranešė priešiui. Broliai, neturėdami jėgų kovoti ir būdami be sąmonės, pakliuvo į priešo rankas gyvi. Iš šių žiaurių kautynių likome tik gyvi ir sveiki du kovotojai.

Sodybos savininkas per kautynes taip pat paliko nukautas. Priešų tose kautynėse žuvo 10.

Iš Merkio atsiminimų užrašiau

Laisvūnas

49 m. 11 m. 5 d.

Nors jūs žuvote,

Ir jūsų jau nėra,

Bet jūsų atminimas

Amžiams liks tame lape

Rimantas

4. PIKTONIŲ KAUTYNĖS

Šiandien, 30 rugsėjo, man į galvą įstrigo mintis, kad šiandien jau lygiai metai suėjo nuo paskutiniųjų kautynių laisvės kovotojų kelyje. Tas buvo 1948 m. rugsėjo 30 d. Vos išaušus rudens rūkotam rytui, miške buvo ramu. Vėjas nedrįso pajudinti verkiančių gailiomis rasomis medžių. Saulė dar buvo netekėjus ir mes dar gyvenome sapnų karalystėje, kai į ramiai snaudžiantį mišką atėjo vienas

mūsų bičiulių, kuris pranešė mums, kad čia pat netolimam kaime praėjusią naktį kažkas nušovė vieną pilietį. Ir apie įvykį pranešta MGB, kad būta partizanų. Šis įvykis mums gali būti pavojingas, mes turime greitai apsirengti ir pasitraukti miškais. Kiek galima toliau nuo įvykio vietos. Nes mes stovėjome miško pakraštyje, netoli vieno kaimo per kurį ėjo, pro pat mišką vieškelis. Laukai buvo paslėgti rūkose ir vos tik tekėjo saule, link miestelio suburzgė mašinos. Mes supratome, kad enkavadai į įvykio vietą atvyksta. Jau buvome visi apsirengę ir padėkoję bičiuliui už pranešimą, pamažu traukėmės miškais toliau. Žygiavome miško mažais takais, kurie buvo pridengti pageltusiais lapais ir atidžiai dairėmės į visas puses, kad nepatiktumėm kokią nereikalingą žmogų ir kad nepastebėtum mūsų žygiuojant.

Po valandos laiko priėjome vieškelį. Atsargiai išlindę iš jaunų eglaičių apsižvalgėme, kuriuo nesimaitė einant jokios būtybės, tada greit persiklydome vieškelį. Ir, vos prasiskverbę tankynais, paėjome apie porą šimtų metrų, nuo vieškelio ir jaunų eglaičių aikštelėje sustojome, nes toliau eiti nebuvo galima, nes miškas baigėsi ir aplink buvo pilki laukai, kuriuose matėsi išmėtytos sodybos. Kai... pastovėti buvo dar be pusryčių ir netikėjome šiandien jų gauti. Nes išeiti... nebuvo galima — miškas neperdidelis, aplink pakraščiuose jau siaučia priešas. Mes, 9 kovotojai, atsidavę likimui, nekantriai laukėme vakaro. Rugsėjo pabaigoje dienos jau gana trumpos, linksmoj kompanijoj nepajunti, kaip jos prabėga. O mums ta diena buvo be galo ilga. Ir nekenčiamos mintys lindo į galvą. O laikrodžio rodyklės slinko taip iš lėto, lyg pasistovėdamos, lyg tyčia užtraukdamos laiką. Po ilgų prasvajotų valandų prisiartino vakaras. Diena buvo ūkanota, saulės spindulių nesimaitė nei tekant, nei leidžiantis, tik miške tarp tankių eglių pradėjo da-

rytis tamsūs šešėliai, kad jau vakaras ir laikrodžio rodyklė rodė 5 val.

Tada visi pakalbėjome malda, pasikui pamažu slinkome į palaukę, kur buvo prie pat miško kaimas. Mes ėjome toliau nuo kaimo, kad nepastebėtų gyventojai. Išėjus į palaukę buvo dar truputį šviesu, bet netrukus apgaubė laukus tamsi naktis, kurioje nebuvo nieko matyti, nei girdėti, nes buvo šlamantis vėjas ir pamažu lijo smulkus lietus. Dangų gaubė tamsūs juodi debesys, kurių tamsa susiliejo su juodu žemės paviršiumi. Mes išeinam į laukus, palikdami tamsų paslaptinę mišką, kuris mus globojo tą ilgą neramią dieną. Pamažu slinkdami laukais, kad niekur nesulotų šunės, priėjome vieškelį, kuris jungė Šiaulėnus ir Šaukotą.

2

Man kilo mintis eiti skersai vieškelio ir vėl mestis į laukus, bet dalinio vyrai patarė eiti vieškelio iki netoli esančios sodybos, į kurią galima būtų užėiti pavakare. Aš jų patarimui nespriešiau, bet bailiai ėjau pirmas vieškelio, kiekvieną sekundę tamsoje laukdamas priešo. Nes naktis buvo be galo tamsi ir vėjuota. Nieko nebuvo galima matyti, tik su priešu susidurti akis į akį. Juo toliau ėjau, tuo dariausi vis bailėnis. Širdis buvo nerami lyg prijautė, kad kiekvieną minutę galiu susidurti su priešu. Bet aš savyje kovojau su ta baimė ir stengiausi ją nugalėti, nes nenorėjau pasirodyti esąs bailys ir niekuomet nemėgdavau bauginti kitų. Todėl drąsiai lyg peiliu perverta širdimi žengiau pirmyn atdžiai sekdamas akimi ir klausia priekį. Pražygiavus vieškelio apie 1 km., perėjus mažą miškelį ir artėjant prie tos sodybos, kur reikėjo užėiti, kažkas prieš mus vieškely įtartinau sutraškėjo. Sustojome visi kartu, pasiklausėme. Pritūpęs įtemptomis akimis išsižiūriu į priekį esančius juodus taškus. Gerai žinau, kad ten krūmelis juoduoja, kiek arčiau kryžkelėje kryžius stovi

ir antroje pusėje juoduoja maža koplytėlė. Daugiau nieko įtartino nesimato ir nesigirdi, tik laukuose ošia rudens vėjas.

Jau čia pat keliukas į sodybą, kurioje matosi per langus skaidrios šviesos ir spinduliai. Ramu sodyboje: nei šuo neloja, tik girdėtis parpiančios mažas vėjo malūnėlis. Pamažu glaudami prie žemės kojas slinkome keliuku į sodybą, kur gyvenamo namo kiemas buvo apšviestas primusinės lempos šviesa, kuri, išsiveržusi per langus, perskrodė tirštą nakties tamsą. Mes priėjome prie langų, apžiūrėjome — svetimų žmonių nėra. Suėjome visi į kambarį, pasilikus tik vienam sargyboje.

3

Kada man einant vieškelio prieš sodybą pasigirdo įtartinas traškėjimas, tuomet mes buvome sutikę priešą. Prieš kokį 30 metrų priekyje, kuris, pajutęs ateinant keliu daugiau kaip vienas žmogus, greit krisdami į griovius sutarškino ginklais.

Kai mesėjome į sodybą galbūt nematė, nes labai pamažuėjome, bet mums prisiartinus prie sodybos, pradėjo šuo loti. Ir suėjus į vidų, šeimininkas užgesino šviesią lempą. Priešui paliko ta sodyba įtartina ir jie pasuko jos patikrinti, kuomet mes jau buvome suėję į vidų.

Šeimininkė dangstė langus, o šeimininkas tvarkė šunį.

Priešas prisiartinio tamsoje prie pat namo langų ir net pro neuždengtus langus matė, kad kambaryje yra daug žmonių. Tik priešui priartėjus prie namo durų, sargybinis pastebėjo 2 figūras, kurios tamsoje artėjo prie jo. Stok, kas eina? sušuko sargybinis. Sargybinis išgirdo tik rusiškus nesuprantamus žodžius ir užvedant automatus, tuojau figūros dingo tamsoje mesdamos atgal. Sargybiniui pabeldus į duris, mes visi išbėgome laukan. Lauke išbėgus nuo primusinės lempos nieko nesimatė, visus apgaubė nepaprasta tamsa. Ke-

letą minučių tęsiasi tylą, kurią pertraukia kojų staksenimas ir tvoros tratėjimas. Nes išbėgus iš kambario, nuo lempos šviesos nieko nesimatė, dangus liejosi su žeme. Aš, bėgdamas pro namo kampą, pataikiau tiesiai ant štankietų neaukštos tvoros, ant kurios buvo sukabintos šeimininkų puodynės ir uzbosai ir pats nepajutau, kaip virste pervirtau per tvorą. Tik suskambėjo puodų šukės ir sutratėjo tvora. Aš pasijutau gulys purvinoje dirvoje ir po savimi turėjau užgulęs purvą savąjį ginklą. Greitai pašokau bėgti dirvomis, tada išgirdau priešą kareivius šaukiant: davai raketų! Dar greičiau skubėjau pasitraukti nuo priešų kol buvo tamsu ir šalia savęs jaučiau bėgančius savo draugus. Toliau bėgdamas tamsoje pargriuvau per vieną akmenį, kuris pastojų man kelią. Greitai vėl pašokau nuo žemės ir priešas netrukus išleido virš mūsų raudoną raketą, kurios nežymioje raudonoje šviesoje pastebėjau bėgančius beveik visus savo brolius. Vos raketoms pakilus, kritome ant žemės, o kiti broliai dar bėgo. Pro šalį bėgantiems sušukau gulkit, nes pastebės priešas. Raketai nukritus, vėl bėgome keletą sekundžių toliau, bet netrukus pakyla ant-rą kartą, taip pat raudona raketa. Kurį mažai teapšviečia, šūvių dar nesigirdi, pasirodo, kad mūsų dar nepastebėjo. Nusileido ir antroji raketa, vėl keletą sekundžių bėgome toliau, bet staiga iškilo balta raketa ties mūsų galvomis, kuri nušvietė visą apylinkę — viskas matėsi kaip dieną. Aš greitai kritau ant žemės, nes buvau jau baisiai pailsęs ir vos galėjau pabėgti, o kitus, kurie nespėjo parkristi, pastebėjo priešas, na ir pradėjo tratėti automatų serijos, ne iš toliau kaip už 50 m. Užgesus trečiajai raketai, vėl kelis žingsnius pabėgom. Bet vėl raketa nušvietė laukus, jau visi bėgo pirma manęs tik Girūnas ir Lakūnas dar bėgo kartu su manim. Prieš mus buvo didelis prieškalnis ir min-kšta dirva, per kurią buvo taip sunku bėgti.

Broliai, kurie buvo išbėgę jau ant kalno, mėgino burliokams pasipriešinti, kad mums lengviau pasitraukti. Bet, iššovę po keletą šūvių, ir vėl pradėjome trauktis. Aš supratau, kad mes esame beviltiškoje padėtyje, nes ginklai prisikimšę purvo, neveikia, gintis neįmanoma, o išbėgti ir nėra vilties. Nes jau jėgų nebeturim. Visiškai jau keletą žingsnių pabėgęs vėl krentu žemėn, o priešas jau čia pat, tik kulkos smaigo aplink žemę, o kalnas dar nepribėgtas. Raketos krinta ir vėl kyla, šūvių salvės nenutrūksta, kulipkos smaigo milinės skvernus. Jaučiu, kaip skauda koją per padą, bet vėl raketai nukritus, pakilęs bėgu, kojos nejaučiu, atrodo, kad ją kas kirviu būtų nukirtęs, bet skausmo nėra. Ir vėl raketai pakilus kritau žemėn. Ir mačiau, kaip greta manęs bėgęs Girūnas krito kulipkos pervertas dar sušuko: Aliutai, duok pistoletą! Aš jau negaliu. Dar keletą sekundžių gulėjau šalia jo, kol nukrito šalia jo, kol nukrito raketa, bet jau nebegirdėjau iš jo daugiau žodžių — jis mirė nuo priešo kulkos.

Raketai užgesus, aš su Lakūnu sukaupėme visas jėgas, numėtėme sunkiuosius daiktus, prisikaupėme per kalno viršūnę, kuri pridengė mus nuo priešo kulkų.

Dabar jau, kad ir raketos šviečia, mes leidžiamės žingsniu toliau, nes greičiau jau dabar, kad ir raketos šviečia, jėgų nebeturim pabėgti.

Dar iškilo keletas raketų ir pasigirdo šūvių serijos, mes jau pasiekėme krūmus ir laimingai išsinėrę iš mirties nagų žingsniavome toliau link miško. Dabar iš po raketų šviesos akys nieko neskiria, nei kur dangus, nei kur žemė, vien tik tiršta nepermatoma tamsa.

Kur mūsų likimo broliai? Ar jų daug žuvo? Ar tik Gyrūnas, kurį mačiau mirštantį, nieko nežinome, tik mes du. Man jau pradeda skaudėti koją, vos priminu prie žemės. Lakūnas veda mane už rankos. Jis dar stipresnis, nes lengviau sužeistas. Aš noriu pailsėti, sėduos ant žemės. Jis

manęs neleidžia sėdėti ant žemės, tempia į mišką, o aš neturiu jėgų, vos paveiku kojas. Pamažu pasiklausydami, koja už kojos, slinkome artyn miško. Bet pamiškėje vėl tikėjomės rasti priešo pasalas, o bėgti ir gintis nėra jėgų. Tik viena išeitis — pistoletu gaiduką priglausti prie kaktos. Arti juoduoja miškas, sustojam pasiklausyti. Nieko nesigirdi, tik kaukia rudens vėjas ir ausyse aidai šūvių salvės. Užsikabinu per petį grosmašinkę, pasiimu į rankas pistoletą. Einame pamažu artyn miško, kur tikėjomės pasalos. Bet ramiai išliaužiame į mišką, nieko nėra. Dabar jau jaučiamės laimėję kovą. Nes jau mirties laukas pereitas, miške jau nesitikim sutikti priešo. Patekome į mišką tamsioj, audringoj nakty, bet kur iš jos išeiti, kur gauti sužeistiems pagalbą. Kad koja sužeista visiškai sustingo vos galiu apsikęsdamas priglausti prie žemės, be to, dar kankino troškuly — niekur nerandam vandens, pelkė sausa. Suklaupėme abu su Lakūnu pelkėje ant šlapios žemės ir ėmėme kasti rankomis šlapių pelkės žemę, tikėdami, kad išraustoje duobutėje rasis kiek vandens, su kuriuo galėsime suvilgyti burnoje sudžiuvusius liežuvių. Bet mūsų pastangos vandens ieškojimui nuėjo niekais. Vėl turėjome sukaupę visas jėgas keliauti miško linija toliau. Po poros valandų laiko perėjom apie 1 km. pločio mišką, išėjome į laukus, kuriuos supo vėl aplink miškai. Gerai apsidairėme vietovę, man jau buvo pažįstama. Bet žmonės nepažįstami — užėiti prašyti vandens neatsargu. Nes dar ne pertoli kautynių laukas, priešas dar gali pasiekti.

Dar ryžomės eiti toliau, kur galėsime rasti pažįstamų žmonių ir saugesnių vietovių. Dar nužygiavę porą kilometrų, radome pamiškėje kūdrą vandens. Tuomet iki soties prigėrėme, pasidarėme šiek tiek stipresni. Galėjome vėl eiti toliau, nes dar reikėjo nueiti apie 3 km., o koja jau nenorėjo visiškai prisiglausti prie žemės. Gالياusiai kelionė pasidarė vi-

siškai įkyri: ėjau, kentėdamas stiprų skausmą ir savyje jaučiau didelį nuovargį.

Jau buvo gerokai po vidurnakčio, kai mes pasiekėme vieną pažįstamo ūkininko sodybą, kuri buvo nepertoli nuo miškelio. Čia jau nutarėme apsistoti, nes abu toliau eiti išvis negalėjome.

Atsisėdau ant pievos, o Lakūnas nuėjo pažadinti ūkininką, kuris, pažinęs, kad partizanai, visai nenorėjo įsileisti — vos ne vos prisiprasė. Žmogelis išėjo išsigandęs, sakydamas: vyručiai, jūs pražuvot, dar ir mane žudot?

Drebėdamas visas baimėje, palydėjo mus iki miško, atnešė mums iki miško truputį užkasti ir vandens. Mes miško pakraštyje, kuriame nebuvo nei tako, nei keliuko, susiradome ramią vietelę ir sugulėme užpelnytam poilsiui. Tuojau užmigom, tik baisus kojos skausmas pažadino iš skanaus miego. Vargais negalais numoviau nuo skaudamos kojos batą ir vėl užmigau.

Tose kautynėse žuvo du kovų Broliai Girūnas ir Manžiūras.

5. LIPYNU KAUTYNĖS

Šturmo daliniui skrajojant rudens lietingom ir rūkutom dienom. Jau miško lapai, šalnų pakąsti buvo nukritę. Partizanų gyvenvietės niekas nedengė, tik rudens lietingos dienos ir šaltos naktys. Negalėdami skrajoti po krūmus dėl nubyrėjusių lapų, skrajojo po gyventojus. Taip skrajodami nuvyko ir apsistojo pas vieną ūkininką, kur buvo po ta pačia pastoge gyvenamasis namas ir daržinė.

Nepaprastai žiaurus lietingas rudens oras smarkiai perlijo partizanų rūbus. Taigi, apsistoję pas ūkininką, šlapius rūbus paliko pas šeimininkę, o patys nuėjo miego į daržinę, palikę budėti tik sargybinių.

Išaušus sargybos lauke nebuvo galima stovėti, tad turėjo sargybą nešti troboje. Troboje buvo labai

blogas matomumas. Iš vienos pusės dengė Šiaušės aukšti apaugę krantai.

Tą rytą enkevadai Šiaušės krantuos ir Dubysos lankom darė siautimus.

2

Rytui išaušus ir saulės spinduliams prasiveržus kuriam laikui pro tirštą rūką, būrio vadas Šturmas nuėjo į kambarį pasiimti pradžiūvusių rūbų. Tik jam įėjus, sargybiniui nepastebėjus, paskui jį į kambarį įgriuvo 2 enkavedistų žvalgai. Sutikę šeimininką, klausia: Ar yra partizanų? Būrio vadas, išgirdęs enkavedistus šnekant, nieko nelaukdamas, išsitraukė pistoletą ir paleido į kambario duris šūvį į burliokus, sakydamas: iš partizanų. Vienas burliokas, gavęs šūvį, krito vietoje. Tuoj Šturmas davė komandą vyrams išsiveržti laukan ir užimti pozicijas.

Tuo tarpu vienas Šturmo vyrų, Deimantas, pagriebęs ginklą, paleido į burlioką šūvį, ir antras krito vietoje. Šturmas šokdamas pro langą pargriuvo. Į bešokančius burliokai atidarė smarkią lietaus ugnį. Partizanai taip pat atidarė smarkią ugnį. Šturmas nukirto vėl vieną kulkosvaidininką, tuo palengvindamas likusiems išsiveržti iš kambario. Visiems partizanams išsiveržus iš kambario ir užėmus gynimosi pozicijas, nežiūrėdami burliokų puolimo, traukės planingai atsišaudydami, naikindami priešojėgas. Traukiantis partizanams, nuo jų taiklių šūvių krito aštuoni burliokai. Be to, padegtame name degė 2 anksčiau kritę priešojė žvalgai, kurie ėjo ieškodami partizanų. Iš mūsų pusės traukiantis žuvo vienas kovų Brolis Špokas. Taip pat per didelį priešojė puolimą liko atskirtas nuo dalinio partizanas Banginis. Būdamas jau iš anksčiau sužeistas ir negalėdamas toliau žygiuoti, pakilęs pradėjo smarkiai atsišaudyti. Apsupus burliokams ir staugiant liūto balsams, nelaimingam partizanui liepė gyvam pasiduoti. Brolis Banginis parodė tikrą partizanišką pasišventimą. Turė-

damas 2 granatas, vieną granatą sviedė į burliokus, užmušdamas dar vieną burlioką, o antrąją save susisprogdino. Likusieji 5 broliai atsi-traukė laimingai.

Iš Merkio atsiminimų
49 m. 12 m. 12 d.
Raivydys

6. SEKIME BROLIO PUTINO PAVYZDŽIU

Susidedantis iš dvidešimties vy-rų, Šturmo ir Varno, P dalinys 46 m. 09 m. 18 d. apsistojo Raseinių apskrityje, Kelmės valsč., Gečaičių kaimo apylinkės miškelyje.

Šviečiant meilios saulutės spin-duliams, sukilo vyrai ir dalijosi vieni kitiems savo išgyventus įspūdžius. Po pasikalbėjimo nuėjo visi pusry-čiauti. Bepusryčiaujant, atėjęs P bi-čiulis pranešė:

— Vyrai, būkite atsargūs, nes šiandieną eis ginkluotas aktyvas, tikrindamas paslėptus gyvulius — kad nepastebėtų. P susitvarko ir aky-lai seka apylinkės judėjimą. Apie 11 vai. prieš piet, pamato netoliese šliaužiant iš 12 sribų susidedantį bū-rį. P matydami, kad neišvengs, prie-šo pastebėjimo, atidaro taiklią ugnį ir kaip kirviu iš karto pakerta iki vieno.

Sudavę priešui mirtiną smūgį, pa-stebėjo, kad iš gretimo miškelio pra-dėjo virsti burliokų voros, stipriai atsišaudydamos. Sėkmingai P atker-ta burliokų puolimą, padarydami priešui gana rimtų nuostolių. P nuo-stolių iš vis neturi. Bekovojant P da-liniui, antroji priešo grupė pradeda puolimą iš užnugario. Jų puolimą re-mia sunkieji kulkosvaidžiai. Staigus ir netikėtas priešo naujų jėgų pošli-mas P priverčia trauktis blogai deng-tomis pozicijomis ir net į kalną.

Čia ir prasidėjo P nuostoliai. P vadas Šturmas komanduoja:

— Trauktis atsišaudant ir tvar-kingai, — tuo pačiu būdamas pavyz-

džiu kitiems ir rodydamas nepapras-tą drąsą. Netoliese nuo Šturmo sun-kiai sužeidžia partizaną Žaibą. P Žai-bas, atsisveikinęs su savo sužieduotine, susisprogdino su granata.

Pro kautynių šūvių garsus prasi-veržia klaikus granatos sudejavimas, nutraukdamas kilnaus vyro gyvenimo giją. Kovojuantieji P, matę tą žūs-tančią auką, prisiekia dangum:

— Mes kovosime ir toliau, su-gniuš visos jūsų laukinės jėgos prieš mūsų pasiaukojimą Tėvynei!

P vadą Šurmą prieš ugnis taip žemai nuleista apšaudo, kad neįma-noma išsilaikyti ant žemės jokiai gy-vybei. Skuste skuta žemės paviršių burliokų sunkieji kulkosvaidžiai. Sribų būrys iš gerai dengtos vieto-vės pradeda puolimą. Šturmas pama-to, kad gulint ant žemės nieko negali veikti. Pašoksta ir atsistoja stačiom, maždaug iš vieno km. atstumo, palei-džia iš vok. šurmigivėro salvę į pasi-rodžiusį priešą. Trimis šūviais sunkiai sužeidžia į plaučius Liolių sribų va-dą Labanauską — buv. Lietuvos sun-kiosios atletikos stipruolį. Tuo pat laiku Šurmą sužeidžia per kairiosios kojos nykštį. Bet jis nieko nepaisyda-mas ir parodęs priešui nepaprastą savo narsumą, pasitraukia iš apšau-domo ploto. Sužeistas būdamas veda ir toliau vyrus, nors jau ant arklio jo-damas.

Po tokios smarkios ugnies priešas pakerta dar 8 Brolius ir Brolių Putiną sunkiai sužeidžia. Negalėdamas trauktis toliau, bet dar ginklą vartoti turėdamas jėgų, padeda kovojan-tiems Broliams. Jo pasakyti žodžiai:

— Traukitės, Broliai, aš jus dengsiu kulkosvaidžio ugnimi. — Ir tesėjo savo duotąjį žodį. Užsimaska-vęs geroje pozicijoje, kerta priešus kaip grybus. Burliokai mato, kad P traukiasi jiems matoma kryptimi, o ugnis atidaryta iš priešingos pusės. Brolis Putinas paralyžuoja burliokų puolimą, tuomi padėdamas likusiems Broliams pasitraukti be aukų.

Pabaigęs paskutinius šovinius, Brolis Putinas padeda paskutinę auką

ant Tėvynės aukuro. Pats save ir ginklą susprogdina su granata. Suaidėjęs granatos sprogimas ir pakilęs juodų dūmų debesėlis atsuka visų P veidus į tą pusę. P vadas Šturmas lyg dar kartą girdi jo balsą:

— Traukitės, aš jus dengsiu kulkosvaidžio ugnimi. — Giliai atsiduso vadas ir iš jo lūpų išskrenda žodžiai:

— Tu žuvai, kad mes gyventume, o Tėvynė būtų laisva.

Burliokai, prisiartinę prie Brolio Putino lavono nespardo jo kaip tai darydavo, bet ištaria šiuos žodžius:

— Tas vyras tikrai mylėjo savo Tėvynę.

Lai būna pavyzdys mums brolio Putino pasiaukojimas savo Tėvynei Lietuvai. Ilsėkis ramybėje, brangus Broli, mes tęsime toliau tą garbingą žygį iki bus laisva mūsų šalis Lietuva!

Romutis
1949 m. 12 m. 15 d.

7. VELYKŲ KAUTYNĖS

1948 m. kovo mėn., antrąją Šv. Velykų dieną, įvyko didelės kautynės. Vilko dalinys, praleidęs žiemą vienoje vietoje, smagiai laukė Šv. Velykų. Čia pat ir Velykos. Pasiruošę visi šventėms.

Velykų antrąją dieną, dar saulei nepatekėjus, pasigirsta smarkus kalenimas kulkosvaidžių ir kitų ginklų tratėjimas. Retkarčiais pasigirsta stipresni sprogimai — tai sprogsa granatos.

Klaiku darosi klausantis už 5 km., o kas darosi, kai šūviai čia pat?

2

Sargyboje stovėjo Erelis. Išgirdęs kažką šlamant, įbėgęs bunkerin praneša, kad kažkas lyg eina. Pasiėmęs daugiau šovinių, išbėgo atgal į postą. Poste susišaudo su priešu. Pasirodo,

kad jam kiek pašaudžius iš kulkosvaidžio, jis žuvo.

Priešui apsupus bunkerį, kuriame buvo dar likę vyrai su sergančiu vadu, prasidėjo žiaurios kautynės. Prisiartinę prie bunkerio durų ir lango kulkosvaidžius šaudė į vidų. Apsitaisius vadui, Kęstui išmetus pro duris granatą, visi veržėsi pro bunkerio langą.

Iššokę papuolė tiesiog ant priešo kulkosvaidžių. Burbai atidarė smarkią kulkosvaidžių ugnį. Pašaudė į išsiveržusius brolius, persiskyrę į dvi dalis. Nematydami taikinio — nustojo šaudyti. Vienai daliai grupės pasiseka prasiveržti pro burbus. Tik sužeidžia vieną kovotoją Žilviną, nukirsdami jam ranką. Pasitraukus toliau, sužeistąjį perišo. Truputį pavėdus, jam atsisakius toliau eiti, paliko jį po egle. Nuėjo žiūrėti, ar ant linijos nėra priešo. Išgirdo pistoleto šūvį... Pasirodo, nusišovė brolis Žilvinas. Broliai norėjo grįžti prie žuvusio Brolio, kaip pastebėjo, kad iš tankumyno išlenda burbai. Tad turėjo trauktis toliau, palikdami ^{žuvusį} brolių likimo valiai. Pasirodo, Žilvinas, pamatęs priešą, matydamas, kad jau jėgų neturi trauktis, nusišovė.

Antroji grupė, kurią sudarė dalinio vadas su Kęstučiu, pradėjo smarkiai atsisaudyti. Kęstučiui sužeidžia koją. Todėl toliau paėjęs, atsisėdo persirišti koją. Burbai, pastebėję, kad smarkiai sužeistas, apsupo. Vienas majoras norėjo gyvą paimti. Bet Kęstutis išsitraukė pistoletą, vieną šūvį paleidžia į majorą, mirtinai sužeisdamas, o antrą sau į galvą.

Dalinio vadas Vilkas žuvo netoli nuo bunkerio. Iš 22 partizanų pasisekė iš kautynių pasitraukti tik 7 gyviems, o kiti žuvo. Rusų taip pat žuvo...

Iš prisiminimo užrašiau
Mingaila
1949 m. 12 m. 23 d.

ISTORIJS KURJERIS

Gal jau laikas su kaltininkais atsiskaityti? Juos traukti iš slėptuvių ir naikinti?..

Toks laikas niekadės teneateina. Nesam 1917 revoliucionieriai Rusijoje, 1940 ir tuoj po 1945. Nesam rumunai, kurie per kelias dienas sunaikino tūkstančius žmonių. Tautos išmintis neturi nieko bendro su jos skaičiumi, ir čia mums duota laisvė — nei Vakarų, nei Rytų nepaneigiamą... Išmintis lemia savitvardą ir gešina pasikarščiavimus. (V. Volertas. Idiotizmo siautulyš.//! laisvė. Nr. 107(144). Čikaga, 1989—1990, žiema.)

1946 m. pradžioje respublikos (Lietuvos — red. past.) valdžios įstaigose lietuviai sudarė 35%, miestų ir apskričių įstaigose 61%, valsčių — 72% visų vadovaujančių darbuotojų. (L. Truska. Heroiškas ir tragiškas mūsų tautos istorijos puslapis.//! laisvė. Nr. 108(145). Čikaga, 1990, pavasaris.)

1948 m. vasario 2 d. Vilkaviškio raj., Gulbiniškių km., savo sesers sodyboje žuvo „Tauro“ apygardos vadas Antanas Baltūsis — Žvejys.

1920 m. sausio 6 d. gimė Jonas Pajaujis, Lietuvių Aktyvistų Fronto dalyvis. 1944 m. Gestapo buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Po karo — Lietuvos rezistencijos atstovas Gotlande. Šiuo metu gyvena Švedijoje.

V. Vitkauskas-Saidokas-Karijotas-Tauro apygardos vadas (1950 m. sausio 25 d.— 1951 m. sausio 2 d.)

1951 m. sausio mėn. Šakių raj. žuvo Tauro apygardos vadas Vincas Vitkauskas — Saidokas.

TURINYS

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

„Tauro“ apygardos partizanų štabo dokumentai (tęsinys)	3
J. Lukšos-Skirmanto laiškas	5
Medžiaga partizanų spaudai „Bolševikinio gyvenimo nuotrupos“	5
L.L.K. 1945.10.17 atsišaukimas „Tautiečiai“	6
Tauro apygardos vado 1945.VIII.24 atsišaukimas	7
L.L.K. Tauro apygardos štabo 1946 m. gegužės 1 d. atsišaukimas	7
Laisvos Demokratinės Lietuvos Kūrėjų 1945.VII.7 atsišaukimas	8
Partizanų kūrėjų 1945.VIJ.7 atsišaukimas	8
Tauro apygardos Mokomosios kuopos 1-os laidos baigimo Pažymėjimas Nr. 0011 1947 m. rugpjūčio 18 d.....	9
„Tauro“ apygardos istorijos apžvalga.....	14
Lietuvos rezistencijos centralizacijos klausimu	50

ATSIMINIMAI, LIUDIJIMAI, SVARSTYMAI

A. A. Kun. Juozas Zdebskis	57
Tarp dviejų įstatymų... Teisė gyventi, kai draudžiama gimti	58
J. Popieraitė-Savičienė. Giesmė motinai	63

LITERATŪRINIS PUSLAPIS

Kovų prisiminimai	66
Istorijos kurjeris	79

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS 3—4

Eina šešis kartus per metus

Redakcija: Dalia KUODYTĖ (vyr. redaktorė),
Rima GUDAITYTĖ, Valdemaras MAČIUKEVIČIUS,
Birutė OKSAITĖ, Regimantas ŽILYS

Duota rinkti 1982 02 11. Pasirašyta spaudai 1992 05 28. SL 176. Popierius rašomasis.
Formatas 70X100/₁₆. Iškli spauda. 6,5 sąl. sp. l. Kaina sutartinė
Tiražas 10 000 egz. Užsakymo Nr. 251

Leidžia — Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 3000 Kaunas, Donelaičio 70b
Spausdino „Spindulio“ spaustuvė, 3000 Kaunas, Gedimino 10

A t i t a i s y m a s

LKA 2-ajame numeryje, 87 p. sukeisti parašai. Antrosios nuotraukos parašas turi būti: Kun. M. Krupavičius. Trečiosios — Dr. K. Grinius.

Atsiprašome skaitytojų.

Redakcija